

KULTÚRNO-SPOLOČENSKÝ ČASOPIS

ZIVOT

2001

Č. 6 (516)
CENA 2,00 ZŁ

JÚN
CZERWIEC

HRANICA ROZPOROV

KAUZA VOJTAŠŠÁK...

ZVIAZANÁ S DIVADLOM

HASIČSKÁ SLÁVNOSŤ

Medzi najvytrvalejších ochotníkov nášho Spolku patria nepochybne členovia divadelného krúžku Ondrejko v Podvolku na Orave, ktorí vlni oslavili polstoročie svojej činnosti. Dnes v jeho radoch - popri starších ochotníkoch - pôsobí už tretia generácia mladých krajanov. Náš záber predstavuje vystúpenie Podvľčanov na Fašiangoch '2000 v Krempech. O vedúcej tohto divadelného kolektívu píšeme na str. 18-19. Foto: J. Bryja

Milí krajania!

V dňoch od 28. mája do 1. júla prebiehajú Dni slovenskej kultúry v Malopoľsku. V rámci nich sa niekoľko podujatí uskutoční aj na Orave a Spiši, v tom o. i.:

24. VI. - Deň slovenskej kultúry v Jablonke. Začiatok o 10. hod. - slov. sv. omša,

29. VI. - Živá pozvánka na Zamagurské folklórne slávnosti v Nedeci-Zámku. Vystúpenie krajanského suboru Spiš z Novej Belej. Začiatok o 15. hod.

1. VII. - Deň slovenskej kultúry v Jurgove. Začiatok o 11. hod. - slov. sv. omša.
Srdečne pozývame

ŽIVOT

MIESIĘCZNIK SPOŁECZNO-KULTURALNY

Adres redakcji:

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7/7
tel. 633-36-88

Wydawca:

TOWARZYSTWO SŁOWAKÓW W POLSCE
ZARZĄD GŁÓWNY

SPOŁOK SLOVÁKOV V POLSKU
ÚSTREDNÝ VÝBOR
31-150 KRAKÓW, ul. św. Filipa 7
tel.: 632-66-04
tel./fax: 634-11-27

Czasopismo zostało wydane
przy pomocy finansowej
Ministerstwa Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Redaktor naczelny:
JÁN ŠPERNOGA

Zespół:
Peter Kollárik, Ján Bryja

Społeczne kolegium doradcze:

Žofia Bogačková, Jerzy M. Bożyk,
Maria Glodasiková, František Harkabuz,
Žofia Chalupková, Bronislav Knapčík,
Lydia Mšalová,

Skład:
Redakcja Život

Łamanie i druk:
Drukarnia TSP
31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7

Warunki prenumeraty:

Prenumeratę na kraj i za granicę przyjmuje
Zarząd Główny w Krakowie w terminach:
do 30 listopada na I kwartał,
I półrocze oraz cały rok następny;
do 15 czerwca na II półrocze roku
bieżącego lub bezpośrednio
wpłatą na konto:

Bank PKO S.A. III/O Kraków
10701193-2017-2221-0100
Prenumeratę czasopisma
można zacząć w każdej chwili.

Cena prenumeraty dla kół i oddziałów Towarzystwa:

1 miesiąc - 2 zł
półrocznie - 12 zł
rocznie - 24 zł

Cena prenumeraty zagranicznej
jest wyższa o 100%.
Do ceny prenumeraty indywidualnej
dolicza się koszty wysyłki.

Nie zamówionych tekstów, rysunków
i fotografii redakcja nie zwraca i zastrzega
sobie prawo skrótów oraz zmian
tytułów nadesłanych tekstów.

Redakcja nie odpowiada za treść
materiałów pozaredakcyjnych, nie
zawsze zgodnych z poglądami redakcji.

PL ISSN 0514-0188, INDEX 38501

V ČÍSLE:

Kauza Vojtaššák, alebo o slovenských goraloch	4-5
Zviazaná s divadlom	6-7
Naši zlatí jubilanti	8
Zo spomienok riaditeľa	9-10
Hranica rozporov	11
Koniec ovčiarstva na Spiši	12-13
Slovenčina v jablonskom gymnáziu	14
Zanikajúce šindliarstvo	15
Človek, dom, bývanie	16
Požiarnická slávnosť v Lapšanke	18-19
Povedka na voľnú chvíľu	20-21
Čitatelia - redakcia	22-24
Poľnohospodárstvo	25
Mladým - mladším - najmladším	26-27
Šport a hudba	28
Učíme sa pliest	29
Naša poradňa	30-31
Psychozábava - humor	32-33
Zaujímavosti	34

PRED XI. ZJAZDOM SSP

**ANNA
BENDÍKOVÁ
z Novej Belej**

- Miestna skupina nášho Spolku v Novej Belej patrí medzi tie aktívnejšie. Dosť veľa sa u nás robí, preto si myslím, že s jej činnosťou môžeme byť všetci spokojní. Každoročne organizujeme niekoľko kultúrnych podujatí, ako napr. obľátkové stretnutia. Medzi členmi nám nechýbajú ani mladí krajania. Mnohí sú členmi nášho krajanského súboru Spiš, ktorý úspešne reprezentuje náš Spolok na rôznych domácich a zahraničných podujatiach. Naposledy vystupoval v Závažnej Porube. S činnosťou súboru, ktorý viedie Jozef Majerčák, som veľmi spokojná. Taktiež som rada, že po celý čas máme dosť záujemcov o vyučovanie slovenčiny v miestnej škole. Aj teraz je v prvej triede až 12 žiakov. Síce na budúci školský rok ich bude o niečo menej, verím však, že vždy ich bude doстатocný počet. Okrem slovenskej školy máme aj slovenské bohoslužby v kostole, ktoré odbavuje miestny farár K. Koniorczyk. V obci je taktiež veľký záujem o krajanský časopis.

Naša klubovňa si vyžaduje generálnu opravu. Využíva ju hlavne súbor Spiš na nácvik. Okrem opráv by bolo potrebné doplniť aj jej inventár, aby bola pre krajanov prífažlivejšia. Zišli by sa nám o.i. nové knihy a aktuálne slovenské časopisy. Keď by bola klubovňa opravená, mohli by sme opäť oživiť krajanský divadelný krúžok. Voľkedy som aj ja bola jeho členkou a veľmi rada spomínam na túto činnosť. Taktiež by bolo potrebné obnoviť činnosť miestnej dychovky. Myslím si, že aj my, ako národnostná menšina máme nárok na pomoc zo strany gminného úradu v Novom Targu. Neverím, že by gminný úrad nemohol nájsť nejaké prostriedky na rozvoj kultúry národnostných menší a podporiť trebárs náš súbor. Zo strany gminy by sme taktiež potrebovali nejaké prostriedky na opravu školy.

Kladne by som hodnotila činnosť ÚV. Snaží sa pomáhať miestnym skupinám.

Organizuje cez rok niekoľko väčších kultúrnych podujatí pre krajanov, a myslí aj na budúcnosť. Treba pochváliť aj činnosť našej tlačiarne a výstavbu veľkého centra slovenskej kultúry v Kacvíne. Žiaľbohu, možnosti a prostriedky ÚV sú taktiež obmedzené.

V plánoch do budúcnosti musíme myslieť hlavne na našu mládež. Je potrebné, aby naši študenti študovali na Slovensku, aby sme mali v našich radoch vzdelaných ľudí. Preto aj Slovenská republika by mala byť ústredovejšia voči našim študentom a snažila sa im pomáhať a nie sťažovať podmienky štúdia. Krajanskú kartu ešte nevlastní, lebo jej vybavovanie je príliš zdľhavé. Myslím si, že je vôbec potrebné prehodnotiť jej účelnosť pre krajanov. Veď aj keď ju naši študenti vlastnia, potrebujú na pobyt na Slovensku ešte víza. Myslím si, že treba nadviazať ešte užšiu kultúrnu spoluprácu so Slovenskom. Pozývať k nám na vystúpenia slovenské súbory a umožniť našim súborom častejšie účinkovanie na Slovensku.

**LUDMILA
VENGRÍNOVÁ
z Dolnej
Zubrice**

- So znepokojením musím povedať, že činnosť Miestnej skupiny SSP v Dolnej Zubrici v poslednom čase stagnuje a zišlo by sa ju nutne oživiť. Nebude to však ľahké, ľuďom totiž chýba čas na spolkovú činnosť a keďže z gazdovania ľahko vyžiť, mnohí krajania radšej odchádzajú za prácou mimo obec, neraz do zahraničia. Ďalším problémom je, že v našej škole sa v posledných rokoch nevyučuje slovenský jazyk a slovenčina sa už niekoľko desiatok rokov nevyužíva ani v kostole. Hoci niektorí krajania chodia na slovenské sv. omše do Jablonky, nie je to ono. Naša mládež pomaly zabúda na slovenský jazyk, čo je spôsobené aj tým, že ľudia sa dnes veľmi miešajú a v takýchto národnostne miešaných manželstvách rodičia už neprikladajú význam výchove detí v sloven-

skom duchu. V našej rodine to bolo iné, môj manžel Vendelín bol až do svojej smrti predsedom MS v obci a v slovenskom národnom duchu sme sa snažili viesť aj naše deti. U nás nikdy nechýbal ani Život, ktorý si predplácame od začiatku jeho vychádzania. Teší nás, že záujem o náš krajanský časopis zatiaľ neslabne.

Naša krajanská klubovňa sa nachádza v priestoroch požiarnej zbrojnice. Keďže je však slabo vybavená, nemá čím pritiahnuť mladých ľudí, takže musíme urobiť niečo, aby bola pre mladých, ktorí sa zatiaľ stretávajú radšej v Obecnom kultúrnom dome, viacej atraktívna. To sú len niektoré dôvody, pre ktoré sa naša MS nevyvíja.

Ak chceme oživiť miestnu skupinu, jej rady musíme nevyhnutne doplniť mladými krajanmi a tu treba začať od národnostnej výchovy v rodinách. Deti by predsa už od malička mali vedieť, že sú slovenskej národnosti. Výbor našej MS sa zasa musí pokúsiť o obnovenie vyučovania slovenského jazyka v škole, veď keď sa slovenčina v našich obciach prestane vyučovať, zanikne aj naše krajanské hnutie. Potrebovali by sme tiež väčšiu podporu zo strany vedenia ÚV, ktoré voľakedy oveľa častejšie chodilo medzi krajanov, zúčastňovalo sa schôdzí a väčšmi sa zaujímalo o problémy MS. Podporovala a povzbudzovala nás musia aj dnes, lebo ak zaniknú miestne skupiny, rozpadne sa aj náš Spolok. Dúfajme, že k tomu nedôjde.

**EMÍLIA
BREHOVÁ
z Malej
Lipnice**

- Musím povedať, že hoci naša miestna skupina nepatrí medzi najaktívnejšie, veľa dobrej práce pre rozvoj krajanskej činnosti v obci urobila v poslednom období najmä naša predsedníčka MS SSP Viktória Smrečáková, ktorá na krajanské a iné podujatia pripravuje skupinu detí. Keďže je však v svojej aktivite neraz osamotená, potrebovala by pomoc najmä zo strany ďalších krajanov, ako aj vedenia Spolku.

V obci sa, žiaľ, v súčasnosti nevyučuje slovenský jazyk, ktorý kedysi učila Žofia Stasiková a po nej Katarína Reisová zo Slovenska. Po jej odchode sa však situácia zmenila a dnes sa mnohí rodičia vyhovárajú, že ich deti sa musia učiť anglický jazyk, preto o slovenčinu už záujem nemajú. V obci je čoraz viac národnostne miešaných manželstiev, ktoré už výučbu slovenčiny nepripisujú taký význam. Uvedomujeme si však, že ju treba nutne obnoviť. Do tejto akcie sa však musia zapojiť aj ďalší krajania. Veď mnohí iste nechcú, aby ich deti stratili svoje národné povedomie, aby nepoznali reč a krajinu svojich predkov, aby zanikol časopis Život a krajanský Spolok.

Krajania by sa teda mali zamyslieť, ako do krajanskej činnosti pritiahnú viacej mladých ľudí, v čom by mohli pomôcť aj lepšie vybavené klubovne. Do mnohých z nich treba nevyhnutne investovať a nájsť na to potrebné finančné prostriedky. Kedysi boli sice ľudia menej nároční, teda stačilo im aj málo, ale boli oveľa viacej zapálenejší a oddanejší krajanskej práci ako dnes. V bývalej klubovni, ktorá bola v dome Ludvíka Tokára sme sa stretávali dvakrát v týždni, často z nej bolo počuť slovenský spev, mládež tam tancovala, v obci bol divadelný krúžok i folklórny súbor, ktoré viedol krajan Jozef Omylák a ešte koncom 60. rokov, kým bol organistom Jozef Luka, sa spievalo po slovensky aj v našom kostole.

Teraz treba v prvom rade obnoviť vyučovanie slovenčiny. Mali by sa tiež u nás častejšie usporadúvať rôzne kultúrne podujatia a organizovať viacej výletov na Slovensko pre deti a starších krajanov. Myslím si, že práve takéto podujatia by pomohli zblížiť ľudí a rozhýbať činnosť našej miestnej skupiny.

členmi chýbajú mladí krajania. Žiaľbohu, máme v obci dosť neprajníkov, ktorí vystupujú proti nám. Slovenčina sa u nás neučí v škole a nepočujeme ju ani v kostole, aj keď pred rokmi sa na omšiach spievalo aj po poľsky, aj po slovensky. Dnes už mládež v našej obci slovenský jazyk neovláda, preto sa ani neangažuje do činnosti MS. Našli sa dokonca takí ľudia, ktorým prekážalo, že miestna dychovka hrala aj slovenské pesničky. Naša generácia sa ešte snaží udržať to slovenské národné povedomie, lenže z roka na rok nás ubúda. Myslím si, že v dnešných časoch bude veľmi ľahko oživiť krajanskú kultúrnu činnosť v našej obci. Dnes je vôbec ľahko nájsť ľudí, ktorí by sa ochotne angažovali do akejkoľvek spoločenskej činnosti. Musíme však niečo robiť, ak nechceme, aby naša MS zanikla. Chcel by som, aby sa aj v našej obci konali nejaké krajanské kultúrne podujatia, napríklad prehliadka krajanských dychoviek. Krajanov určite povzbudí do činnosti, ak uvidia, že sa v obci niečo robí. Myslím si, že aj Ústredný výbor nášho Spolku by mal prejavovať väčší záujem o miestne skupiny, chodiť medzi krajanov, zúčastňovať sa schôdzí a pod.

Jednou z vecí, ktorá by mohla pomôcť oživiť našu činnosť, by mohla byť moderná klubovna. V súčasnosti sa krajanská klubovňa nachádza v mojom dome, lenže jej inventár tvoria len staré knihy. Bolo by ju treba zmodernizovať, doplniť novým zariadením. Klubovňa musí byť pre krajanov, hlavne pre mládež, atraktívnym miestom. Na to však sú potrebné peniaze. Myslím si taktiež, že by sa mala nachádzať niekde v centre obce. Odkedy sa miestna škola prestahovala do nového objektu, stojí stará školská budova prázdna a nevyužívaná. V súvislosti s tým ma napadlo, či by nebolo možné v jednej miestnosti starej školy zriadiť krajanskú klubovňu.

Zdá sa mi, že ani Slovenská republika príliš nedbá o svojich krajanov v zahraničí. Nemôžeme sice od nej príliš veľa očakávať, veď dnes má každý dosť svojich problémov. Bolo by však dobre zintenzívniť kontakty so Slovenskom. Krajania musia vidieť, že stará vlast na nich nezabudla.

Zaznamenali: PETER KOLLÁRIK
JÁN BRYJA

**FRANTIŠEK
KAŇUCH**
z Nižných
Lápš

- Činnosť našej miestnej skupiny už dlhšie obdobie stagnuje. Aj členská základňa sa nám zmenšuje, medzi

DOKONČENIE Z Č. 5/2001

Do oslobodenia východnej časti Slovenska aj Poľska v januári 1945 Sovietskou armádou, bolo sa treba vrátiť k hraniciam spred Mníchova aj na tomto úseku. Nebolo to ľahké ani jednoduché, pretože slovenské obyvateľstvo severného Spiša a Oravy sa bránilo opätnému pripojeniu k Poľsku. Podľa vzoru povstaleckého Slovenska si založilo v obciach národné výbory a zorganizovalo si vlastnú miliciu. Uskutočnilo tiež „plebiscit“, podľa ktorého sa 98% obyvateľstva prihlásilo k slovenskej národnosti a presvedčalo orgány Sovietskej armády, že patrí k Československu. No čs. vláda 5. mája 1945 na zasadnutí ešte v Košiciach rozhodla vrátiť tieto kraje Poľsku. Prevzatie tohto územia od zástupcu SNR sa uskutočnilo v Trstenej 20. mája 1945, po čom nasledovalo kruté prenasledovanie každého, kto sa hlásil k slovenskej národnosti. Táto činnosť polských štátnych orgánov, tzn. štátnej správy, bezpečnostných orgánov, cirkevných hodnostárov sa prejavila vypovedaním slovenských učiteľov i kňazov, diskrimináciami pri zásobovaní a pod. Toto sa umocňovalo teroristickou činnosťou jednotlivcov a najmä skupín, ktoré vyvíjali svoju činnosť na vlastnú päť. V tom vynikala najmä banda Kuraša - Ogňa, ktorá sa neštítila ani vrážd. Taký bol napr. osud štyroch Slovákov, otcov rodín v Novej Belej, ktorých Ogňova banda odvliekla 15. 4. 1946 a po roku potom našli ich mŕtvymi zahrabané nedaleko jedného z táborov Ogňovej bandy pod Turbaczom. Kuraš-Ogňie prenasledoval aj komunistov a Židov, preslávil sa ako bojovník za Poľsko bez komunistov, a popri tom aj bez Židov a Slovákov.

Toto prenasledovanie Slovákov malo za následok, že v rokoch 1945-1946 sa asi šesť tisíc Slovákov zachránilo útekom do Československa.

Ak pán Jelinek napísal, že Vojtaššák podporoval snahu o slovakizáciu Gorallow, tak mu musíme namietnuť, že Slovákov predsa nebolo treba slovakizovať. Najmä nie tých uvedomelých, akí boli na týchto územiaci už pred prvou svetovou vojnou. Hornooravci zvolili napr. vo voľbách r. 1910 jedného z troch slovenských poslancov do Uhorského sneemu. V Novej Belej na Spiši si napr.

bránili slovenský spev vo svojom kostole, pričom došlo to tak ďaleko, že vtedajší krakovský arcibiskup Karol Wojtyła vyhlásil interdikt nad Novou Belou. To sa stalo roku 1966.

Čím sa goralské nárečia líšia od slovenských nárečí a čo ich spája s poľskými nárečiami? Podľa doc. PhDr. Júlie Krišákovej-Dudášovej CSc., ktorá pôsobí na univerzite v Prešove a je jednou z najlepších znalkýň danej problematiky nielen na Slovensku, ale aj v medzinárodnom meradle, na túto otázku možno odpovedať z historického hľadiska, pretože v priebehu vývinu goralských nárečí v podmienkach slovensko-poľských jazykových kontaktov a slovensko-poľského bilingvizmu

To je vlastne tá druhá osobitosť goralských nárečí, čím sa odlišujú od poľských nárečí a čo ich spája so slovenskými nárečiami. Na jednej strane je to poľský jazykový systém, na druhej strane sú to výrazné zmeny v tomto poľskom systéme, spôsobené vplyvom slovenských nárečí. Štúdium týchto javov má veľký význam ako pre slovenskú dialektológiu i dejiny slovenského jazyka, tak aj pre poľskú dialektológiu a dejiny poľského jazyka, ba pre slavistiku vôbec.

Výskum týchto nárečí na slovensko-poľskom pomedzí ukazuje, aké je dôležité urobiť ich objektívny opis i analýzu na úrovni najnovších jazykovedných, historiografických, etnologických a kultúrologických teórií, aby sa už nikdy nezopakoval 28. júl 1920, keď mierová konferencia v Paríži vyniesla verdikt o pričlenení severovýchodnej časti Oravy (13 obcí) a severozápadnej časti Spiša (14 obcí) k Poľsku.

Spišský biskup Mons. Ján Vojtaššák

jav, lebo z dejín európskych národov je známe, že pri formovaní národného povedomia nie je genéza (pôvod) jazyka rozhodujúca. Jazyk je len jedným z faktorov určujúcich národnouvedomovací proces.

Slovenské národné povedomie goralského obyvateľstva na Spiši, Orave a Kysuciach je dôsledkom prirodzeného historického vývinu a formovalo sa v úzkej symbioze s národným povedomím ostatného slovenského obyvateľstva. Závažnú integračnú úlohu v tomto národnouvedomovacom procese zohrala popri češtine kultúrna západoslovenčina, ktorá sa neskôr, r. 1787, stala základom pre kodifikáciu spisovnej slovenčiny A. Bernolákom, a kultúrna stredoslovenčina, ktorá sa v r. 1843 stala základom pre kodifikáciu spisovnej slovenčiny L. Štúrom.

V tomto kontexte nemožno nespomenúť ešte jednu dôležitú historickú udalosť, na ktorú by mal byť hrđý každý obyvateľ Spiša. Je to prvý pokus o uzákonenie spisovnej slovenčiny z r. 1763, ktorý vznikol v Červenom Kláštore na Zamagurí. Ide o obšiahly rukopis latinsko-slovenského slovníka *Syllabus dictionari latino-slovenicus*, ktorý obsahuje v úvode aj po latinsky písaný Stručný návod na správne písanie, tvorenie a vyslovovanie niektorých slov v správnom slovenskom jazyku. Okrem toho kamaldulskí mnísi pripravili aj prvý preklad Biblie do slovenčiny. Zachoval sa jeho odpis z r. 1756-1759. Toto dielo mníchov kamaldulskej rehole v Červenom Kláštore bolo napísané v kultúrnej západoslovenčine v predbernolákovskom období, a to na dobrej jazykovej úrovni.

JUDr. MATEJ ANDRÁŠ

KAUZA VOJTAŠŠÁK, ALEBO O SLOVENSKÝCH GORALOCH (2)

sa na seba navrstvili dve zásadne sa od seba odlišujúce skupiny jazov. Staršiu, svojím pôvodom poľskú vrstvu javov tvoria tie zmeny, ku ktorým došlo aj v ostatných poľských nárečiach v období ich vnútorného vývinu, to znamená do 15. storočia. V období po 15. stor., keď končí interný vývin poľských nárečí a keď začína obdobie vzniku a formovania slovensko-poľských jazykových kontaktov sa v goralských nárečiach začala utvárať druhá vrstva zmien, vývinovo mladšia, ktorá sa šírila do goralských nárečí zo slovenských nárečí. Ide o tzv. slovakizmy, t. j. o javy, ktoré sa v procese dlhodobých a intenzívnych slovensko-poľských jazykových kontaktov navrstvili na staršie, geneticky poľské vrstvy. Možno teda povedať, že vývin goralských nárečí sa v novšom období, t. j. príbližne po 15. stor., uberá smerom k integrácii (zjednoteniu) so slovenskými nárečiami. Pretože pre novšie obdobie vývinu goralských nárečí sú charakteristické vývinové tendencie vonkajším vplyvom slovenských nárečí.

Tento verdikt, ktorý je dnes už súčasťou dejín a o ktorom - dovolíme si tvrdiť - väčšina Slovákov ani nevie, sa stal traumou pre celé generácie našich krajanov na poľskom území Oravy a Spiša. Žiaľ, v tom osudnom roku 1920 nebola slovenská jazykoveda, historiografia, ba ani politika pripravená zaujať zásadné stanovisko k tejto otázke. Slovenský národ a ani jeho politickí predstaviteľia sa nastačili späťťať z dôsledkov i rozmerov maďarizácie, preto niet sa čo čudovať, že nastolenie otázky úpravy hraníc na Orave a Spiši ich zastihlo nepripravených.

Osobitnú pozornosť si zasluhuje otázka slovenského národného povedomia u goralského obyvateľstva na poľskom území Oravy a Spiša, pretože je poľskými úradmi prehliadaná a nedoceňovaná. Ak chápeme oravské a spišské goralské nárečie na slovenskom aj poľskom území ako jeden jazykový a zemepisný celok, potom, prirodzene, obidve tieto oblasti predstavujú aj jeden demografický celok, v ktorom sa v priebehu celej histórie, počínajúc osídlením goralských oblastí a končiac úpravou hraníc z roku 1920, uskutočňoval jednotný jazykový a demografický vývin.

Tieto osobitné historické okolnosti vývinu goralských regiónov viedli k tomu, že goralské obyvateľstvo má slovenské národné povedomie, hoci jeho dialekt má zreteľný poľský základ. Nie je to ojedinelý

ZVIAZANÁ S DIVADLOM

V našom krajskom hnutí sa za vyše 50 rokov jeho existencie vystriedali už stovky aktívnych činiteľov Spolku. V súčasnosti pracuje už tretia generácia krajanov. Dnes chceme našim čitateľom predstaviť životné osudy dlhoročnej členky nášho Spolku, režisérky ochotníckeho divadelného súboru Ondrejko a predsedníčky OV SSP na Orave Genovévy PRILINSKEJ z Podvlnka.

Detstvo a mladosť

Narodila sa 18. júla 1949 v Podvlnke, v slovenskej rolnickej rodine Anny (rod. Jaromírovej) a Jozefa Bachulovcov, ako druhá zo štyroch sestier: Ireny (1947), Angely (1951) a Márie (1953).

- Moji starí rodičia Ignác a Antónia Mšalovci, - hovorí, - odišli ešte pred 1. svetovou vojnou za prácou do Ameriky, kde sa v roku 1913 narodila moja mama Anna. Keď mala tri roky, babička sa s ňou vrátila späť do Podvlnka. Rodičia mali nevelké hospodárstvo, na ktorom som spolu so sestrmi musela pomáhať už od malickej. Do slovenskej základnej školy som chodila v rokoch 1956 až 1963 a slovenčinu ma učila učiteľka Mária Bizubová (Nedeláková). Keď som mala 12 rokov, zomrel mi otec, takže po vychodení 7. triedy som zostala pomáhať mame v práci na rodičovskom hospodárstve a vo voľnom čase som hrala v divadielku Ondrejko, ktoré založil učiteľ Anton Papánek.

V službe

Život polosiroty neboli ľahký, takže keď dovršila 14 rokov odišla do Chorzo-

wa, kde už predtým pracovala jej staršia sestra Irena.

- Dostala som sa do rodiny Jána Karela, - pokračuje, - kde som sa starala o domácnosť a výchovu jeho malých detí Juraja a Krištofa. Odtiaľ som po dvoch rokoch odišla do Karłowa v Stołových Horách, kde som sa zamestnala ako čašníčka a pomocníčka v kuchyni v penzióne Pod mamutom, ktorý viedli manželia Olszewskí. Potom som pracovala v ozdravovni Ministerstva vnútra v mestecu Kudowa Zdrój na Dolnom Sliezsku a popri práci som začala študovať na gymnáziu vo Walbrzychu. Ukončila som však len dve triedy a v roku 1968 som sa vrátila späť do Podvlnka.

Ďalší rok do svadby strávila Genovéva doma. Pomáhala mame na hospodárstve a vo voľných chvíľach účinkovala v divadielku, ktoré po Antonovi Papáňkovi viedla jej krstná mama Hermína Kovalíková.

- V divadielku, - hovorí, - vtedy hrala už aj moja sestra Angela, ďalej Mária Gribáčová, neskôr vedúca súboru, dcéra Hermíny Kovalíkovej Emília, Eugen a Genovéva Bosákovci, Boleslav Prilinský, Władysław Koziana, Karol Bonk a ďalší. Mali sme tiež kapelu, v ktorej účinkovali Štefan Kovalčík a Pavel Warciak.

Staršia sestra Genovévy Irena sa medzitým vydala za Stanislawa Głowacza, s ktorým sa odsťahovala nedaleko Opolia a jej sestry Angela a Mária pracovali ako kuchárky v rekreačnom dome Pod Danielkami v Oravke. Neskôr sa tiež vydali a založili si svoje rodiny.

Manželia Prilinskovi na divadelnej scéne

Genovéva Prilinská dnes

Manželstvo a rodina

- Ja som sa dostala pod čepiec, - hovorí Genovéva, - ako 20-ročná. S mojím budúcim manželom Eduardom Prilinským sme sa poznali už od detstva, veď sme bývali nedaleko. Keď som pracovala v Kudovej, narukoval na základnú vojenskú službu a slúžil vo Wadowiciach a v Krakove, kde som mu písala skoro každý deň. Častejšie sme sa začali stretnať až po mojom návrate do Podvlnka, chodievali sme na páračky, tancovačky. Zobrali sme sa 20. júla 1969 v kostole sv. Martina v Podvlnku a prvé štyri roky po svadbe sme bývali u manželových rodičov. Tam sa nám v roku 1970 narodil prvý syn Róbert. Svoj dom sme si postavili v roku 1975. Potom prišli na svet naše ďalšie deti Gregor, Božena a Katarína.

Genovévin manžel sa medzitým začastnial v obuvníckom závode v Novom Targu, kde odpracoval 15 rokov. Pracoval tiež na Sliezsku. Manželia začali po svadbe zveľaďovať svoje hospodárstvo, vychovávali deti, no a hrali v divadielku Ondrejko, v ktorom pôsobia až dodnes.

Divadlo, to je nás život,

hovoria zhodne a dopĺňajú: - S naším súborom sme pochodili prakticky celú Oravu a Spiš, nehovoriac o Slovensku. Pravidelne sme sa zúčastňovali na prehliadkach divadelných kružiek nášho Spolku, boli sme na prehliadke kultúry národnostných menšín vo Varšave a iných podujatiach. Divadelné hry nacvičujeme v našom dome, ktorý súčasne slúži ako krajská klubovňa. Sami

sme si vyhotovili aj kulisy, ktoré si vozíme na všetky naše vystúpenia. V kontaktoch so Slovenskom nám už niekoľko rokov nezistne pomáha riaditeľka Oravského osvetového strediska v Dolnom Kubíne Olga Žabenská, za čo jej patrí naša veľká vdaka.

Genovévu Prilinskú a ďalších podvlčianskych ochotníkov dobre poznajú aj na Slovensku. Akoby aj nie, viedli vystupovali o.i. na celoslovenskej prehliadke ochotníckych divadelných súborov Palárikova Raková, na Scénickej žatve v Martine, na matičnom Svetovom festivale slovenskej mládeže v Kanianke pri Bojniciach, v Námestove, Trstenej, Oravskej Polhole, Oravskom Podzámku, Mutnom, Sihelnom, Rabči, Lokci, Novoti a inde. Pri príležitosti 45. výročia svojho vzniku (1995) sa predstavili slovenským divákom v obci Štefanov na slovenskej Orave, kde sa konal spoločný medailón Podvlčanov a domáceho súboru VENDO. K stálym členom súboru už roky patria Vladislav Pieronek, Jozef Rusnák, Krištof Pieronek, Mária Gribáčová, Barbara Torbová, Eva Gondeková a odnedávna aj dcéry

manželov Prilinskovcov Božena a Katarína. Z bohatého repertoáru divadielka spomeňme hry Potopa sveta, Kamenný chodníček, Pani richtára, Tri vrecia zemiakov či Oklamaný manžel.

Genovéva Prilinská, ktorá dodnes aktívne účinkuje v divadielku Ondrejko, je od roku 1990 aj jeho režisérkou. Nikdy sa nevyhýbala ani ďalšej krajanskej práci. Dlhé roky je aktívnu propagátorkou našho časopisu Život, vede odbocu Spolku sv. Vojtecha v obci, zbiera členské príspevky a roznašá kalendáre a knihy SSV. Za vzornú a obetavú prácu v krajanskom hnutí bola vyznamenaná Medailou za zásluhu pre KSSČaS. Jej aktivitu a angažovanosť v krajanskom hnutí ocenili pred dvomi rokmi aj oravskí krajania, ktorí ju zvolili za predsedníčku OV SSP na Orave. Túto funkciu vykonáva zodpovedne a svedomite. Pomáha tiež organizovať výlety žiakov z jablonského lýcea učiacich sa slovenčinu na Slovensko, spolu so svojím manželom sa zúčastňuje výročných porád Života, bola delegátkou na niekoľkých zjazdoch nášho Spolku a je popri tom dobrú manželkou a matkou svojich detí.

Mladá Genovéva v jednej z divadelných úloh

Želáme jej veľa zdravia a spokojnosti v jej ďalšej práci v krajanskom hnutí, ako aj v osobnom živote.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO ZO SPIŠA

Jednou z letných turistických atrakcií na Spiši sú zaujímavé bicyklové trate. Ich popis a charakteristiku môžeme nájsť o.i. na veľkej oznamovacej tabuľi v Nižných Lapšoch (na snímke). Dúfajme, že vďaka tomu pribudne turistov v tomto regióne.

Opravy kostola v Novej Belej sa mohli uskutočniť aj vďaka značnej finančnej podpore belianskych rodákov bývajúcich v Amerike. Belianski krajania by chceli aj našim prostredníctvom podčiarkovať krajanom Georgeovi Kačsánkovi, Josephovi Petráškovi a Doris a Stephenovi Petrášekovcom zo Spojených štátov amerických, ktorí finančne prispeali na kostol.

Začiatkom apríla t.r. sa zalomil drevený most medzi obcami Jurgoš a Brzegi. Teraz Gminný úrad v Bukowine Tatranskej plánuje na jeho mieste postaviť nový, 70 metrov dlhý železobetónový most. Podľa predbežných odhadov bude táto investícia stáť okolo 300 tisíc zlôtých.

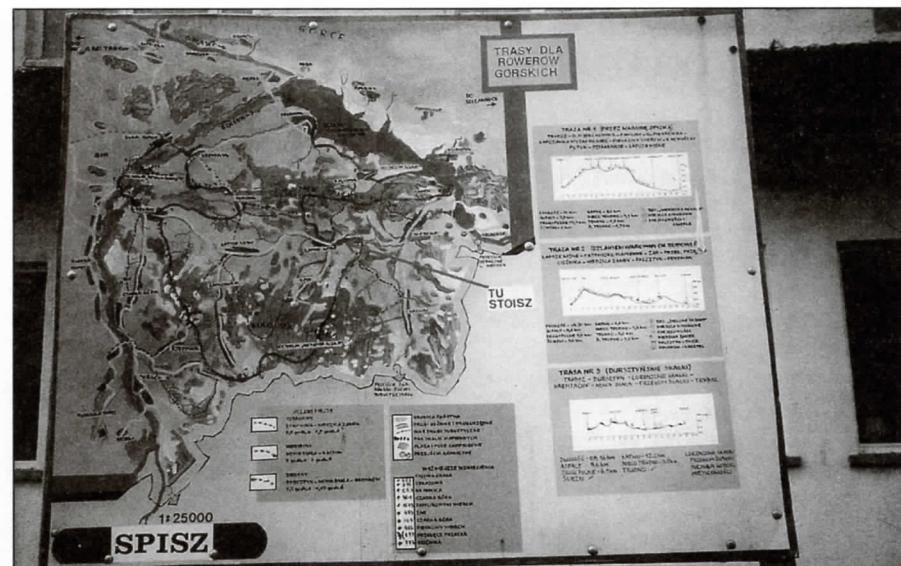
V noci z 5. na 6. apríla t.r. sa neznámi zloději vlámlali do fridmanského baru, z ktorého ukradli televízor, alkohol a potraviny v hodnote okolo 3,5 tisíc zlôtých.

Časté zvyšovanie cien už aj tak dost drahých pohonných hmôt trápi všetkých vodičov. V Jurgove si však neznámi páchatelia chceli netypickým spôsobom kompenzovať vyššie ceny a z nádrží dvoch autobusov PKS, zaparkovaných pri

kostole, odčerpali začiatkom apríla pohonné hmoty v hodnote 1 tisíc zlôtých.

17. apríla t.r. došlo v Krempachoch k dopravnej nehode. Vodič motocykla značky MZ zrazil 14-ročnú Krempašanku, ktorá v dôsledku nehody utrpela zlomeninu nohy. Blíži sa letná turistická sezóna, keď sa zvýši premávka na našich cestách. Budme teda ostražití.

Text a foto: JÁN BRYJA

NAŠI ZLATÍ JUBILANTI

Výročie zlatej svadby, čiže 50 rokov spoločného manželského života, je nejednoznačnou udalosťou v živote každého manželského páru. Je to tiež príležitosť, keď si môžu pospomínať na deň svadby, na spoločne prežité roky, na veselé a smutné chvíle v ich živote. Jednou z manželských dvojíc, ktoré v júni t.r. oslávia jubileum zlatej svadby, sú manželia Jozef a Mária Gombošovci z Jurgova. Prednedávnom sme ich navštívili a požiadali, aby sa s čitateľmi Života podelili svojimi životnými osudmi.

Od mladosti v lesoch

Jozef Gomboš sa narodil 19. marca 1927, teda meniny a narodeniny oslavuje v ten istý deň. Pochádza zo slovenskej rolnickej rodiny Jána a Márie Gombošovcov. Mal ešte troch súrodencov: brata Bernarda a sestry Máriu a Žofiu. Detstvo im, podobne ako ich vrstvovníkom, ubehlo na práci na gazdovstve a návšteve školy. Jozefov otec - Ján, dlhšie obdobie strávil na frontoch prvej svetovej vojny. Len čo narukoval, poslali ho na front do Ruska, kde bol 2-krát ranený a nakoniec sa dostal do zajatia. Počas výmeny zajatcov sa dostal do Talianska, odkiaľ išiel dva mesiace peši domov. Na vojne strávil štyri roky a neraz spomína na vojnové útrapy. Napriek zraneniam, ktoré na vojne utfžil, bol pevného zdavia a dožil sa vysokého veku. Celý život žuval tabak a ešte ako 85-ročný chodie-

Manželia Mária a Jozef Gombošoviči

val pásť kravy do Durštína. Zomrel vo veku 95 rokov.

Jozef začal navštevovať poľskú základnú školu, až posledné dva roky chodil do slovenskej školy. Po jej vychodení ostal doma pomáhať rodičom na hospodárstve a súčasne začal pracovať v tatranských lesoch, neskôr TANAP-e. V lesoch ako cestár pracoval aj jeho otec. Neskôr sestra Mária vycestovala na Slovensko a tam sa usadila. Aj brat Bernard odišiel na Slovensko a v Kežmarku sa vyučil za krajčíra. Žiaľbohu, zomrel na vojenčine v Orlických Horách.

Mária Gombošová, rod. Čongvová, sa narodila 8. januára 1931 v Jurgove. Podobne ako manžel, aj ona pochádzala zo slovenskej rolnickej rodiny. Jej rodičia František a Mária Čongvovci gaždovali na neveľkom hospodárstve. Mala

dvoch bratov - Františka a Ondreja a štyri sestry: Annu, Žofiu, Hélenu a Veroniku. Aj ona začala chodiť do poľskej základnej školy, potom navštevovala štyri roky slovenskú základnú školu a dva roky miestnu meštianku. Podobne ako Jozef, aj ona sa po skončení školy zamestnala v TANAP-e, kde pracovala až do odchodu na zaslúžený dôchodok v roku 1991.

Spoločný život

Jozef a Mária sa od malička často vídali, keďže bývali nedaleko od seba. Dnes by už ani nevedeli povedať, kedy presne sa ich kamarátstvo prerodilo v hlbší cit. Faktom však je, že sa svoju lásku rozhodli spečať manželským zväzkom. Svadbu mali 10. júna 1951 v Jurgove. Po sobáši sa svadobčania podľa vtedajšieho zvyku hostili najprv v dome Márie, potom u Jozefových rodičov, kam Mária išla za nevestu. Po svadbe sa manželia pustili do práce na spoločnom hospodárstve. Popri tom, samozrejme, nadálej pracovali v lesoch TANAP-u. Postupne im prišli na svet štyri deti: Mária (nar. 1952), Anna (nar. 1955), Jozef (nar. 1961) a Ján (nar. 1964). Všetky sa už osamostatnili a žijú v rodnej obci. Na rodičovskom gazdovstve ostal syn Jozef.

Manželia Gombošovci prežili spolu veľa šťastných aj ľažíckich chvíľ. Zvlášť ľažícké obdobie pre nich nastalo začiatkom šesdesiatych rokov, keď Jozef utrpel vážny úraz. Počas zvážania dreva ho na ložený voz pritlačil k stromu, polámal panvové kosti a spôsobil ďalšie vnútorné

NAŠA FOTOHÁDANKA

Naša snímka predstavuje známeho a veľmi populárneho poľského speváka, ktorý získal celý rad ocenení na domácich a zahraničných festivaloch. Iste ľahko uhádnete o koho ide, keď povie- me, že nedávno reprezentoval Poľsko na festivale Eurovízie v Kodani. Napíšte nám jeho meno a pošlite do redakcie. Medzi autorov správnych odpovedí vyžrebujueme knižné odmeny.

* * *

Na našej fotografii v Živote č. 4 boli Wojciech Mann a Krzysztof Materna. Knihy vyžrebovali: Michalina Knapčíková z Mikołowa, Anna Kalińska z Krakova a Mária Pacigová z Rabky.

zranenia. Jeho stav bol veľmi ťažký a ani lekári mu nedávali príliš veľké šance na úplné uzdravenie. Jozef však mal nepodajnú nátuру a ako dnes vrvá - s Božou pomocou chorobu prekonal. Aj keď dlhý čas preležal v nemocniach v Kežmarku a Košiciach, postupne začal chodiť a úplne vyzdravel. Vrátil sa do TANAP-u a pracoval tam až do roku 1991, kedy prešiel do dôchodku.

Bol čas aj na iné

Aj keď manželia Gombošovci popri gazdovaní pracovali dodatočne v TANAP-e, našli si čas aj na inú činnosť. Obaja sa vždy živo zaujímali o dianie v obci a činnosť miestnej skupiny nášho Spolku, ktorého obaja sú členmi od začiatku. Slovenské národné povedomie sa snažili vstiepiť aj svojim deľom. Ich dcéra Mária bola aktívnu členkou miestneho krajanského súboru. Obaja sú tiež vernými čitateľmi Života, ktorý aj dnes patrí medzi ich oblúbené časopisy.

Jozef veľa času venoval aj stôlčeniu. Má dodnes neveľkú dieľňu, v ktorej si dokázal vyrobiť väčšinu domáceho náradia, ba aj nábytku. Všetky okná a dvere v dome sú jeho dielom. Ešte aj teraz si rád posedí v dielni a niečo majstriuje. Cez túto zimu zhotovil napr. krásne sane, ktoré treba už len omaľovať a okúť. Často hovorí, že keď je človek zdravý a má chuť do práce, môže veľa spraviť. Skutočne urobil toho naozaj veľa. Až do roku 1968, keď bola zavedená štátnej elektrifikácia, chodil zapájať miestnu urbársku vodnú elektráreň, ktorá zásobovala Jurgov elektrickou energiou. Celý čas je členom miestneho hasičského zboru. Dnes však, keď je už príliš starý na bojové akcie, má hodných nástupcov vo svojich synoch.

Dnes sa obom manželom zdá, že tých 50 rokov spoločného života ubehlo veľmi rýchlo.

- *Musím povedať, že celý život sme prežili šťastne, - vrvá Mária. - Veľa sme robili, aby sa naše deti mali lepšie. Nikdy nebolo medzi nami hnev, preto nám v manželstve všetko dobre vychádzalo. Dnes ľudia nemajú na čo nariekať, ved za našich mladých čias bol život oveľa ťažší, ale keď človek mal chuť do práce, mohol všetko prekonat.*

K peknému životnému jubileu želáme manželom Gombošovcom ešte veľa zdravia, lásky a pokoja do ďalších rokov.

Text a foto: JÁN BRYJA

ZO SPOMIENOK RIADITEĽA

Po vzniku nášho Spolku sa činnosť všetkých miestnych skupín živo rozvíjala. Takmer v každej spišskej či oravskej obci pôsobili folklórne súbory či divadelné krúžky a krajania sa s chuťou zapájali do života miestnych skupín a posielali deti do slovenských škôl. Žiaľ, na začiatku šesdesiatych rokov bolo slovenské školstvo zrušené a namiesto neho zavedené vyučovanie slovenčiny ako nepovinného predmetu. Viaceré obce si túto výučbu udržali do dnešného dňa, no v niektorých postupne zanikla. Jednou z nich je aj Čierne Hore - Zahora, kde sa slovenčina už niekoľko rokov nevyučuje. Vybrali sme sa za dlhorčným riaditeľom tamnejšej školy a učiteľom slovenčiny Jánom Budzom, aby sa s nami podelil spomienkami na roky svojho pôsobenia v škole a svojimi názormi na krajanskú činnosť.

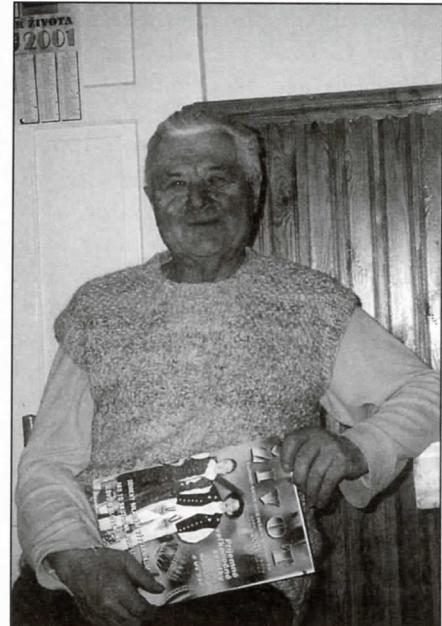
Začiatky boli ťažké

Krajan Ján Budz začal svoje vzdelávanie ešte pred vypuknutím druhej svetovej vojny v poľskej škole, potom dva roky navštevoval slovenskú základnú školu a štyri roky chodil do jurgovskej meštianky. Po jej ukončení absolvoval lyceum v Tarnowe, a začal učiť v Čiernej Hore.

- *Slovenský jazyk nás v meštianke učili kňaz Alojz Miškovič a prof. Michal Griger, - spomína, - a ja som práve od nich získal veľa pozitívnych impulzov a obľúbil som si tento jazyk.*

Hned na začiatku svojho učiteľského pôsobenia dostal návrh stať sa riaditeľom ZŠ č.1 v Čiernej Hore. Boli to preňho, - dnes vrvá, - veľmi ťažké začiatky. Riaditeľka školy odišla a v škole bol značný chaos.

- *V Čiernej Hore som začal učiť v roku 1951. Vtedy školu navštevovalo v piatich triedach okolo 70 žiakov. Boli sme tam len dva učitelia, okrem mňa učil ešte Jozef Šoltýs z Vyšných Láپš. Často sme mali kontroly z kuratória a Ministerstva školstva. Od decembra nastúpil na miesto Jozefa Šoltýsa učiteľ Vilim Bajčík z Lučenca. Bol to veľmi dobrý učiteľ, aj keď tiež dlho neučil v Čiernej Hore, lebo potom prišiel na jeho miesto ďalší pedagóg zo Slovenska, Martin Pe-*

Krajan Ján Budz

lach. Ja som si neskôr podal žiadosť o prenesenie a začal som učiť v ZŠ č. 2, teda v Čiernej Hore od Jurgova.

Prečo zanikla slovenčina?

Samozrejme, v oboch školách sa učilo po slovensky. Od druhej triedy prišli žiakom hodiny poľského jazyka a spevu po poľsky. Deti však po skončení ZŠ ovládali natoľko dobre slovenský a poľský jazyk, že mohli bez problémov pokračovať v štúdiu tak na slovenských, ako aj na poľských školách. Ako vrvá krajan Budz, väčšina z tých, ktorí chceli pokračovať v štúdiu, si volila slovenské lycium v Jablonke. Po roku prešiel J. Budz do Repísk - Grocholovho Potoka, kde učil dva roky. Aj tam sa vyučovalo všetky predmety v slovenčine. Po Repískach opäť učil v ZŠ č. 2 Čiernej Hore, odkiaľ ho preložili do ZŠ č.1, kde od roku 1956 plnil funkciu riaditeľa školy. V Čiernej Hore - Zahore pôsobil až do roku 1987, keď odišiel do dôchodku. Ako dôchodca dochádzal učiť slovenčinu v tejto škole.

- *Musím povedať, že nikdy som nepociťoval nejaký nátlak zo strany štátnych úradov, aby som zmenil slovenskú školu na poľskú, - hovorí J. Budz. - Až neskôr niektorí rodičia chceli zapisovať deti do poľskej školy. Začiatkom 60. rokov sa škola začala deliť. Kedže žiakov bolo málo, tak sme v tej istej triede časť detí museli učiť po slovensky a časť po poľsky. Zakrátko*

slovenskú školu úradne zrušili a zaviedli poľskú školu s dodatočnou výčbou slovenčiny ako nepovinného predmetu, ktorú však navštievovalo čoraz menej žiakov, až koncom šesťdesiatych rokov úplne zanikla. Potom však, asi po 10 rokoch, sa ju opäť podarilo obnoviť, bolo veľa záujemcov o jej vyučovanie. Vtedy u nás istý čas učila slovenský jazyk na polovičný úvazok aj krajančia Žofia Chalupková. Začiatkom 90. rokov slovenský jazyk na škole opäť zanikol, lebo neboli do stotočného počtu žiakov zapísaných na jej vyučovanie. Musím povedať, že sa to vo veľkej mieri spájalo s nedbalosťou krajanských rodičov, ktorí prestali priklaňať význam výučbe materského jazyka. Taktiež výbor miestnej skupiny mal venovať väčšiu pozornosť tejto otázke a viac sa angažovať. Vždy vratíme, že človek tolkokrát žije, kolko jazykov ovláda. Slovenčina sa mohla v Zahore učiť po celý čas, vedľa komu môže vadiť, že bude vedieť ďalší jazyk. Žiaľbohu, aj v školskom systéme sa to začalo kaziť. Kým bol ministrom školstva pán Jabłonski, bolo všetko jasné a zrejmé. Keď sa však stal ministrom Jerzy Kuberski a začal reformy, nastal neporiadok. Mali vznikať rôzne školy a do školských otázok začala zasahovať aj cirkev. Teraz je situácia v poľskom školstve podobná, taktiež nič nie je do konca jasné a premyslené.

Vráťme sa však k slovenčine. Na dnešný deň je pre mládež možno o to tažšia situácia, že sa musia učiť aj iné cudzie jazyky. Keď je však žiak aspoň trochu bystrý a nadaný, zvládne nielen slovenčinu, ale oveľa viac. Myslím si, že v zahorskej škole vždy možno obnoviť vyučovanie slovenčiny, treba len chcieť. Podľa mňa treba začať od krajanských aktivistov. Vedľa keď oni nezapíšu svoje deti na slovenčinu, kto to urobí? Treba viacej miesta venovať vzájomnému spoznávaniu ľudí. Miestna skupina sa musí viacej angažovať, častejšie zvolávať schôdze a pozývať na ne učiteľov, knazov. Treba umožniť ľuďom kontakt so slovenčinou, robiť rôzne kultúrne podujatia, pozývať slovenské návštevy. Veľmi dobré pre našich učiteľov boli kurzy slovenského jazyka na Slovensku. V pohraničí, kde žijeme, je veľmi dôležité ovládanie slovenského jazyka, preto treba presvedčovať ľudí o potrebe

Škola č. I v Čiernej Hore-Zahore - pôsobisko J. Budza

jeho vyučovania. Poznám dobre obyvateľov Zahory a verím, že je stále šanca obnoviť vyučovanie slovenčiny na ich škole.

K činnosti MS

Kedže sa blíži XI. zjazd SSP, zaujímal ma, ako krajan Ján Budz vidí budúcnosť Miestnej skupiny SSP v Čiernej Hore a nášho Spolku.

- Myslím si, že činnosť našej MS a nášho Spolku sa bude ďalej rozvíjať, aj keď si uvedomujem, že dnes je všetko v značnej mieri závislé od finančných prostriedkov. Musíme sa však snažiť aj sami niečo robiť, nielen čakať na iných, lebo nariekaním na zlú situáciu si nepomôžeme. Je veľmi dôležité, aby sa organizovali nejaké vlastivedné a poznávacie zájazdy na Slovensko, aby krajania lepšie spoznali svoju starú vlast. Treba taktiež robiť častejšie schôdze a krajanské stretnutia. Treba myslieť na oživenie slovenčiny v našich obciach, tak v školách, ako aj v kostoloch. Ľudia nás musia poznáť z dobrej stránky, a vtedy si nás budú važiť. Lenže ako vratíme, s prácou treba začať dole, teda v miestnych skupinách. Nemôžeme v rámci MS očakávať veľkú pomoc od Ústredného výboru, keď sami nič nerobíme. Som veľmi rád, že máme náš krajanský časopis Život, ktorý je na veľmi slušnej úrovni. Myslím si, že prináša slávu nielen nášmu Spolku, ale aj slovenskému štátu.

Verný včeliarstvu

V súčasnosti je krajan J. Budz na zaslúženom dôchodku. Má teda viac času venovať sa svojim koníkom a záľubám. Chová ovce a je aj v širokom okolí známym včelárom. Vo svojom včeliní má až 55 úlov. Tejto zálobe sa venuje už dlhé roky. Zdedil ju vrah po otcovi. Od roku 1977 je predsedom Gminného včelárskeho krúžku v Bukowine Tatralańskiej.

- Podarilo sa nám nadviazať dobre styky so slovenskými včelármami z Trstenej, Dolného Kubína a iných oravských obcí. Robíme rôzne školenia pre včelárov, snažíme sa propagovať včelárske produkty medzi obyvateľmi a staráme sa aj o ochranu životného prostredia.

J. Budz tvrdí, že keď zahynú včely, zahynú aj ľudia. Vedľa medu a jeho produktov sú pre zdravie človeka skoro nevyhnutné. Veľmi dôležitý je aj propolis, čiže včelí tmel zo živice púčikov a kôry stromov zmiešaný s voskom. Je to liečivá látka s antiseptickými a protizápalovými účinkami. Aj keď sa dnes včelárstvo nevelmi vypláca, je dosť rozšírené. J. Budz sa o budúnosť svojho včelína neobáva. Aj jeho zať má veľký včeliní, takže sa v budúcnosti určite môže postarať aj o včeliní krajanu Budza. Veríme však, že J. Budz sa bude ešte dlhé roky tešiť pevným zdravím, aby sa mohol venovať svojím záľubám.

Text a foto: JÁN BRYJA

HRANICA ROZPOROV

Hraničné rozpory sú všeobecným javom, ktorý sa vyskytoval a nezriedka vyskytuje dodnes takmer v každom štáte na svete. Dejiny zaznamenali nespočetné množstvo takýchto konfliktov, menších buď väčších, regionálnych či medzištátnych, krátkodobých alebo dlhodobých, niekedy pretrvávajúcich do konca celé stáročia. Závisle od ich intenzity sa niektoré podarilo urovnáť pomerne rýchlo. Iné však mali väčnejšie následky, trvali dlho a nezriedka sa prerozdili na ozbrojený konflikt. Máme na to viaceré príklady aj v súčasných dejinách.

Hraničným rozporom sa nevyhlo ani spišské a oravské obyvateľstvo. Dnes by som sa chcel venovať tejto problematike na príklade obce Fridman na Spiši, položenej v kúte ohraničenom riekkami Bialka a Dunajec, ktoré tu po stáročia tvorili prirodzenú hranicu medzi Poľskom a Horným Uhorskrom (takto sa volalo územie Slovenska, ktoré sa v 10. až 11. storočí dostalo pod nadvládu Uhorského kráľovstva). Síce staršia poľská historiografia sa rada odvolávala na záznamy v starých kronikách (napr. Galla Anonyma), podľa ktorých hranica poľského štátu siahala za Boleslava Chrabrého až po Dunaj, a na čo aj dnes nadväzujú niektorí pseudohistorici, ale historické výskumy to nikdy nepotvrdili. Keď teda hovorím o hraničných rozporoch, ktoré zasiahli i spišské a oravské obyvateľstvo, mám na mysli najmä udalosti v 20. storočí, v tom rok 1920, kedy po prvýkrát došlo k odtrhnutiu od vtedajšieho Česko-Slovenska a pripojeniu k Poľsku 14 obcí severného Spiša a 12 obcí hornnej Oravy. Ako čitatelia iste vedia, tieto obce sa sice v r. 1939 vrátili k Slovensku, ale po druhej svetovej vojne (po podpísaní tzv. Pražských protokolov 20. 5. 1945) sa hranice medzi obooma štátmi opäť vrátili k stavu z roku 1920.

Vráfme sa však k Fridmanu, ktorý od severu hraničí s Dębnom (4 km), pričom chotáre oboch obcí oddeluje rieka Bialka. Od východu susedí Fridman s obcou Maniowy, ležiacou vo vzdialosti asi 3 km, od ktorých ho oddeľovala rieka Dunajec a dnes vody jazera dunajeckej priehrady, postavenej pri Nedeckom zámku. Ako rozprávali naši dedovia, po pravej strane týchto hraničných riek boli zakopané hraničné stípy (každých 500 m), na ktorých boli vyryté písmená M-O, čo znamenalo Maďarsko, zase po ľavej strane stáli stípy s vyrytými značkami G-A, čiže Galícia.

Keďže medzi Fridmanom a oboma spomínanými obcami boli veľké národnostné i kultúrne rozdiely, vzťahy medzi nimi boli vždy plné napätia. Uvediem takýto príklad. Fridman, ležiaci z pravej strany Bialky a Dunajca, mal nižšiu polohu, preto obe rieky po dlhodobých daždoch či počas povodní mениli často svoje korytá, spravidla v neprospech Fidmana. V súvislosti s tým boli Fridmančania po celé stáročia nútene spevňovať svoje brehy oboch riek, čo vyvolávalo roztržky. Stávalo sa, že počas týchto prác obyvatelia Dębna či Maniow obhadzovali Fridmančanov kameňmi, čo sa nezriedka končilo zraneniami, ba aj nemocničným ošetrením. Tu musíme poznamenať, že za čias Rakúsko-Uhorska, keď rieky tvorili prirodzenú hranicu medzi Maďarskom a Poľskom, ktorú strážila maďarská

hraničná stráž, k takýmto roztržkám nedochádzalo. Začali sa až po pripojení severného Spiša k Poľsku v r. 1920, keď sa hranica presunula na iné miesto. Keď sa tieto nepriateľské akcie proti Fridmančanom začali stupňovať, až nakoniec takmer znemožnili práce pri zabezpečovaní brehov rieky, musela sa obec obrátiť na Vodné oddelenie novotargského starostva, ktoré nakoniec začalo pripravovať dokumentáciu spevňovania brehov a zabezpečovalo aj technický dozor. Vďaka tomu mohli potom Fridmančania už bez prekážok, akoby pod ochranou úradov, zabezpečovať svoje brehy. V 30. rokoch sa toto spevňovanie brehov uskutočnilo do konca na štátne tropy, vďaka čomu viacerí obyvatelia Fridmana si mohli privyrobiť. Zárobky súce neboli veľké - 1,5 - 2,0 zl za deň, ale aj sa každému zišli.

Nepriateľský vzťah k Fridmančanom mal mnohorakú podobu. Okrem hádok a bitiek dochádzalo ku krádežiam, napr. dobytku či oviec, o čom som písal už skôr v príspevku Z dejín Fridmana, a k rôznym prejavom vandalismu. Zašlo to tak daleko, že Fridmančania sa jednoducho báli cez tieto dediny cestovať za tmy do Nového Targu a späť, aby ich tam nepobili a nevyrabovali. Keď už museli ísť, napr. na jarmok alebo do úradov, snažili sa tadiaľ prechádzať iba cez deň, aj to len vo väčších skupinách. Ináč si nemohli byť istí, či sa vrátia domov so zdravou kožou. Ostatne, týkalo sa to nielen Fridmančanov. Často vykrikované heslo: Biť Spišiakov, biť Maďarov!, po ktorom nasledovala napr. sprška kameňov, sa vzťahovalo na obyvateľov celého Spiša.

Takáto situácia mala za následok, že Fridman, Dębno a Maniowy boli od seba dokonale izolované, takže prakticky nedochádzalo ani k osobným stykom, teda ani k premiešaniu obyvateľstva, napr. vydajom či ženbou z jednej obce do druhej. Trvalo to v podstate až do povojnových čias.

Naštastie po vojne sa tieto vzťahy začali postupne meniť a zlepšovať. Prispela k tomu aj výstavba novotargského obuvníckeho kombinátu, ktorý v období svojho najväčšieho rozvoja zamestnával ok. 10 tisíc pracovníkov z celého Spiša Podhalska. Tým, že pracovali v jednom závode, často vedľa seba, mohli sa lepšie spoznať, zblížiť, ba aj spriatelíť. A tak postupne vymizla nenávisť, hádky a roztržky medzi Spišiakmi a Poliakmi (ako tuná dodnes volajú obyvateľov Podhalska). Dúfajme, že natrvalo.

JÁN BRINČKA

Dnes Fridman od Dunajca oddeľuje vysoký násyp. Foto: J. Pivovarcík

KONIEC OVČIARSTVA NA SPIŠI?

Chov oviec patril oddávna k hľavným zložkám poľnohospodárskej výroby na Spiši. V horských regiónoch boli ovce dôležitým zdrojom obživy obyvateľstva, nehovoriač o ďalších možnostiach ich využitia. Preto dlhé desaťročia predstavovali veľmi rentabilný typ úžitkových zvierat. Mnohostranné využitie ovčieho mlieka (na výrobu hrudkového syra, oštiepkov, bryndze a pod.), mäsa (vyhfadávaný produkt na výrobu rôznych pokrmov), vlny (na výrobu súkna a vlnených odevov), koží (nepostrádateľná surovina na výrobu kožuchov a iných kožušinových predmetov), ako aj ovčieho hnoja (pred rozšírením umelých hnojív bolo košiarovanie často hlavnou formou hnojenia pôdy) v ovčiarskych oblastiach vplývalo na spôsob života obyvateľstva, ako aj na ráz krajiny a vznik nových prvkov v oblasti duchovnej kultúry a folklóru. Žiaľbohu, dnes už ovčiarstvo nedáva také úžitkové možnosti ako voľakedy, preto nejeden gazda sa rozhodol obmedziť, ba aj úplne zlikvidovať chov oviec. Podme sa teda pozrieť, ako vyzera súčasnosť a perspektívy ovčiarstva na Spiši.

Budúcnosť v krížení

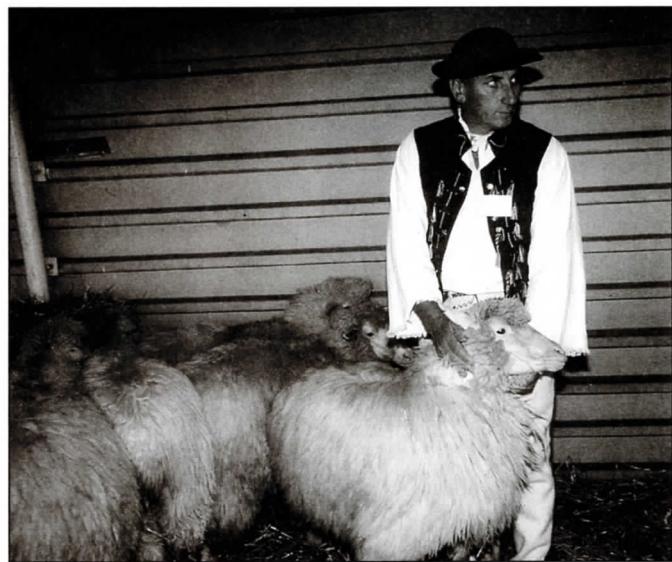
Azda najkompetentnejšou osobou, ktorá môže niečo povedať o spiškom ovčiarstve, je predseda Regionálneho zväzu chovateľov oviec a kôz v Novom Targu, krajan Jozef Petrášek. Zväz zdru-

žuje chovateľov oviec a kôz z Malopoľského, Podkarpatského a časti Slezského vojvodstva. Ako nám povedal J. Petrášek, celkový stav oviec v týchto oblastiach sa v posledných rokoch príliš nezmenil, aj keď v niektorých gminách či obciach ich počet badateľne klesol. V nižnolapšanskej gmine to bolo hlavne v Kacvíne a Nedeci, ktoré prednedávnom boli známe z chovu týchto zvierat.

- Dnes už chov oviec nie je taký rentabilný, ako pred rokmi, - hovorí J. Petrášek. - Preto sa mnohí rolníci preorientovali na chov kráv a predaj mlieka. Musím však povedať, že chov oviec sa bude ďalej vyplácať, ale treba zmeniť spôsob myslenia. Musia to byť väčšie stáda, rátajúce minimálne 50 kusov. Treba tiež zmeniť rasu oviec. Oplatí sa krížiť naše horské ovce s inými rasami. Môžem to dokázať aj na základe svojho stáda, v ktorom som krížil dve rasy oviec. Prinieslo to dobré výsledky.

Jozef Petrášek má vo svojom stáde 53 dojných oviec. Krížil horskú ovcu z tzv. frezou, vďaka čomu dosahuje lepšie mliekarské a plemenárske hodnoty svojej čriedy. Teraz by chcel svoje ovce skrížiť s nejakým mäsným druhom. Ako vratí, kríženie oviec ho stojí dosť času a námahy, ale je to nevyhnutné, ak chcem aby sa nám ovčiarstvo vyplatilo. Treba taktiež zosúladíť oplodňovanie oviec, aby sa kotili v rovnakom čase. V iných štátoch doštávajú chovatelia oviec značné dotácie, lenže u nás tak nie je, preto si gazdovia musia pomôcť sami.

- V tomto roku ešte nevieme, aké budú dotácie na ovčiarstvo, - hovorí J. Petrášek. - Dozvieme

Kr. J. Petrášek so svojimi ovcami

sa to až niekedy koncom mája. Myslím si však, že budú na minuloročnej úrovni.

Dodajme, že v našom regióne môžeme hovoriť o dvojakých sadzbách: pre chovateľské stáda - 110 Zl na dojnú ovcu a pre úžitkové stáda - 42 Zl na dojnú ovcu. Aby však gazda mohol prihlásiť svoje stádo ako úžitkové a dostal dotáciu, musí spĺňať päť základných podmienok:

- do konca prvého štvrtroka každého roku musí prihlásiť svoje stádo vo Zväze chovateľov oviec a kôz

- musí mať v stáde minimálne desať dojných oviec

- musí si každý rok ponechať minimálne 15 percent jahniat (podľa počtu dojných oviec k 1. januáru daného roka)

- musí mať vo svojom stáde plemenného barana

- musí mať otvorený bankový účet.

Predaj jahniat

Jedným z mála zdrojov príjmov z ovčiarstva na Spiši bol v posledných rokoch jarný výkup jahniat, ktorý sa konal spravidla začiatkom apríla. Jahňatá kupované na Spiši boli potom prepravované na kamiónoch cez Slovensko a Rakúsko do Talianska. Aj v tomto roku rolníci netrpezlivovo očakávali na začiatok výkupu. Choroba šialených krav, rozšírená v európskych štátoch, mala za následok väčší dopyt po jahňatách, čo slúbovalo aj vyššie výkupné ceny. Lenže situáciu skomplikovala epidémia slintačky a krívačky, pre ktorú sa do Talianska nemohli vyuvažať živé jahňatá. Preto novotarský Zväz chovateľov oviec a

J. Budz starostlivo dozerá na svoje stádo

kôz sa rozhodol exportovať miesto živých zvierat jahňacie mäso. Avšak jediný bitúnek v Poľsku, majúci atest Európskej únie, z ktorého mäso sa mohlo vyuvažať do zahraničia, sa nachádza až v Lesku. Ako monopolista na poľskom trhu si však diktovať veľmi vysoké ceny. Za zabicie jedného jahňa žiadal okolo 13 zlотовých, pričom si nechával kožky a vnútornosti. Keď sa k tomu priráta náklady spojené s prepravou mäsa a zvierat do bitúnskeho, musela byť výkupná cena veľmi nízka, čo bolo pre chovateľov veľmi nerentabilné. Z bitúnskeho v Lesku išlo do Taliana 8 nákladných áut, naložených mäsom z vyše 6 tisíc jahniat. Krátko pred sviatkami Taliani začali opäť kupovať živé jahňatá, a tak sa na Spiši a Podhalsku rozbehol výkup. Za niekoľko dní do Taliana išlo 21 kamiónov živých zvierat. Celkovo pred Veľkou nocou zväz chovateľov kúpil a odoskal do Taliana 23 854 jahniat s celkovou hmotnosťou 339 162 kg. Po sviatkoch sa predaj rozbehol na plné obrátky. Ako nám povedal J. Petrášek, rolníci sa nemusia báť, že nepredajú svoje jahňatá, lebo trhy budú dovtedy, kým nebudú vykúpené všetky zvieratá. Žiaľbohu, kamióny s jahňatami musia do Taliana chodiť okružnou cestou cez Nemecko a Francúzsko, čo znižuje výkupnú cenu zvierat.

- Kupovali sme jahňatá v troch hmotnostných kategóriách, ako si to želal odboratel - hovorí J. Petrášek. - Cena za zvieratá od 10 do 14 kg bola 6,80 Zl/kg + DPH (3%) pre rolníkov, ktorí majú otvorený bankový účet a 6,60 Zl/kg + DPH pre tých, ktorí nemajú otvorený bankový účet. Za jahňatá od 15 do 18 kg platíme 6,25 Zl/kg + DPH a 6,06 Zl/kg + DPH, kým v kategórii od 19 do 22 kg - 5,50 Zl

Ovce na paši v Čiernej Hore

/kg + DPH a 5,35 Zl
/kg + DPH.

Perspektívy ovčiarstva na Spiši

Ako sme už spomínali, najväčší pokles počtu oviec na Spiši nastal v posledných rokoch v Kacvíne. Veď ešte pred niekoľkými rokmi choval ovce v tejto obci takmer každý gazda. Dnes už viacerí rolníci svoje stáda úplne zlikvidovali. Jedným z nich je aj kraján Ján Venit.

- Pred 15. rokmi bolo v Kacvíne vyše 2000 oviec, - spomína. - Ja som choval len okolo 25 kússov, lenže boli rolníci, ako napr. Anton Paciga, František Jánošík, Ján Paciga, Jozef Špernoga či Štefan Michalák, ktorí chovali od 50 do 100, ba aj viac oviec. Aj nás vtedajší farár Zoň mal takmer sto oviec. Vďaka komasáciu ľudia mali veľké lúky a pasienky, takže aj sena bolo dosť a ovce bolo čím vykŕniť. Mnohí rolníci žili len z ovčiarstva.

Treba podotknúť, že sa z toho dalo veľmi dobre wyžiť. Vlna ako aj ovčie kože boli vtedy v cene. Jahňatá sa nepredávali živé, ale sa zabíjali na kože. Mnohí rolníci dávali svoje ovce na vypásanie cez leto bačom na Slovensku - najčastejšie do Veľkej Frankovej alebo Osturne. Ako som sa dozvedel, dnes v Kacvíne treba dať bačom k ovciam aj pasienok, kým slovenskí bačovia dávajú ku každej ovečke ešte niekoľko kg syra.

Perspektívy ovčiarstva na Spiši nevidí v príliš svetlých farbách ani kraján Ján Budz z Čiernej Hory. Aj keď on má k chovu týchto zvierat osobitný prístup.

- Pre mňa je chov oviec ako liek na stavbu, - hovorí. - Človek nemôže doobeda spať, ráno treba vstávať, nakŕniť zvierata, cez leto ich pásť, takže mi nechýba pohyb na čerstvom

Jahňatá určené na taliansky trh

vzduchu. Značne to pomáha aj psychickému zdraviu. Mám z toho veľkú radosť, keď vidím, ako sa mi chov darí. Ovce však v značnej miere chovám preto, lebo mám veľmi rád baraninu a veľmi si cením aj vlnené odevy.

Ján Budz má 15 dojnych oviec a niekoľko mladých jariek. Aj on so smútkom spomína dávne časy, keď sa ovčiarstvo vyplácalo. - Volákedy boli ovčie kože veľmi drahé, neboli ani problém s predajom vlny. Pamätám sa, že za dve kože z baranov som kúpil päť ton uhlia. Za 1 kg vlny prvej triedy som dostal 14 zlотовých a tona uhlia v Bukowine Tatrzánskej stála 27 zlотовých. Dnes sa na ovčiarstve dá zarobiť snáď len predajom jahniat do Taliana. Niekoľko prichádzajú kúpiť jahňatá na pečenie aj turisti, ináč sa chov oviec nevyplatí.

Hrozí nám teda, že ovčiarstvo na Spiši zanikne? Ako tvrdí kraján J. Petrášek, Spiš nikdy neboli typicky ovčiarskym regiónom. Ľudia tu vždy chovali po troške zo všetkého a viacej sa venovali tomu, čo bolo rentabilnejšie. Tak bude aj nadalej. Dnes, keď sa lepšie oplatí chovať dojné kravy ako ovce, ľudia budú svoje stáda likvidovať.

- Verím však, že sa ovčiarstvu začne lepšie dať, ved' horšie už nemôže byť, - hovorí. - Teraz, keď Anglicko muselo vypočuť tolko zvierat, a navyše nemôže mäso exportovať, mali by sme sa aj my dostať na európsky trh. Môže dôjsť aj k tomu, že zaniknú bačovia a rolníci sa začnú špecializovať na chov oviec.

Len budúcnosť ukaže ako bude so spišským ovčiarstvom.

Text a foto: JÁN BRYJA

SLOVENČINA V JABLONSKOM GYMNÁZIU

O slovenčine a problémoch s jej vyučovaním sa v posledných rokoch toho popísalo už veľmi veľa. Kedže je to naďalej naliehavá a aktuálna téma, vraciacame sa k nej nielen na stránkach Života, ale aj počas rozhovorov s krajanmi, rodičmi, učiteľmi tohto predmetu, ako aj na zasadnutiach Spolku. Totiž v poslednom období krajanská aktivita v oblasti výučby slovenčiny značne ochabla, čo sa, žiaľ, negatívne prejavilo najmä na Orave, kde sa slovenský jazyk vyučuje už len v Jablonke: v lýceu, v ZŠ č. 1 a gymnáziu. Tentoraz som zavítal medzi našich študentov v gymnáziu.

Na hodine slovenčiny

Slovenčinu v Jablonke vyučuje Anna Lenczovská, s ktorou som sa stretol v školskej knižnici. Ako mi povedala, hodiny slovenského jazyka majú gymnazisti v pondelok (12.55-13.40) a v stredu (10.05-11.50), t.j. tri hodiny týždenne. Nezabudla sa tiež pochváliť posledným úspechom tunajších gymnazistiek na recitačnej súťaži v Kacvíne. Potom sme zašli za riaditeľkou gymnázia Mgr. Inž. Krystynou Świątkowskou a s jej súhlasom som mohol druhákov navštíviť aj na hodine slovenčiny. Po zazvonení školského zvončeka, ktorý žiakov zvolával na vyučovanie, sme prešli do 2. E triedy.

Do lavíc zasadli tri Jablončanky - sestry Kamila a Dominika Litviakové a ich spolužiačka Magdaléna Pilchová, absolventky bývalej ZŠ č. 2 so slovenským vyučovacím jazykom, kde sa Magda učila slovenčinu už od 1. triedy a sestry Litviakové od 3. triedy. Slovenský jazyk sa teda učia už 6. a 8. rok. Okrem toho, že žiačky dosahujú veľmi dobré výsledky v škole, už niekoľko rokov sú aktívnymi účastníčkami mnohých našich podujatí, v tom recitačnej súťaže. Napr. Kamila zvíťazila na spomínamej recitačnej súťaži v Kacvíne (poézia), ako aj na vlaňajšej súťaži v Jurgove. Jej sestra Dominika bola v tomto roku najlepšia v prednese prózy a Magda Pilchová sa v tejto kategórii umiestnila na druhom mieste. Všetky dievčatá sa spolu s ďalšími jablonskými slovenčinárkami, t.j. Alinou Litviakovou, študentkou lýcea (1. C) a Ivonou Litviakovou, žiačkou ZŠ č. 1 (6. tr.), zúčastnili v júli minulého roka čitateľského tábora na Slovensku. Ako mi neskôr povedali, z 10-dňového pobytu na Slovensku si priniesli mnoho nezabudnuteľných zážitkov, zdokonalili sa v slovenskom jazyku, videli veľa zaujímavého a najmä nadviazali nové priateľstvá so svojimi rovesníkmi z iných krajín.

Slovenčinu sa na gymnáziu učia z učebníčkov slovenského jazyka pre 8. ročník ZŠ - Otcova

Gymnazistky – slovenčinárky z jablonského gymnázia (II. E)

roľa. Na hodinách však využívajú aj ďalšie učebné a didaktické pomôcky, ako napr. mapy, atlasy, magnetofónové nahrávky so slovenskými rozprávkami a slovenské knihy a časopisy (Slovensko, Slovenské zahraničie a International). Veľmi dobre poznajú a čítajú aj nás Život. Po krátkom okúnaní mi o svojom vzťahu k slovenčine ako prvá porozprávala Magda: - *Slovenčinu sa učím veľmi rada. Keď si tento jazyk učila aj moja mama Cecília a neskôr aj moja staršia sestra Adela, ktorá je teraz žiačkou 3. triedy Stredného odborného učilišta v Jablonke. Rada čítam tiež Život, v ktorom ma zaujíma prakticky všetko, ale asi najradšej mám stránky venované deťom, poviedky, žarty a zaujímavosti. Veľmi sa mi páčilo na nedávnej recitačnej súťaži v Kacvíne, ako aj počas vlaňajšieho pobytu na Slovensku, ktoré je krásnou krajinou s milými ľuďmi. Videli sme tam veľa zajímavých vecí a rada by som sa podobného pobytu na Slovensku zúčastnila aj v budúcnosti. Moje slovenské národné povedomie mi vštepovali moji rodičia a starí rodičia.*

Na slová Magdy nadviazali aj sestry Litviakové: - *Slovenský jazyk sa v Jablonke učila aj naša mama Margita. Jej sestra Emilia Krempaská, ktorá býva na Slovensku, je zasa učiteľkou slovenčiny v Toporci pri Poprade, kde býva. Nie div, že k slovenčine, ako aj ku Slovensku máme veľmi blízky vzťah. Hoci na hodinách slovenčiny máme radšej literatúru ako gramatiku, radíme si aj s diktátmi a testami. Na Slovensku, u našej rodiny, trávime veľa času najmä cez letné prázdniny.*

Doplňme, že slovenčinu sa učia aj ďalšie sestry Litviakové: Ivona a Silvia (v ZŠ č. 1 - 6. tr.) a Alina (v lýceu - 1. C). Na slová žiačok nadviazala učiteľka Anna Lenczowská, ktorá o.i. povedala. - *Dievčatá sú na hodinách slovenčiny veľmi usilovné a mimoriadne aktívne, za čo ich treba pochváliť. Vidieť na nich, že sa tento jazyk učia veľmi rady a svoj dobrý vzťah k slovenčine a Slovensku, ktorý si vyniesli z domu, prejavujú aj aktívnou účastou na podujatiach nášho Spolku, počas svojich pobytov*

na Slovensku a pod. Tešíme sa, že ich slovenčina baví a veríme, že ich dobrý príklad povzbudí aj ďalších žiakov, a to nielen v Jablonke, ale aj na celej Orave.

Mnohí z našich čitateľov si po prečítaní týchto riadkov môžu položiť niekoľko otázok, napr. prečo v tunajšom gymnáziu navštevujú hodiny slovenčiny len tri žiačky, prečo sa slovenčina nevyučuje aj v ďalších triedach, prečo sa nepodarilo zabrániť zániku ZŠ č. 2 so slovenským vyučovacím jazykom v Jablonke, prečo v poslednom období zaniklo vyučovanie slovenčiny v iných základných školách na Orave, prípadne prečo sa slovenčina nevyučuje v ďalších gymnáziach. Kto pozná dnešnú nelahlú situáciu v krajanskom hnutí na Orave iste uzna, že odpoveď na tieto otázky nie je ľahká.

Čo sa týka Jablonky. V prvej triede gymnázia sa slovenčinu začalo učiť šesť žiakov, ale po roku traja z nich, t.j. Róbert Kašprák, Krištof Grelák a Máriuš Ryš rezignovali. Na to, aký bol dôvod tohto rozhodnutia, by mohli dať odpoveď len sami žiaci alebo ich rodičia. Nie je ľahká ani odpoveď na otázku, prečo sa slovenčina neučí v iných triedach jablonského gymnázia, či prečo ju v posledných rokoch nepočúvajú v ostatných gymnáziach a základných školách na Orave. Snáď najzávažnejším dôvodom je to, že mnohí rodičia a ich deti už neprejavujú o vyučovaní slovenčiny taký záujem ako donedávna alebo, ako sa niektorí vyhovárajú, že žiaci sa musia učiť aj iné cudzie jazyky a na slovenčinu im už jednoducho nestáva čas, že malú aktivity pre zlepšenie súčasnej situácie vyvádzajú výbory MS SSP v obciach a pod. Spojme teda naše sily a pomôžme krajanom na Orave opäťovne obnoviť vyučovanie slovenského jazyka. Je to predsa v našom spoločnom záujme.

Žiačkam gymnázia v Jablonke zaželajme najmä veľa výtrvalosti, poprajme im na vysvedčenie tie najlepšie známky a veselé letné prázdniny. Nech ich príklad povzbudí aj ďalších žiakov, ktorí sa už onedlho budú musieť rozhodnúť, aký jazyk sa začnú učiť.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

ZANIKAJÚCE ŠINDLIARSTVO

Orava je podnes typický poľnohospodársky kraj. Kedysi bol známy najmä chovom dobytka, kráv, ale aj volov, využívaných spravidla do tažkých poľných prác. Pastieri ich cez leto vypásali spolu na holiach a lesných čistinách. V Jablonke sa napr. dodnes istá časť poľa volá „volože“, zrejme podľa toho, že sa tu zdržiavali pastieri (voliari) pasúci voly.

No nielen chov a pastierstvo boli známe na Orave, ale aj, a možno najmä - remeslá. K najrozšírenejším patrilo šindliarstvo, ktorým sa zaoberala značná časť obyvateľstva. Akoby aj nie, vedľajným stavebným materiálom na Orave bolo takmer do polovice 20. stor. drevo. Síce spočiatku sa pri stavbe obytných domov či hospodárskych budov používala ako krytina hlavne slama, ktorú však neskôr postupne vystriedali šindle. Podľa rozprávania našich dedov, vyrábali sa oddávna, takže dnes je už tažko presne určiť začiatok šindliarstva v našom regióne. Zaujímavé pritom je, že na Orave sa zachovala tradičná, ručná výroba šindľov, kym inde, napr. čiastočne na Spiši, ale najmä na Podhalsku, sa už oddávna začala rozširovať výroba šindľov rezaných vo vodných pílach na tzv. šindliarkach. Boli však menej trvalé. Preto sú oravské šindle podnes uznávané v celom Poľsku.

Treba však hneď podotknúť, že dnes remeselná, ručná výroba šindľov takmer úplne zanikla. Zaoberá sa ňou len málo ľudí medziiným preto, že dnes sa už na stavbách používa iná, trvalejšia krytina, napr. plechová, a nie šindľová. Okrem toho mladá generácia nevie robiť šindle a navyše nie je ochotná zapodievať sa tak tažkou prácou. Je skutočne tažká, závislá nielen od zručnosti šindliara, ale aj od dreva, či sa napr. bude dobre a rovno štiepať. Totiž nie každý strom sa hodí na šindle. Preto dobrý šindliar kedysi sám chodil do lesa a vyberal si najvhodnejšie stromy, hlavne smrekové alebo jedľové, ktoré sa mali pekne štiepať. A tak aj bolo, lebo šindliar sa v dreve dobre vyznal. Potom už neostávalo nič iné, len takýto strom zoťať, dovezť domov, porezať na kláty (dlhé priemerne od 70 - 90 cm) a nechať poriadne vy schnúť.

Samozrejme aj rúbanie stromov v hore sa uskutočňovalo podľa istých pravidiel. Najvhodnejšie na šindle, ale aj

na dosky a iné drevené výrobky, bolo drevo zo stromov vyrúbaných v zimnom období, od novembra do februára. Bolo najpevnejšie a najtrvanlivejšie.

Ked teda spomínane kláty dobre vyschli, šindliar ich štiepal na tenké doštičky, z ktorých potom nožom a osobitným struhákom strúhal šindle, z jednej strany zaostrené a z druhej žliabkované, aby do seba dobre zapadali. Strecha z takýchto ručne vystrúhaných a vyhladených šindľov bola nielen dokonale vodotesná, ale aj veľmi trvanlivá. Vydržala nezriedka aj vyše 30 rokov. Naproti tomu rezané šindle sa vyrábali aj z menej kvalitného dreva, s hrčami, ktoré po čase vypadali, čím sa znižovala ich vodotesnosť. Okrem toho ich povrch nebol taký hladký ako šindľov strúhaných, preto sa na nich zadržiavali kvapky dažďovej vody a vsakovali do šindľov, v súvislosti s čím výrazne klesala ich trvanlivosť. Možno povedať, že malí takmer o polovicu kratší život. Samozrejme, keď neskôr vymysleli rôzne chemické prostriedky na napúštanie šindľov a vôbec dreva, trvanlivosť rezaných šindľov sa tak tiež predĺžila.

Ked sa pred rokmi šlo cez dedinu, takmer na každom dvore bolo možno vidieť množstvo pekne naukladaných šindľov. Dnes sa tento obraz zmenil. Ovšem, na viacerých dvoroch vidíme nadalej drevené skládky, ibaže sú to namiesto šindľov užšie alebo širšie dosky.

Totiž nadišla móda na drevené obklady domov (boazeria), takže ľudia pre záujemcov pripravujú dosky, za ktoré im zaplatia takmer toľko, ako za šindle, navyše bez tažkej práce.

Ručne strúhané šindle teda prechádzajú do histórie. Už len málokto prejavuje o ne záujem. Využívajú sa len pri rekonštrukciách starých kultúrno-historických pamiatok, drevených pamiatkových kostolov, kaplniek, zvoníc, skanzenov a pod. Dnes sa totiž na pokrývanie strech používa iná, modernejšia a trvanlivejšia krytina, napr. škrídlica, eternit, plech a pod. V prípade eternitu to však nebola práve najšťastnejší vynález. Zistilo sa totiž, že jeho azbestová zložka je zdraviu škodlivá, keďže má rakovinotvorný účinok.

Všeobecne sa uznáva, že bývanie v drevenom dome s drevenou strechou je oveľa zdravie, ako napr. v obytných betónových blokoch, aj keď na druhej strane práve tie sú pre ľudí bezpečnejšie, trebárs pre menšie ohrozenie požiarom. Môžem to konštatovať aj na príklade našej obce. Odkedy u nás prevláda murovaná zástavba a zmizli drevené strechy, je oveľa menej požiarov. Samozrejme, príčiny požiarov sú rôzne, nezávislé od toho, z akého materiálu je postavený dom alebo mašta. Pravda je však taká, že keď dnes začne u niekoho horieť, obyčajne vyhorí, ale susedia, ktorí majú strechy z ohňovzdorného materiálu, sa často zachránia. A to je ďalší klinec do truhly oravského šindliarstva.

FRANTIŠEK HARKABUZ

F. Harkabuz z Harkabuza pri strúhaní šindľov

Dom, humno a maštaľ pod jednou strechou v Malej Lipnici

Stará chalupa, aj keď s novšou, eternitovou strechou (M. Lipnica)

ČLOVEK, DOM, BÝVANIE...

Bývanie patrí k najzákladnejším existenčným otázkam človeka. Akoby aj nie, vedť v dome trávime aspoň polovicu života. Dá sa povedať, že v dome sa človek rodí, vyvija sa telesne i duševne, dospieva a zakladá si rodinu, vychováva ďalšie pokolenie a odchádza z tohto sveta. Aj ľudová múdrost ho zaraduje medzi tri základné povinnosti človeka: „Postav dom, zasad strom, splod syna“.

Dom a bývanie odzrkadlovali stupeň hospodárskeho i kultúrneho vývinu a v značnej miere záviseli od spôsobu života, podnebia, tradícii a pod. S upľývaním času sa menili predstavy ľudí a ich nároky na úroveň a kultúru bývania, a tak závisle od stupňa svojho rozvoja si postupne stavali čoraz lepšie, dokonalejšie obydlia, od jednoduchých prútených či hlinených chatrčí po dnešné supermoderné mrakodrapy. Hodnotíme ich podľa toho, do akej miery splňali a spĺňajú svoju úlohu a uspokojujú životné potreby človeka.

Na výstavbu domov sa používali rôzne stavebné materiály - najprv drevo, hlina, kamene, neskôr tehly, kvádre, betón, sklo, kov, umelé hmoty a iné materiály.

Na Orave

takmer do polovice 20. storočia prevládala drevená architektura, hoci sa už značne skôr začali

Takéto domy budujú dnes v Kyčoroch

objavovať aj prvé murované domy. Kedže väčšina obcí vznikla na základe valašskej kolonizácie, v súvislosti s čím bola ľahkou polnohospodárskej výrobnej živočíšnej produkciu, čo sa odzrkadlovalo aj pri výstavbe ľudských obydlí. Pôvodne priestory domu slúžili na nocľach pre členov rodiny, na prípravu pokrmov, spracovanie živočíšnych produktov a uloženie salašného riadu, ale aj na zimné ustajnenie dobytka a dokonca uskladnenie niektorých krmovín. Postupne sa funkcie jednotlivých priestorov menili a hlavným jadrom domu sa stala izba a pitvor. Ako mi povedali niektorí starší Oravci, ešte v období ich detstva sa v niektorých domoch izby spájali priamo s priestormi, v ktorých bol ustajnený mladý dobytok.

Ked sa neskôr ľahkou polnohospodárstva presunulo na rastlinnú výrobu, zmenili sa podmienky života, ktoré sa odrazili aj na výstavbe domov. Postupne sa v dome vymedzila biela izba, určená na nocľah, pitvor, čierna izba, slúžiaca na prípravu pokrmov a na vykonávanie bežných domáčich prác, prípadne aj komora pre mladších manželov alebo dospievajúcu mládež. V čiernej izbe (kuchyni) bola na zrubovom podstavci kamenná pec s otvoreným ohniskom. Dym z nej unikal buď dymným otvorom na povale alebo dverami. V dome bol bol tiež priestor na uskladnenie potravín a drobnejšieho náradia. Hned vedľa

domu (často pod tou istou strechou) bola maštaľ, za ňou humno a stodola na uskladnenie zožatého obilia, sena a polnohospodárskeho náradia, takže často spolu s domom tvorili jeden ucelený komplex.

Ako stavali?

Na svoje bývanie si ľudia vyhľadávali obyčajne miesta nedaleko cesty a v blízkosti

vodného zdroja, teda pozdĺž potokov a riek, vďaka čomu sa zástavba obce často rozľahovala do značnej dĺžky. Ked sa niekto nemohol osidlil pri ceste či potoku, staval na vzdialenejších mestach, aj na vrškoch, skrátku tam, kde mal svoj pozemok. Hlavným stavebným materiálom boli najmä smreky, zriedkavajšie jedle, ktoré skôr černejú a výnimocne červené smreky. Na stavbu používali pôvodne okrúhle, nekresané brvná, neskôr hrubé, napoly štiepané brvná (plazy). Ukladali ich na seba a v rohoch spájali vhodnými zárezmi, prípadne aj drevenými kolíkmi, takže konštrukcia bola pevná. Dom stál priamo na zemi, bez podmurovky. Volakedy totiž nekopali základy, iba pod uhly podkladali kamene, čo dodatočne zabezpečovalo steny domu pred deformáciou. Krov domu bol spočiatku valbový (šikmá strecha v tvare trojuholníka alebo lichobežníka, spravidla nad obdĺžnikovým pôdorysom budovy). Neskorší lomený typ strechy, stretávaný na Orave, sa začal vyvíjať zväčšovaním malého štítu, ktorý vznikol z dymného otvoru na vrchole valby. Medzery medzi brvnami upchávali machom a zvnútra dodatočne utesňovali hlinou. Okná boli maličké, jednokrídlové, vyrezané medzi dvoma brvnami. Ked bolo treba základnú časť domu (izba, kuchyňa, pitvor) rozšíriť o ďalšie priestory, bud ich pristavili priamo k domu alebo ich stavali na druhej strane dvora.

Drevené domy mali rozdielna tvary a formy. Bývali domy s bielou izbou, ktorá mala dve okná na čelnej stene obrátenej obvykle na juhovýchod. Ďalšie priestory (kuchyňa, pitvor, komora) boli k nej pripojené polzrubmi, postavenými kolmo buď bokom k ceste alebo vo dvore. Iný typ domu mal izbu s dvomi oknami na bočnej, vchodovej stene, obrátenej do dvora, ktorým tretí typ domu s dvomi izbami, medzi ktorými bol široký pitvor, mal okná rozmiestnené na vchodovej stene. Väčšina dávnych domov na Orave bola spočiatku dvojpriestorová (izba, pitvor). Neskôr vznikali aj trojpriestorové (izba, kuchyňa, pitvor) a štvorpriestorové, s jednou či dvomi komoramami. Dávne oravské domy mali dlhý čas hlinenú dlážku a boli kryté slamou. Neskôr sa ako

krytina používali dosky a najmä drevené šindle, ktoré až v 20. storočí postupne vystriedala škridla, eternit, plech a pod.

Keď sa v súčasnosti prejdeme po jednotlivých oravských obciach, zistíme, že z dávnej drevenej zástavby - najmä keď ide o obytné domy - nevela ostalo. Drevené sú už len sto-

doly, zriedkavejšie maštale či iné hospodárske staviská, kym obytné domy treba priam so sviečkou hľadať. Často sú ošarpané a prázdne. Ludia dnes totiž budujú veľké, murované, mnohoizbové, nezriedka poschodové a komfortne vybavené domy, prispôsobené súčasným požiadavkám. Často na nový dom šetria

dlhé roky, len aby bol veľký, aj keď neskôr využívajú v ňom nanajvýš dve izby. Tak či onak ľudia na Orave bývajú pohodlnejšie a dediny majú skôr mestský charakter. Stratili však navždy svoje dávne čaro. Nezdá sa vám?

Sprac.: PETER KOLLÁRIK

KRÁTKO Z ORAVY

30. mája t.r. uplynulo 40 rokov od svadby krajánov Eugena a Stanislavy (rod. Ďurčákovej) Kulaviakovcov z Dolnej Zubrice. V júni (12. 6.) sa 75 rokov dožila krajanka Agneša Kovalčíková z Hornej Zubrice. Našim jubilantom srdečne blahoželáme a želáme im najmä veľa zdravia a pohody do ďalších dní.

* * *

Lýceum v Jablonke sa na na základe dosiahnutých výsledkov z minulého školského roka umiestnilo na 40. mieste v rebríčku päťdesiatich najlepších škôl v Malopoľskom vojvodstve. Pri hodnotení sa brali do úvahy také kritériá, ako napr. počet úspešných študentov na predmetových olympiádach, počet absolventov prijatých na vysoké školy a pod.

* * *

19. marca t.r. sa v gminnom úrade vo Velkej Lipnici konalo prvé kolo výberového konania, na ktorom členovia zvláštnej komisie posudzovali ponuky 12 stavebných firiem z celého Poľska, ktoré sa chcú ujať výstavby kanalizácie a prečerpávacích staníc v gminách Veľká Lipnica a Jablonka. Vykonávateľa, ktorý poskytne najatraktívnejšie podmienky, vyberú v druhom kole.

* * *

Na Orave došlo v poslednom období k viačerým krádežiam dreva a sadenic z urbárskych lesov. 10. marca ukradli zlodeji v Dolnej Zubriči dva stromy v hodnote 600 zlôtých, 23. marca v Hornej Zubriči drevo za 1000 zlôtých, 30. marca vo Veľkej Lipnici vyrúbali 20 stromov a 25. marca zadržali policajti v Chyžnom miesteho občana počas krádeže sadenic.

* * *

Nedaleko Harkabuza, pri ceste do Bokoviny, stojí kaplnka Panny Márie Ružencovej

(na snímke), postavená v roku 1818 a prebudovaná v r. 1914. Na svojom pozemku ju dal postaviť Tomáš Lyš a dnes patrí Jozefovi Oškarekovi, ktorý ju zdiedil po svojej mame Karolíne (rod. Bielakovej).

* * *

Termíny pracovných sobôt v Poľnohospodárskej banke v Jablonke (každá prvá sobota v mesiaci) v druhom polroku t.r.: v júni (2. 6.), v júli (7. 7.), v auguste (4. 8.), v septembri (1. 9.), v októbri (6. 10.), v novembri (3. 11.), v decembri (1. 12.). Odbočka banky vo Veľkej Lipnici a novo otvárané odbočky sú v pracovné soboty zatvorené.

* * *

Nedaleko poľsko-slovenského hraničného priechodu v Chyžnom bol 31. marca t.r. odozvaný do prevádzky nový motel, reštaurácia, bar rýchlej obsluhy, odpočívadlá a veľké parkovisko pre nákladné automobily, ktoré očakávajú na colnú kontrolu. Moderný odpočinkový komplex (na snímke) vybudovala stavebná firma Chyžbet z Chyžného, ktorej majiteľom je Jan Lyš.

* * *

Gymnázium v Podvuku, ku ktorému dostavujú ďalšiu časť, patrí sice k najmenším školám na Orave (4 triedy, 93 žiakov, 6 učiteľov), ale môže sa pochváliť o.i. peknou telocvičňou, počítacovou pracovňou, školským časopisom (PlanetaGim) a úspechmi žiakov v športových a iných gminných súťažiach. Ešte keby sa tu podarilo zaviesť vyučovanie slovenského jazyka!

* * *

Bociany, vtáky symbolizujúce nový život, priviedli na svet svoje potomstvo o.i. v Malej Lipnici a Podvuku (na snímke), kde túto dôležitú novinu oznamovali hlasným klepotom zobákov.

* * *

V tomto roku si pripomienieme 50. výročie založenia Lícea v Jablonke, ktorého brány sa pre krajanských študentov z Oravy a Spiša po prvýkrát otvorili v septembri 1951.

* * *

22. apríla sa v Chyžnom za účasti okolo 200 osôb konalo 1. oravské stretnutie tvorcov, t.j. ľudí, ktorí sú svojim životom a tvorbou úzko zviazaní s tradíciami, kultúrou, umením, historiou a folklórom Oravy. Na stretnutí, ktoré zorganizoval vojt gminy Jablonka a Oravské stredisko kultúry, sa zúčastnilo aj niekoľko našich krajanov, o.i. z Podvuka, Dolnej a Hornej Zubrice a Malej a Veľkej Lipnice.

* * *

Aj keď v Poľsku neboli zaznamenaný ani jeden prípad choroby šialených kráv (BSE), slintačky a krívačky, obavy pred nimi sú čoraz silnejšie aj na Orave. Ako sa nám postažovali niektorí rolníci, už dlhší čas nemôžu nájsť kupcov na svoj jatočný dobytok, a keď aj nájdú, sú nútení predávať ho za nízke ceny.

Text a foto: PETER KOLLÁRIK

Slávostný pochod ku kostolu

Počas sv. omše. Spredu vojt A. Kapolka a velitelia zborov

POŽIARNICKÁ SLÁVNOSŤ V LAPŠANKE

Vo štvrtok 3. mája bolo krásne, slnečné, priam už letné počasie. Tento deň bol veľmi významný pre požiarnikov z Lapšanky. Práve vtedy sa totiž konala posviacka zástavy požiarneho zboru a oslavky 50. výročia vzniku jednotky. Bola to teda vhodná príležitosť zapomínať si na polstoročnú činnosť zboru a odovzdať rezortné vyznamenania najzaslúžilejším požiarnikom.

Z dejín požiarneho zboru

Dobrovoľný požiarny zbor v Lapšanke bol založený v roku 1949. Iniciátormi jeho vzniku boli Jozef Šoltýs, Ludvík Kapolka, Valent Kapolka a František Jurek, ktorý bol zvolený za prvého veliteľa zboru. Prvým predsedom sa stal Matej Šoltýs. Hned od vzniku sa výbor lapšanských požiarnikov snažil získať potrebné požiarnecké náradie. Keďže trbšský zbor vtedy už vlastnil motorovú striekačku, požičali si Lapšančania od neho ručnú striekačku aj s

hadicami. Samozrejme, požiarnu zbrojnica ešte nemali, preto požičané náradie držali najprv v sklage umelých hnojív, neskôr v budove vodovodnej spoločnosti.

V roku 1971 si Lapšančania konečne zadovážili prvú motorovú striekačku (M-800) značky Polonia s kompletným zariadením. V súvislosti s tým jednotka kúpila aj konský voz, potrebný pri preprave striekačky. Nová striekačka značne pozdvihla účinnosť jednotky v záchranných akciách. Snom lapšanských požiarnikov bola vlastná požiarna zbrojnica. Po mnohých tažkostiah sa v roku 1981 pustili do jej výstavby. Prostriedky na výstavbu získovali z rôznych zdrojov, okrem iného z rozpočtu Gminného úradu v Nižných Lapšoch a štátnej sporiteľne (PZU). K výstavbe tohto objektu významne prispel najmä riaditeľ okresnej odbočky PZU Józef Śliwa.

V roku 1983 lapšanských požiarnikov navštívil veliteľ Vojvodskej správy dobrovoľných požiarnych zborov v Nowom Sączi

plukovník požiarnictva Józef Strojny a veliteľ Oblastnej správy DPZ v Novom Targu major Kazimierz Cepuch, aby zistili pripravenosť miestnej jednotky. Po ukončení vizitácie sa rozhodli pridelit jednotke novú striekačku PO5, čo bolo ďalším dôležitým medzníkom v dejinách zboru. Vďaka novej striekačke sa jeho akcieschopnosť značne zvýšila. Už vtedy sa výbor lapšanských požiarnikov začal uchádzať o automobil pre svoj zbor. Podarilo sa im to až v roku 1995, keď z prostriedkov fondu na rozvoj poľnohospodárstva kúpili automobil značky Žuk. Bola to však dodávka neprispôsobená na požiarnecke účely a preto jej adaptácia stála lapšanských hasičov nemálo úsilia a finančných prostriedkov. Teraz čakala miestny zbor ďalšia neľahká úloha, akou bola prestavba požiarnej zbrojnice. Objekt bolo treba odvodniť, vybudovať pri ňom veľkú sálu, sociálne zariadenia a pod. Vďaka práci miestnych obyvateľov, v tom členov zboru, ako aj pomoci Gminného úradu v Nižných Lapšach sa im to čoskoro podarilo urobiť, a dnes môžu byť na svoju zbrojnicu hrdí. Pred dvoma rokmi chceli Lapšančania kúpiť pre svoj zbor výkonné požiarnecké auto značky Tatra. Na tent účel už aj zozbierali peniaze, avšak cena auta na dražbe prerástla ich možnosti.

Vyznamenávanie zaslúžilých požiarnikov

Čestná tribúna

Posviacka zástavy

Parádny pochod vlajkonosičov

Za 50 rokov pôsobenia požiarneho zboru v Lapšanke sa v ňom vyštredalo niekoľko desiatok požiarnikov. V rokoch 1965 - 1970 bol predsedom zboru Matej Šoltýs a veliteľom Matej Kuruc. V roku 1970 sa veliteľom stal Jozef Janeček, ktorý plní túto funkciu dodnes. Od roku 1978 funkciu predsedu zboru plní František Šoltýs.

Lapšanská jednotka zasahovala nielen pri miestnych požiaroch, ale aj v susedných obciach. Za posledné polstoročie vypukli v Lapšanke dva nebezpečné požiary. Prvý v roku 1957, ktorý jednotka hasila ešte s pomocou ručnej striekačky, druhý v roku 1992. V súčasnosti lapšanský zbor združuje 32 členov. Jeho výbor tvoria: predseda František Šoltýs, veliteľ Jozef Janeček, zástupca veliteľa Marek Jendrušák, pokladník Ludvik Šoltýs a tajomník Jozef Šoltýs.

Posviacka

V roku 1999, pri príležitosti 50. výročia vzniku zboru, miestni obyvatelia kúpili pre svoju jednotku novú zástavu. Keďže im chýbali prostriedky, preložili oslavu jubilea a slávnostné odovzdanie zástavy až na tento rok. Každý, kto sa ich zúčastnil, musí uznať,

že sa vydarili, a docenil snahu organizátorov na čele s predsedom hasičského zboru Františkom Šoltýsom. Slávnosť, ktorej sa zúčastnili všetky požiarne zby z nižnolapšanskej gminy a z ďalších dedín, sa začala nástupom pred miestnou požiarnou zbrojniciou. O desiatej hodine sa slávnostný sprievod pohol ku miestnemu kostolu, kde sa konala poľná svätá omša. Do kroku požiarkom, ako aj obyvateľom obce prihľávala dychovka z Vyšných Lásp. Počas sv. omše venovanej požiarnikom miestny farár Roman Gorczyński posvätil zástavu. Po omši celý sprievod prešiel naspať k hasičskej zbrojnici, kde po odohraní štátnej hymny nasledovalo slávnostné odovzdanie zástavy lapšanským požiarnikom a ďalšia časť osláv. Slávnosti sa zúčastnili aj mnohí pozvaní hostia, o.i. bývalý veliteľ Vojvodskej správy dobrovoľných požiarnych zborov Józef Strojny, bývalý veliteľ oblastnej správy DPZ Kazimierz Cepuch, terajší okresný veliteľ Dobrovoľných požiarnych zborov v Novom Targu Józef Galica, tajomník Okresnej správy DPZ Andrzej Wielkiewicz, vojt nižnolapšanskej gminy Anton Kapołka, predseda gminnej rady Franciszek Payerchin, richtári z okolitých dedín a ďalší. Po vztýčení štátnej vlajky nasledovali

príležitostné prejavy a blahoželania ku dňu sv. Floriána, patróna požiarnikov, ktorý sa oslavuje 4. mája.

Slávnosť vyvrcholila vyznamenaním najaktívnejších a najzaslúžilejších členov lapšanskej požiarnej jednotky. Zlatou medailou za zásluhy pre požiarnictvo boli vyznamenaní: Ludvík Šoltýs, Štefan Šoltýs, František Šoltýs, Dominik Šoltýs a Michal Šoltýs. Striebornú medailou získali: Anton Šoltýs, Bronislav Tomaš, Ludvík Jendrušák, Jozef Mondel, Jozef Kuruc a Ludvík Mondel. Bronzovou medailou za zásluhy pre požiarnictvo boli ocenení: Eugeniusz Trop, Marek Jendrušák a Jozef Kapolka. Odznaky Vzorný hasič dostali: Jozef Mondel, Stanislav Holova, Jozef Dudas a Jozef Šoltýs.

Na záver slávnosti predviedli všetky zúčastnené zby parádny pochod cez obec. Potom sa všetci hostia zišli v hasičskej zbrojnici, kde na nich čakal obed a skromné pohostenie. Slávnosť zavŕšila večer ludová veselica, na ktorú mali miestni obyvatelia vstup zdarma.

Blahoželáme požiarkom z Lapšanky k ich peknému jubileu a novej záštave. Veríme, že im nebude chýbať výtrvalosť a dočkajú sa aj nového výkonného automobilu.

Text a foto: JÁN BRYJA

Do kroku vyhľávala vyšnolapšanská dychovka

Požiarna zbrojnice v Lapšanke

POVIEDKA NA VOĽNÚ CHVÍĽU

Dnes už je všeobecne známe, že okrem malých výnimiek, vrahovia nie sú nejaké obľudy. Väčšina z nich vyzerá normálne tak, ako vy alebo ja.

Povedzme prípad Georga Winnarda, „dobrého, starého Georga“ - ako ho medzi sebou nazývali jeho priatelia.

Štyridsiatnik, územčistej postavy a veselj povahy, prístupný každému žartu a vitaný v každej spoločnosti. Jeho manželka Ruth a traja synovia v nôm mali výborného manžela a otca. Na pracovisku, v agentúre na predaj nehnuteľností, pracoval za dvoch.

Ako sa teda mohol dostať do väzenia za vraždu?

Všetko by sa možno vyvinulo celkom inak, keby si ho jeho šef, Walter Grimsay, nepozval istého májového dňa do svojej kancelárie. Sedel za obrovským písacím stolom a hned po jeho príchode položil Georgeovi otázku:

- Aký je váš názor na Raya Barbera?

George sa zoširoka usmial.

- Je to dobrý predavač...

- Očakával som od vás takúto odpoveď, - zahrmel Grimsay. - Vidí sa mi, že

posudujete ľudí iba z tej lepšej stránky a ich chyby jednoducho prehliadate. Nedávno som si prezeral výkazy o predaji. Barber neuzavrel za celý minulý mesiac ani jediný obchod. A to nie je všetko. Prišlo na neho aj zapár sťažnosti.

- Sťažnosti?

- Áno, sťažnosti. Od žien. Zdá sa, že keď sa ocitne s klientkou osamote, nedokáže ovládnúť svoje ruky... George, vy viete veľmi dobre, že v Grimsayovej agentúre sťažnosti tohto druhu nikdy neboli.

- Pozhováram sa s ním, - prisľúbil George úctivo.

- To by bolo zbytočné. Musíte ho prepustiť. Ešte dnes. Ihned.

- Mám dať výpoved Rayovi Barberovi? Ja?

- Vari nie ste vedúcim personálneho oddelenia?

- Som, ale...

- Žiadne „ale“, - zvýšil hlas Grimsay a buchol pásľou do stola.

George potreboval celú hodinu na to, aby v sebe nazbieral dostatok odvahy. Až potom si predvolal Barbera.

Bol to drobný muž vyziabnutej postavy s fúzikmi. Na tvári mal stále akýsi vyplášený výraz. V snahe vyvolať pokojnú atmosféru, George na úvod povedal:

- Dnes máme pekný deň, však?

Barberovi zaškubalo lícny svalom.

- Chcete tým azda naznačiť, že by som v takomto počasí mal byť v teréne a uzatvárať obchody?

George prekvapil.

- Preboha, nie...

- Videl som vás, keď ste vychádzali zo šéfovej kancelárie. Čo ste mu o mne narozprávali?

- Počujte Ray...

- O čo vám ide? Aby ma vyhodili?

- Počujte, človeče. Ja s tým nič nemám. Je to Grimsayho rozhodnutie.

- Aké rozhodnutie?

- Prepustiť vás.

Barberova tvár sa zmenila na nehybnú masku.

- Tak sa vám to predsa len podarilo.

- Ray, to nie ja. Hovorím vám čistú pravdu.

- Pravdu? Ray vyprskol nervóznym smiehom. - Ja vás dobre poznám. Celé mesiace všetkým rozprávate, že som blázon. Že už nedokážem nikomu nič predať. Že ma treba vyhodiť...

- Nič. Prečo?

- Stále sa mi na pozéráte. Možno som si ich zababrať omáčkou?

- Och, nie, - bránil sa George, kútikom oka pozorujúc ako na to reaguje All Write. - To iba nevedomky. Vstal zo stoličky a odtisol od seba tanier s nedotknutým jedlom.

- Je mi ľúto, All, ale musím sa už vrátiť do kancelárie.

Tam ho čakalo ďalšie nepríjemné prekvapenie. Na jeho stole ležal balíček v hnedom papieri. Keď ho rozbalil, uvidel umelé fúzy. Ihneď zavolal svoju sekretárku.

- Kto toto položil na môj stôl? - spýtal sa.

- Neviem, pán Winnard. Balíček ležal na stole, keď som sa vrátila z obedu.

Georgovi sa marilo, že po ženinej tvári sa mihol náznak úsmevu. Ray bezpochyby telefonoval aj jej.

Keď sa neskoro večer vrátil domov, bol hladný a unavený. Nepríjemnostiam však ešte stále neboli koniec.

- Dopoludnia mi telefonoval Ray Barber, - oznámila mu Ruth.

George sa nervózne opýtal:

- Čo chcel ten blázon?

- Odkazuje ti, že svoje fúzy si nikdy neoohlí. Tvrdí, že si ho prepustil iba pre ne. Och, George, to si naozaj nemal urobiť!

- Čože?

- George, ja sama najlepšie viem, ako nenávidíš fúzy. Ruth sa na neho zasnene pozrela. - Spomínaš si, bolo to na začiatku našej známosti na večierku u Fisherovcov? Ako si nepriateľsky zazrel na toho vysokého počerného mladíka s fúzikmi, ktorý mi dvořil?

- Och, ten dlháň, ktorý vyzeral ako vyhľadnutý potkan!

- Povedal si, že mu tie fúzy vlastnoručne vyšklbeš. Pamätáš sa?

- Je tam toho! To som povedal iba tak, zo žartu.

- Veľmi si na neho žiaril.

- Dobre, dobre. To bolo už veľmi dávno.

Tej noci veľmi nepokojo spal, snívalo sa mu o samých fúzáčoch. Nasledujúci deň sa všobec nedokážal sústrediť na prácu. Zrazu si to celkom jasne uvedomil: Ray Barber ho chce týmto konaním pripraviť o rozum. Och nie. To sa mu nepodarí.

- Vytočil Barberovo číslo.

- Haló, Ray. Dobre si zapamätajte, čo vám teraz poviem. Ak ešte raz budete niekomu tvrdiť, že som vás prepustil pre fúzy, zabijem vás!

- Ach, to ste vy, George? Teda chcete ma zabíti?

- Presne tak, zabijem vás, - zreval George a tresol slúchadlom.

V ten večer si Winnardovci pozvali na návštěvu pána Grimsaya s manželkou a ešte zapár ďalších významných ľudí z agentúry.

JAMES GILMORE F Ú Z Y

George bol ohromený.

- Verte mi, že som nikdy...

- Nie? Vy by ste nikdy neboli takého niečoho schopný? „Starý, dobrý George!“ Všetci vám dôverujú. A vy... vy zatiaľ vrážate svojim kolegom nôž do chrbta. Ale pamätajte si, ja budem vašou poslednou obeťou. Nadišiel čas zúčtovania. A ja sa o to postarám, hoci by ma to malo stáť život!

Odvetné akcie sa začali o týždeň, v klube pre zamestnancov agentúry. George popíjal pivo, keď k nemu pristúpil All Write, jeden z predavačov.

- Prečo si to vykonal, George? - spýtal sa.

- Čo? Čo som vykonal?

- Barber všade rozpráva, že si ho prepustil.

- Ja? To nie je pravda. Dostal som na to príkaz od Grimsaya.

- Barber tvrdí niečo iné. All stíšil hlas.

- Možno by som ti o tom nemal hovoriť, ale Barber všetkým telefonoval, že si sa pomatiol. Vraj si ho prepustil iba preto, lebo trpíš na averziu proti ľudom, ktorí nosia fúzy.

George sa nasilu usmial.

- Fúzy? Hľapost. Opakujem ti, že Raya Barbera som prepustil na príkaz pána Grimsaya. Nemám na tom žiadny podiel.

- Verím ti... Dáme si niečo na zahryznieť?

Oproti nim sedel muž, ktorý mal podobné fúzy ako Barber. George z neho nemohol spustiť zrak, až si to napokon muž všimol.

- Čo sa vám nepáči na mojich fúzoch? - spýtal sa vyzývavo.

Ruth pripravila výbornú večeru, vytiahla strieborný príbor a stôl prikryla sviatočným krajkovým obrusom. Všetci mali výbornú náladu.

Len čo sa hostia posadili k stolu, zazvonil zvonček. George sa poponáhľal otvoríť a od prekvapenia zdúpnel. Uvidel pred sebou dvoch policajtov.

- Vy ste George Winnard? - spýtal sa jeden z nich.

- Áno, to som ja.

- Máme príkaz vás priviesť na komisariát.

- Teraz? - začudoval sa George. - Viete, dnes večer máme hostí.

Kebysto to mohlo počkať do zajtra...

- Je mi veľmi ľuto. Kapitán povedal, že ihned.

- Čo sa deje, drahý? - ozval sa mu za chrbtom hlas jeho ženy.

- Musím s nimi ísť ihneď na komisariát, - povedal George. - Vynasnažím sa vrátiť čo najskôr.

- Čo mám povedať našim hostom?

- Niečo si musíš vymyslieť.

Kapitán Wilkins bol zavalitej postavy s levou hrivou a hustými ryšavými fúzami. Ponúkol Georgovi stoličku a potom zapol magneto-fón.

Spočiatku George nespoznal svoj hlas. Čoskoro však pochopil, že slovo za slovom počúva svoj nedávny rozhovor s Rayom Barberom.

- Čo vy na to, pán Winnard? Je to váš hlas? - spýtal sa kapitán.

George sa zahniezdil na stoličke.

- Áno, je, ale ja som to nemyslel väčne.

- A ako ste to potom myslíte?

- No, chcel som povedať, že ho zabijem... hm... že by som ho zabil, ked...

Dovoľte, aby som vám dal jednu radu, - preruší ho kapitán. - Na vašom mieste by som sa nikdy nikomu nevyhrážal smrťou. Mohlo by vám to spôsobiť veľké nepríjemnosti. Tentoraz je to iba upozornenie, ale dávajte si dobrý pozor, aby ste sa sem znova nedostali. Rozumeli ste ma?

George bol už medzi dverami, keď ho Wilkins znova oslovil:

- A ešte jedna otázka: Čo si myslíte o mojich fúzoch?

- Sú nádherné.

Na ulici začala v Georgovi ráf zúrivost. Fúzy kapitána Wilkinsa mali v tomto okamihu

naňho podobný účinok ako červené súknko na býka. Fúzy! Stále a všade samé fúzy! Tenké fúziky. Fúzy Raya Barbera. Barber... (holič - poznámka prekl.). Ako to, že mu to neprišlo na um už dávno? Rozveselil sa a pobral sa hľadať príslušný obchod, ktorý by bol ešte v tomto čase otvorený.

O dvadsať minút sa ocitol pred dverami Barberovho bytu, držiac v ruke britvu s ligotavým ostrím.

- Viem, že ste doma! - zakričal. - Priniesol som vám darček!

- Vy ste sa načisto zbláznili, - skríkol George.

- Ja? Skôr vy? Prepustili ste ma práve v čase, keď som sa mal stať najúspešnejším predačom agentúry. Rozširovali ste o mne klebety. Prečo? Jednoducho preto, lebo ste blázon.

- Všetko ste si to iba vymysleli, - povedal George zúfalo.

- To si myslíte iba vy. Aj to, že som autom takéhoto fantastického plánu dokazuje, že nie som blázon. Všetci o vás vedia, že neznášate fúzy. Dokonca aj polícia. Vie sa aj to, že ste sa mi vyhrali zabítím. Sám kapitán mi dal pištoľ na nevyhnutnú sebaobranu.

- A teraz ma chcete zastrelit? Ray, rozmyslite si to, - vzlykal George. - Prosím vás, Ray. Zaručím sa za vás, pozováram sa s Grimsayom...

V diaľke sa ozvala siréna policajného auta.

- Nepovedal som, že vás zabijem, - povedal Barber akýmsi čudným hlasom. - Ja vás zničím.

Tvrá mu znetvoril krč. Zrazu obrátil zbraň opätovala sebe a stlačil kohútik. Ozval sa výstrel a Ray klesol k zemi.

- Vezmite si to, - povedal s námahou, podávajúc Georgovi pištoľ. Ten si klakol vedľa neho a chytil do ruky podávanú pištoľ.

Úbohý blázon, - povedal, dívajúc sa na Barbera, ktorý sa zvýjal na zemi od bolesti.

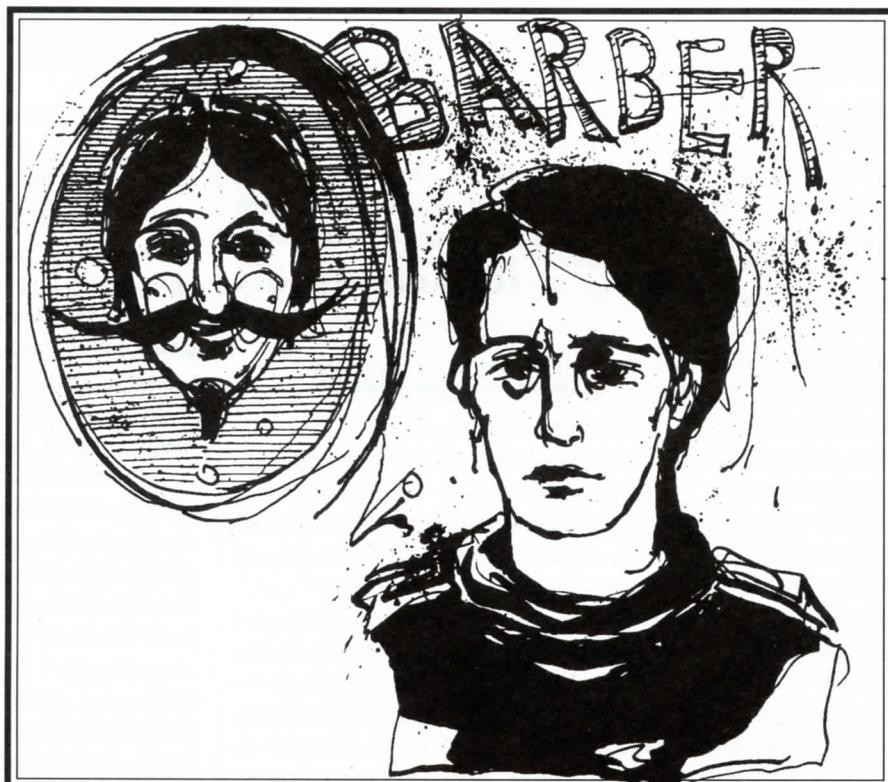
- Ja nie som blázon, - odporoval Barber z posledných síl. - To by bolo pre vás ľahšie jednoduché, keby som vás iba zastrelil. Takto na vás čakajú dlhé mesiace vyčúvania. Vaše meno povláčia po blate... presne tak, ako sa vláčilo vašou vinou moje meno. A nakoniec vás popravia. Popravia, George...

Jeho telo sa naposledy skrútilo v smrteľnom krči a napokom celkom znehybnelo.

George zdvíhol britvu a - vôbec si neuvedomujúc, čo robí, oholil Barberovi fúzy.

Policajti ho našli skloneného nad mŕtvolou. V jednej ruke držal pištoľ a v druhej ešte roztvorenú britvu...

(Express č. 10/1991)

Dvere bytu sa otvorili. Barberovu hornú peru ešte stále lemovali fúzy a v ruke držal pištoľ.

- Ach, konečne ste prišli, - povedal natešene. - Čakal som vás.

- Vidite toto? - spýtal sa George a zdvíhol ruku s britvou. - Je koniec vašim smiešnym fúzom.

Ray sa zasmial a namieril pištoľ na Georga.

- A vidíte, čo mám ja? Podte len pekne ďalej. S vami je koniec, George.

- Vari nemáte v úmysle..., - jachtal George, vchádzajúc do bytu.

Barber za ním starostlivo zatvoril dvere, potom zdvíhol telefón a pridŕžajúc si bradou slúchadlo, vytocil číslo.

- Kapitána Wilkinsa, prosím... Tu je Ray Barber, pán kapitán. Zdá sa, že George Winnard si vašu výstrahu nevzal k srdecu. Práve je teraz tu, u mňa. Myslím, že ma prišiel podrezat... Nebojte sa, mám pištoľ... O chvíľu ste tu? V poriadku.

UČITEĽSKÝ KURZ

V dňoch 19.-31. marca t.r. sa v Banskej Bystrici, perle Horehronia, uskutočnil učiteľský kurz, ktorý zorganizovalo Metodické centrum Univerzity Mateja Bela pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Zúčastnili sa ho učitelia z Juhoslávie, Maďarska, Poľska, Rakúska, Rumunska a Ukrajiny, ako aj študentky z Jagelovskej univerzity v Krakove.

Náplň kurzu bola bohatá a rôznorodá. Prvý týždeň bol zameraný na vyučovanie, čiže prednášky, semináre a cvičenia, ktoré sa konali na katedrách Fakulty humanitných vied, Fakulty prírodných vied a na Pedagogickej fakulte UMB. Pre nás, žijúcich ďaleko od kultúrnych centier Slovenska, mali zvlášť veľký význam prednášky vysoko kvalifikovaných odborníkov z UMB. Zaujímali nás aj správy o súčasných reáliah Slovenska.

Druhý týždeň bol taktiež veľmi pestrý. Vyplnila ho najmä prax v základných a stredných školách a tvořivé dielne. Každý frekventant mal - podľa svojho záujmu - na výber: žurnalistiku, folklór, umelecký prednes, ochotnícke divadlo alebo remeslá. Vcelku to bol pre nás veľmi osozny, ale aj náročný kurz. Každý deň sme tvrdo pracovali od 8.-9. hod. do 16.-17. hod. s krátkou prestávkou na obed.

Organizátori nám pripravili veľmi dobré podmienky pre štúdium, pričom nezabudli ani na oddych a rozptýlenie. Do programu zaradili napr. dvojdňovú exkurziu po stopách boja za slovenskú štátosť a vzdelanosť v slovenskom jazyku. V rámci tejto exkurzie frekventanti navštívili o.i. Liptovský Mikuláš, Martin, Kláštor pod Znievom a Revúcu. Na každého silne zapôsobil Národný cintorín v Martine - panteón významných slovenských dejateľov a Matica slovenská, ktorá v najfajžších dobách slovenských dejín dokázala vždy účinne podporovať národné povedomie širokých vrstiev ľudu. Pekný kultúrny zážitok nám priniesla účasť na premiére divadelného predstavenia v Divadle SNP v Martine.

Ako vždy, veľmi slávnostný ráz malo udeľovanie certifikátov, ktorého sa zúčastnili o.i. tajomníci a ďalší predstavitelia slovenských spolkov z Juhoslávie, Maďarska, Poľska a Ukrajiny. Milým prekvapením bolo vystúpenie

„zboru”, založeného na kurze, ktorý zaspieval dve piesne - hymnickú a náboženskú.

Chcela by som touto cestou srdečne podakovať Ministerstvu školstva SR, ako aj riaditeľke MC UMB, Mgr. Anite Murgašovej za starostlivosť a skvelú organizáciu kurzu. Ved' zosúladil všetky odbory so záujmami frekventantov iste nebolo ľahké. Ďakujem všetkým, ktorí akýmkoľvek spôsobom prispeli k uskutočneniu tohto kurzu. Vďaka nemu sme strávili dva týždne v peknom prostredí, obklopení žiľlivými ľuďmi, obnovili sme staré piateľstvá a nadviazali nové. Vďaka milému ovzdušiu na kurze po okriali naše srdcia, takže sme sa plní elánu vrátili domov, do všednej tvrdej práce, kde našim žiakom odovzdáme všetky získané vedomosti a skúsenosti.

MÁRIA GLODAŠIKOVÁ

NAPÍSALI NÁM

Vážená redakcia,
vyslovujem všetkým, ktorí sa podielajú na tvorbe Vášho kultúrno-spoločenského mesačníka ŽIVOT, veľké uznanie a vďaku za jeho bohatý a zaujímavý obsah.

Na časopis Život, ktorý ma spája s mojím rodným krajom, vždy s radosťou čakám. Keď mi ho pošta doručí, všetko ide stranou a hned sa púštam do čítania. Dávam ho čítať aj znáym, aby sa oboznámili so životom Slovákov žijúcich v Poľsku a s jeho panoramatickými fotografiemi nášho prekrásneho kraja.

Teší ma, že pani veľvyslankyňa SR Magda Vášáryová sa živo zaujíma o Slovákov v Poľsku. V susedesiatych rokoch sme boli obidve obyvateľkami Banskej Štiavnice: pani veľvyslankyňa ako žiačka II. základnej školy v B. Štiavnici, ja ako vedúca školskej jedálne v tejto škole. Preto si ju touto cestou dovolím srdečne pozdraviť a poprosiť, aby sa nadalej zaujímal o problémy Slovákov

- mojich rodákov žijúcich v Poľsku a pomáhal im vyriešiť ich najpálcivejšie otázky, týkajúce sa medzinárodného školstva a bohoslužieb v slovenskom jazyku. Chcem podotknúť, že v Poľsku je dostačok kňazov, ktorí dobre ovládajú slovenský jazyk. Konkrétnie u nás, v Trenčianskych Tepliciach, vo farnosti Trenčianska Teplá pôsobili šesť rokov štyria poľskí kňazi, ktorí nielenže slúžili

sv. omše, ale aj kázali, sobášili, pochovávali, spovedali a vyučovali náboženstvo v slovenčine. Preto verím, že pri dobrej vôle poľských štátnych orgánov a najmä cirkevnej vrchnosti by sa tento pretrvávajúci problém dal ľahko vyriešiť.

Ostávam so srdečným pozdravom pre všetkých pracovníkov Života a do ďalšej práce želám pevné zdravie a veľa úspechov.

MÁRIA CIBRÍNOVÁ-GOMBOŠOVÁ
Trenčianske Teplice

POŽIAR V KACVÍNE

V noci z 15. na 16. apríla t.r., čiže uprostred Veľkonočných sviatkov, vypukol v Kacvíne požiar, ktorý sa pre hustú zástavbu rýchlo rozširoval a strávil niekoľko hospodárskych budov. Plamene požiaru zbadalo náhodou niekoľko mladých ľudí, vracačujúcich sa v tom čase domov, ktorí rýchlo zapli sirénu na požiarnej zbrojnici a zburcovali dedinu. Hoci sa zakrátka na miesto požiaru dostavila kacvínska požiarna jednotka, potom niekoľko ďalších z okolia, ba aj z Nového Targu, ktorým sa za pol hodiny podarilo oheň lokalizovať, aj tak stihla zhoreť mašta, sýpka, kôlňa a stodola kr. Romana Labudu, ako aj strecha na maštaľke patriacej kr. Jozefovi Kozubovi. Za obeť plameňov padli tiež tri kravy, teľa a hydina. Podľa prvých odhadov sa straty spôsobené požiarom odhaduje na ok. 400 tis. zlých. Opäťovne upozorňujeme na potrebu rešpektovania protipožiarnych predpisov a zachovávanie ostražitosti, tým viac, že sa blížia horúce letné dni, kedy je nebezpečenstvo požiaru najväčšie. (js)

CHYŽNÉ

Hoci od Veľkej noci uplynulo už veľa času, chcela by som predsa len oboznámiť čitateľov Života aspoň s niektorými obradmi, ktoré sa v našej obci uskutočňujú v období týchto azda najvýznamnejších kresťanských sviatkov.

Ludia sa na Veľkú noc dlho pripravujú a hlboko ju prežívajú. V Chyžnom sa sa už viac rokov prežívanie Veľkého

Nervózne očakávanie na začatie Krížovej cesty

Chyžnianska mládež nesie kríž

týždňa začína v sobotu pred Kvetnou nedelou, kedy sa uskutočňuje neobvyklá Krížová cesta cez celú obec, ktorej sa zúčastňujú takmer všetci obyvateľia. Aj v tomto roku sme boli svedkami tohto nezvyčajného mystéria. Nadľho pred slávnosťou ľudia, najmä mládež, pripravovali jednotlivé zastavenia Krížovej cesty. Museli tiež spomedzi seba vybrať kandidátov do úloh osôb, ktoré kedy si vystupovali počas Ježišovej cesty na Golgotu. V tomto roku úloha Ježiša pripadla Martinovi Szczerbiakovi. Ďalší vybraní mládenci mali predstavovať Piláta, Šimona, strážcov a pod., zase dievčatá Máriu, Veroniku, pláčúce ženy, atď. Keď už úlohy boli rozdelené, nastal čas skúšok, aby celý obrad dopadol čo najlepšie. Samozrejme do príprav sa zapojili aj starší, ktorí upratovali a vyzámetalí cestu, zdobili kaplnky a kríže, čiže pripravené zastavenia Krížovej cesty.

V deň slávnosti ľudia skôr ako inokedy ukončili domáce práce a o 17. hod sa zhromaždili na dolnom konci obce pri prvom zastavení (predstavujúcim odsúdenie Ježiša), ktoré bolo pri dome Stefkovcov. Odtiaľ sa potom veľký sprived, v ktorom boli nielen Chyžňania, ale aj viacerí obyvateľia z iných obcí, pohral so spevom, modlitbou a horiacimi sviečkami v rukách k ďalším zastaveniam. Prechod cez medzinárodnú cestu E-7, ktorá rozdeľuje obec na dve polovice, zabezpečovali miestni požiarnici. Pri 11. zastavení kríž prevzali deti, potom ženy a nakoniec muži. Do hrobu (14. zastavanie), zriadeného vo zvonici na hornom konci, položila Ježišovo telo opäť mládež, predstavujúca Máriu, Kleofáša,

učeníkov a pod. Tam sa Krížová cesta skončila. Treba podotknúť, že tohoročná pobožnosť sa Chyžňanom vydarila, tým viac, že aj počasie im prialo. Bol to skutočne veľký duševný zážitok.

Ďalším, už tradičným zvykom v Chyžnom je umývanie nôh dvanásťom mužom vo Veľký štvrtok. Celú dvanásťku vyberá zakaždým miestny cirkevný výbor. Sú to spravidla muži vo veku od 50 do 70 rokov. Vo Veľký štvrtok sa vybraní muži posadia na osobitných laviciach, pripravených v prednej časti kostola. Potom, počas sv. omše, vezme pán farár vodu i bielu plachtičku, a tak ako Ježiš vo večeradle, každému umyje a vyutiera nohy. Nemusí podotýkať, že je to pre každého vybraného muža neobvyklý zážitok i veľká pocta.

MARGITA ZBELOVÁ

ODPUST SV. VOJTECHA V MIKOŁOWE

Chcel by som dnes napísť aspoň párslov o našom svätovojtešskom odpuste v Mikołowe, ktorý sa konal 22. apríla t.r. Počasie nám sice neprialo, kedže v tento deň bolo veľmi chladno, padal hustý studený dážď a len len, že nezačalo snežiť. Z tohto dôvodu sa nekonala ani slávnostná procesia okolo kostola a celá slávnosť prebiehala len v kostole, takže bol zaplnený do posledného miesta, ba značná časť veriacich musela počúvať bohoslužby mimo kostola. Ani nie div, prišlo totiž mimoriadne veľa pútnikov, ktorí si chceli uctiť nielen patróna ko-

stola, ale odnedávna aj celého mesta Mikołowa. Ako neskôr povedal náš p. farár, bolo ich azda najviac za 21 rokov jeho účinkovania v tomto meste.

Dá sa povedať, že sv. Vojtech sa stal nielen najobľúbenejším svätcom v našom regióne, uctievaným v celom Poľsku, ale aj patrónom celej Európy, teda aj symbolom, - ako sme to počuli počas kázne, - ktorý nás sprevádza na ceste do Európskej únie. Tento zbožný kňaz a biskup, narodený v Čechách, nám svojím životom a činnosťou ukázal príklad hodný nasledovania, príklad odvahy a lásky k blížnym, potvrdený jeho cestou medzi pohanov, aby ich pritiahol do jednej veľkej kresťanskej rodiny. Za tento zbožný cieľ sa nebál obetovať ani svoj život a zomrel mučeníckou smrťou. Život i činnosť sv. Vojtecha sú dnes podnetné pre celú Európu, ale aj pre nás, Slovákov, žijúcich medzi Poliakmi, že máme spoločný cieľ - žiť v bratstve a spolupráci ako jedna rodina a súčasne rešpektovať svoju národnú a kultúrnu odlienosť.

Škoda však, že sa nám pre organizačné problémy nepodarilo na tohoročnom mikołowskom odpuste zabezpečiť aj slovenskú sv. omšu, o čom snívame už viac rokov. Veríme však, že počas nasledujúcich odpustov aj tento cieľ dosiahneme. Po bohoslužbách, ktorých sa zúčastnili aj krajania z našej miestnej skupiny SSP, sme mali príležitosť stretnúť sa a pobesedovať o našich aktivitách počas tohoročného leta. Budú medzi nimi už naše tradičné podujatia a medzi prvými návšteva hudebníkov z Bratislavы, na čo sa veľmi tešíme.

Brono

ORAVSKÉ ROZPOČTY '2001

Aj keď od schválenia tohoročných rozpočtov v jablonskej a veľkolipnickej gmine uplynulo už viac ako dva mesiace, vraciame sa ešte k tejto tematike v snahe pripomenúť, čo jednotlivé obce môžu očakávať v tomto roku.

Predovšetkým treba podotknúť, že sú to azda najnižšie rozpočty za posledné roky, preto na mnoho z plánovaných investícií budú v gminách chýbať peniaze a skoro v každom odvetví bude nevyhnutné drastické znižovanie výdavkov. Napr. v gmine Veľká Lipnica budú o.i. chýbať prostriedky na ďalšiu výstavbu kanalizácie, opravy škôl, ciest a požiarnej zbrojní, či ďalší rozvoj turistickej infraštruktúry. Podobne neradostná situácia bude zrejme aj v gmine Jablonka. Ako nás informoval zástupca vojta jablonskej gminy Józef Knapczyk, príjmy gminného rozpočtu na rok 2001 sú vo výške 17 294 175 zlотовých a výdavky 17 787 213 zlотовých. Výdavky v gmine Veľká Lipnica sú vo výške 8 582 681 zlотовých.

Uvedme teraz niektoré z plánovaných výdavkov jablonskej gminy (v závorce plánované výdavky veľkolipnickej gminy): doprava a spoje - 429 800 Zl (452 181 Zl), verejná administrácia - 2 501 000 Zl (982 060 Zl), školstvo - 10 514 060 Zl (4 584 557 Zl), zdravotná ochrana - 227 000 Zl (50300 Zl), sociálne výdavky - 891 490 Zl (394 763 Zl), bezpečnosť a protipožiarna ochrana - 143 200 Zl (40 300 Zl), komunálne hospodárstvo a ochrana životného prostredia - 1 271 052 Zl (184 000 Zl), kultúra a ochrana národného dedičstva - 405 000 Zl (112 000 Zl), telesná kultúra a šport - 10 000 Zl (8000 Zl), roľníctvo a polovnictvo - 679 Zl (1 260 642 Zl).

Niektoré dotácie jablonskej gminy v jednotlivých obciach: dostavba športovej haly pri ZŠ č. 1 v Jablonke, ktorá má byť odovzdaná do užívania v septembri t.r. (548 658 Zl), výstavba čističky odpadových vôd a 1. etapy kanalizácie v Malej Lipnici (307 900 Zl), výstavba gymnázia pri ZŠ č. 3 v Malej Lipnici (218 838 Zl), modernizácia Zdravotného strediska v Hornej Zubrici a nákup špeciálneho lekárskeho zariadenia (202 000 Zl), prístavba gymnázia pri ZŠ č. 2 v

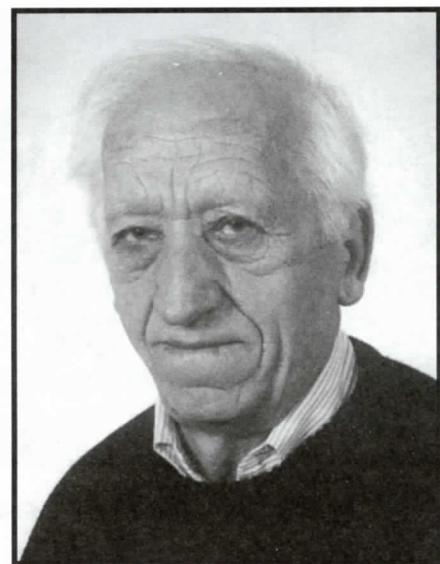
Podviku (168 724 Zl), prístavba gymnázia pri ZŠ č. 2 v Hornej Zubrici (148 234 Zl), prístavba ZŠ v Oravke (89 667 Zl), dokončenie prístavby ZŠ a výstavby telocvične v Chyžnom, ktorá má byť odovzdaná do užívania v septembri 2001 (78 839 Zl), prístavba gymnázia pri ZŠ č. 1 v Jablonke (41 600 Zl), investičné nákupy pre gminný úrad v Jablonke (15 tisíc), investičné nákupy (o.i. počítacie, školské lavice) pre ZŠ č. 1 v Malej Lipnici (6 tisíc) a ZŠ č. 2 v Hornej Zubrici (6 tisíc).

Jablonská gmina určila 0,3 % z plánovaných výdavkov rozpočtu, čiže 49 800 zlотовých, pre jednotlivé richtárstva. Prostriedky boli rozdelené podľa počtu obyvateľov: Jablonka-Centrum: 11 300 Zl, Malá Lipnica: 9 500 Zl, Horná Zubrica: 8 600 Zl, Podvilk: 7 000 Zl, Dolná Zubrica: 4 800 Zl, Chyžné: 3 200 Zl, Oravka: 2 900 Zl, Jablonka-Bory: 2 500 Zl. (pk)

SPOMIENKA NA JÁNA KEDŽUCHA

Každý rok našu krajanskú komunitu navždy opúšťa niekoľko aktívnych a obetavých ľudí, ktorí sa zaslúžili pre krajanské hnutie. Jedným z nich bol aj kraján Ján KEDŽUCH z Vyšných Lápš, ktorý zomrel 25. februára 2001 vo veku 76 rokov.

Narodil sa 12. augusta 1925 v slovenskej roľníckej rodine Antona a Agneše Kedžuchovcov. Aj keď veľa necestoval a celý svoj život prežil vo Vyšných Lápšoch, bol veľmi aktívnym a obetavým občanom, ktorému veľmi záležalo na rozvoji rodnej obce. Ani krajanská činnosť mu nebola ľahostajná, patril medzi spoluzakladateľov Miestnej skupiny Spolku vo Vyšných Lápšoch a významne sa podieľal na výstavbe krajanskej klubovne. Často sa zúčastňoval krajanských schôdzí a poriad Života, ktorý po celý život s obľubou čítal. Naprieck namáhavéj práci na hospodárstve si Ján Kedžuch vždy našiel čas aj na verejnoprospešnú činnosť. Dlhé roky bol členom miestneho požiarneho zboru a výboru urbárskeho spolku, v ktorom zastával funkciu pokladníka. Pôsobil aj v miestnej dychovke a patril medzi zakladateľov

Roľníckeho krúžku vo Vyšných Lápšoch.

Od roku 1986 mal zdravotné problémy, preto sa už nemohol plne angažovať vo verejnej činnosti. Po celý čas však so záujmom sledoval dianie v obci a slúžil radosť a pomocou. Za svoju činnosť získal viaceré vyznamenaní, o.i. zlatú medailu Za zásluhy pre požiarníctvo a strieborný odznak Za zásluhy pre novosáčské vojvodstvo. Odišiel od nás vzorý a agilný krajan, dobrý manžel, otec a starý otec. Nech odpočíva v pokoji. (jb)

ODIŠLA OD NÁS

Dňa 4. februára 2001 zomrela v Kacvíne vo veku 96 rokov krajanka

MAGDALÉNA VAVROŠEKOVÁ

Zosnulá, jedna z najstarších obyvateľiek Kacvína, bola dlhoročnou členkou našho Spolku a čitateľkou Života. Odišla od nás vzorná krajanka, dobrá manželka, matka babička a prababička. Nech odpočíva v pokoji!

Rodine zosnulej vyjadrujeme hlbockú sústrast.

MS SSP v Kacvíne

Z KALENDÁRA NA JÚN

Záhradkári

Je to mesiac zberu skorých odrôd zeleniny, napr. šalátu, kalerábu a neskôr aj karfiolu a kapusty. Po zbere pôdu rýľujeme pre výsev ďalšej zeleniny, napr. kríčkovej fazule, skorej mrkvky a iných hlúbovin. V júni je zvlášť dôležité jednotenie uhoriek a tekvice. Robíme to rezaním a nie vytahovaním rastlín, aby sme nepoškodili tie, ktoré chceme pestovať. Riedime tiež husté porasty kríčkovej fazule, vyvádzajeme vysoké rajčiaky a vylamujeme na nich bočné výhonky, tie najmenšie, aby sa na nich netvorili veľké rany a neoslabovali rastliny. Listy karfiolu zalamujeme, aby čím skôr vyrástli biele ružice. Pretrhávame tiež kořenovú zeleninu, pričom vytrhnuté korene využívame v kuchyni alebo konzervujeme.

Veľa práce je teraz v boji s burinou, ktorá v júni mimoriadne rastie. Preto kým je malá, rastliny okopávame, aby im burina neodcerpávala živiny. Rastliny za suchého počasia treba pravidelne zavlažovať, najlepšie ráno alebo večer. Je to dôležité najmä v prípade fóliovníkov, ktoré zároveň treba často vetať. Zo zvyškov zeleniny a buriny pripravujeme na zatienenom mieste kompost, ktorý za sucha čo istý čas polievame.

Ovocinári

Pre jún je príznačný silný rast a tým aj vysoká spotreba živín a vlahy. Preto ak sme to ešte neurobili, stromy prihnojujeme a za sucha zavlažujeme. Z konárov od-

straňujeme prebytočné výhonky a na tvárovaných stromoch dokonca všetky tohoročné výhonky. Zároveň kontrolujeme ujatosť vrúblok na preštepených stromoch, pričom všetky výhonky pod vrúblom ostraňujeme. Mnohých záhradníkov zneponkuje opad malých plodov, ktoré sa po zakvitnutí zaviazali. Je to opad prirodzený, ktorý ničím nehrozí. Pri jadrovinách treba teraz sledovať násadu plodov a keď vidíme zhľuky, preriedujeme ich. Je to dôležité, keďže na jeden dobre vyvinutý plod treba asi 30 listov. Na 5-6-ročných stromoch nechávame len ok. 250-300 plodov. Túto prebierku možno spájať s rezom. V júni pripadá hlavný boj proti cervivosti ovocia, najmä postrekmi.

Chovatelia

v tomto mesiaci podšklbávajú neskôr vyliahnuté húsatá a dospelé husi. Podšklbávaním sa zastaví prípadná znáška. Pred podšklbaním treba husi poriadne vykúpať, aby perie bolo čisté, a po podšklbaní ich chránime aspoň týždeň pred prechladnutím. Zároveň ich lepšie kfímime, pričom zväčšujeme obsah dusíkatých látok a tukov. Najlepšie sú semená slnečnice, ovos, kapustové či kelové listy. Využívame každú príležitosť na pasenie hydiny nielen zo zdravotných dôvodov, ale aj kvôli šetreniu jadrových krmív.

Včelári

V júni včelárske leto vrcholí, deň je najdlhší, teplota sa zvyšuje, kvitne na-

jviac peľodajných a nektárodajných rastlín, ktoré poskytujú hojnosť včelej paše. Včelstvá sú na vrchole rozvoja a tisíce lietaviek v úloch sú pripravené využiť nektárodajné zdroje. Aj v júni treba tlmit rojový pud včiel. Prejavuje sa naplno vtedy, keď nastane znášková medzera alebo keď včely nemôžu pre nepriaznivé počasie využívať zdroje nektáru. Najúčinnejším prostriedkom proti rojiu je bohatý prínos nektáru.

Pri vytáčaní medu z medníkových plástov treba prezrieť plodiská. Plásty naplnené medom alebo so zavieckovaným plodom treba preložiť do medníka a na ich miesto vložiť prázdne plásty, aby matka mala dosť priestoru na kladenie vajíčok. Na koniec júna treba naplánovať výmenu matiek vo včelstvách, ktoré na to treba zvlášť pripravovať. Najistejšie je pridávať oplodenú matku do včelstva, ktoré je 9 dní osirotené a nemá otvorený plod. Pri tomto spôsobe odberieme matky, a to s 3-4 zaplodovanými plástami a včelami na nich sediacimi a urobíme z nich malé odloženice vo výdezinfikovanom plodisku prázdnego úla. Staráme sa o ne tak, ako pri tvorení normálnych odložencov. Takto si utvárame zásobné matky aj včelstvá, ktoré môžeme zazimovať buď použiť na záchrannu včelstiev, ktoré pridanú matku neprijali. Osirotené včelstvá môžeme použiť na tvorbu materškej kašičky. Po 10 dňoch včelstvá bez matky rozoberieme, nastavané materške bunky zrušíme a pridáme mladé výkonné matky v klietkach. O 8-10 dní kontrolujeme, či matka bola prijatá. (jš)

ZBIERAME BYLINY

Našou dnešnou liečivou bylinou bude VERONIKA POTOCNÁ (lat. Veronica beccabunga L., poľ. pztacznik bobowiczek). Je to 10-50 cm vysoká bylina s plazivým podzemkom v bahne, ktorá rastie aj u nás na brehoch tečúcich vód, na močariskách i v priekopách. Má dužinaté, holé lesklé, široko elipsovité listy, často ponorené do vody, kvety (v strapcoch na dlhých stopkách) sú azúrovobelasé, niekedy biele alebo ružové. Kvítne celé leto. Plod je gulatá tobolka.

Na liečivé účely sa zbiera vňať v čase kvitnutia, ktorú možno sušiť v tenkých vrstvách na zatienenom, vzdušnom mieste. Veronika potočná obsahuje vitamín C, triesloviny, horký glykozid aukubín, glykozidickú horčinu veroničin a organické kyseliny. Používa sa v tekutej forme po vytlačení šťavy z čerstvej rastliny v množstve 50-150 gramov. Má močopudný a prehánkový účinok. Ďalej sa používa na prísun vitamínu C ako pomocný liek pri

kožných a pečeňových chorobách. Znamenite sa hodí (spolu s listami prchľavy a púpavy lekárskej) aj proti jarnej únavi.

V ľudovej medicíne sa jej pripisujú viaceré vlastnosti. Tak či onak, veľmi osozi pri prechladnutí, najmä proti kašľu, keďže čaj z veroniky uľahčuje vykašľávanie. Pomáha aj pri chorobách pohybového ústrojenstva (pôsobí močopudne), zvonka pri popáleninách a rôznych kožných vyrážkach. V podobe odvaru ju možno použiť na vyplachovanie ust a tiež ako obklad na rany, odreniny a pomliaždeniny. Zvyčajná dávka je 1 lyžička drogy na horúci zápar, dva razy denne, resp. asi 6% zápar, má 15 min. postáť. Pít 2-3 šálky denne. Na zlepšenie látkovej premeny sa používa čerstvo vytlačená šťava (2 lyžičky nalačno do mlieka, čaju a pod., a to najmä pri podagre a chorobách obličiek). (jš)

STARÝ SULTÁN

Istý sedliak mal verného psa - volal sa Sultán. Pes ostarel, postrácal všetky zuby a nič už nevládal uchmatnúť. Stál raz sedliak so svojou ženou na priedomí a povedal:

„Zajtra starého Sultána zastrelím, už z neho niet nijakého osahu.“

Žene bolo ľuto verného zvieratka a rieklala:

„Ale kolké roky nám slúžil a statočne pri nás vytrval. Zaslúžil by si chlebík z milosti.“

„Ešteže čo!“ povedal muž, „si ty ale múdra! V papuli už nemá jedineho zuba, žiadny zlodej sa ho nebojí, tak čo už po ňom! Kým nám slúžil, dobre sme ho chovali.“

Úbohý pes sa obďaleč vyhrieval na slniečku a všetko počul. Bolo mu smutno, že zajtrajší deň bude posledným v jeho živote. Mal dobrého priateľa - vlka. Večer sa za ním vykradol do lesa a požaloval sa, aký osud ho čaká.

„Počuj, bratku,“ riekol vlk, „nesmúť, ja ti v tvojej biede pomôžem. Voľačo som vyhútal. Zajtra včasráno pôjde tvoj pán so ženou na seno a vezmú so sebou aj dieťa, lebo doma nik neostane. Majú takú obyčaj, že kym robia, uložia dieťa za krovie do chladku. Ty si ľahni vedľa, akože chceš dieťa strážiť. Ja potom vybehnem z lesa a dieťa uchmatnem. Ty za mnou rezko skočíš, akože mi chceš dieťa vytiahnuť, ja ho pustím a ty ho zanesieš rodičom. Budú si myslieť, že si dieťa zrato-

val, a z preveľkej vďačnosti im ani na um nezíde, aby ti ublížili. Naopak - budú ta mať radi a v ničom ťa neukrátia.“

Myšlienka sa psovi zapáčila. A ako vydumali, tak aj vykonali. Otec skŕkol, keď videl, že vlk s diefaom v papuli uháňa cez pole. No keď mu ho Sultán priniesol, radostne ho pohladkal a riekol:

„Ani len vlások ti neskriví. Dostaneš chlebík z milosti, kym len budeš žiť.“

A žene povedal:

„Chod domov a uvar Sultánovi kašu,

tú netreba hrýzť a prines mu ako podarúnek vankúš z mojej posteľ. Bude mať na ňom dobré ležovisko.“

Od tých čias sa mal Sultán veľmi dobre. Zakrátko ho navštívil vlk a tešil sa, že sa všetko tak podarilo. „Ale bratku,“ povedal vlk, „teraz hám jedno oko prievieš, keď dakedy tvojmu pánovi uchytíš tučnú ovcu. Ľažko sa dnes našincovi pretíka.“

„S tým nerátaj,“ odvetil pes, „ostanem verný svojmu pánovi. To nemôžem dovoliť.“

Vlk sa nazdal, že pes to nemyslel naozaj, nocou sa prikradol a chcel si ovca uchmatnúť. Lenže verný Sultán prezradil pánovi, čo má vlk za ľubom. Sedliak ho vystriehol a cepom mu poriadne prečesal kožuch. Vlk sa musel pratať, psovi však zakričal:

„Počkaj, oplan, to si odpykáš.“

Na druhý deň poslal vlk za psom divíaka, aby vraj prišiel do hory, že sa spolu porátajú. Starý Sultán si nemal koho vziať na pomoc, iba ak mačku, čo mala tri nohy. Ako tak spolu išli, stará mačka pokrívkavala a od bolesti dvíhala chvost dohora.

Vlk a jeho pomocník boli už na mieste. Keď videli prichádzajúceho protivníka, mysleli si, že nesie šabľu. Tak sa im videl mačkin zdvihnutý chvost. A ako tak úbohé zvieratko na troch nohách hopkalo, nazdali sa, že to ani nemôže byť inak, iba že zakaždým dvíha kameň a tie potom bude do nich hádzať. Oboch pochytil strach. Diviak sa zahrabal do lístia a vlk vyskočil na strom.

Pes a mačka prišli na miesto a čudovali sa, že nikoho nevidia. Diviak sa však nezahrabal do lístia celý - trčali mu uši. Kým sa mačka ostražito obzerala, pohol diviak ušami. Mačka sa nazdala, že sa to zamrvila myš, priskočila a srdnatú do uší zahryzla. Diviak s revom vyskočil a upaľujúc kričal:

„Vinník sedí tamto na strome!“

Pes a mačka sa pozreli hore a zbadali vlka. Vlk sa hanbil, že sa ukázal ako bojko, a pomeril sa so psom.

(Z knihy: Richard Bamberger, Snežienka a iné rozprávky, Mladé letá 1985)

AJ BOŽE MÔJ, HUSÁROV VERBUJÚ

Aj bože môj, hu-sá-rov ver-bu-jú, zver-bu-jú ma,
ve-ru ma za-bi-jú; vy-meň-ze ma, fra-je-rôč-
ka mo-ja, ak pán boh dá, veď ty bu-deš mo-ja.

2. Jaj bože môj, na tom svete márnom,
nedaj sa mi dlho trápiť na ňom;
keby sa mi tá zem otvorila,
vari by sa do nej položila.

DANIEL HEVIER VYSVEDČENIE

Školský rok sa náhli, ženie, už tu máme vysvedčenie.

Aká bola táto trieda?
Ako oznamuješ školu?
Čo si sa tam podozvedal?

Nám tu bolo všetkým spolu príma, čiže na 1.

To je koniec. Dávam bodku.

MILÉ DETI!

Jún je veľmi krásny mesiac, ktorým začína leto s dlhými a slnečnými dňami. Azda najkrajší je prvý deň tohto mesiaca, keď oslavujeme Medzinárodný deň detí. K vásmu sviatku vám srdečne blahoželáme a prajeme, aby sa vám splnili všetky vaše túžby a nádeje. Aj koniec mesiaca je pre vás dôležitý: je to predsa koniec školského roka a začiatok prázdnin. Želáme vám teda samé dobré známky na vysvedčení a krásne, slnečné prázdniny.

JOZEF PAVLOVIČ V POLOVICI JÚNA

Na sväteho Víta
po celú noc svítá.

Na sväteho Víta
dorastajú žitá.

Na sväteho Víta
sa už leto na výlety pýta.

Ale slávik spieva iba do Víta.
Akože nás ten Vít teda uvítá?

Prvá kytka jahôd je už uvítá.

ČO JE TO?

Má to jednu nôžku
nad zemou je trošku.
Na nôžke si klobúk nesie
a skrýva sa v hustom lese.
(bírH)

Lieta - krídla nemá,
skáče - nohy nemá.
(atpoL)

Štyri rohy, žiadne nohy,
okná všetky sklenené
a v nich rybky farebné.
(muirávkA)

VESELO SO ŽIVOTOM

Pani vstúpila do obchodu s vtáctvom
a oslovila papagája v klietke:

- Nuž čo, krásavec, vieš rozprávať?
- Pravdaže viem. A ty vieš lietať?

Pani učiteľka rozdala deťom písanky
na diktát. Pritom hovorí:

- Pŕste, ako počujete.
- Jožko napísal okamžite niečo do zošitia a odložil pero.
- Ty si už hotový? Ukáž zošit.
- V zošite bolo napísané: - Počujem dobre.

ŠTEFAN MORAVČÍK

SLÁVICIE HNIEZDO ORAVA

Orava, Orava,
ty riečka spevavá,
ľuďom sa ani nezdá,
koňkože básnikov,
slovenských slávikov
vylietlo z tvójho hniezda!
Každá tvoja vlnka hraťa
bystrila um Hviezdoslava,
Kukučina, Dilonga...
Lodička s ich piesňou pláva,
vždy z nej naznie radosť pravá,
ked nám aj dnes zažblnká.

* * *

Babička vraví vnukovi:

- Musíš piť veľa mlieka, budeš pekný červený.

- To nie je pravda, - povie Igor, - náš kocúr pije každý deň mlieko a stále je čierny!

ÚLOHA PRE VÁS

Aj tentoraz bude vašou úlohou obrázok pekne vymaľovať a poslať do redakcie. Najkrajšie práce odmeníme slovenskými knihami. Z posledných prác knihy vyžrebovali: Katarína Gánovská z Gerlachova a Paulína Krišáková z Vyšných Lápš.

MAJSTER VOLANTU

Je najlepšie zarábajúcim športovcom na svete. Jeho ročné príjmy dosahujú ok. 60 miliónov dolárov. Za 10 rokov štartov vo formule 1 zarobil takmer 300 miliónov dolárov, v čom sa mu žiadou vodič nevysrovnaná. Je trojnásobným majstrom sveta (doteraz len J. M. Fangio vybojoval 5 titulov). Vyhal už 49 pretekov, čím sa zaradil na druhé miesto za A. Prostom, ktorý má na svojom konte 51 víťazstiev.

Michael Schumacher, lebo oňom je dnes reč, je veľmajstrom formuly 1 a súčasne veľmi ambiciozným pretekárom, ktorý chce prekonať všetky rekordy. Má iba 32 rokov, teda aj veľké šance, aby sa jeho meno po zavŕšení kariéry ocitlo na cele všetkých tabuľiek v tomto športe.

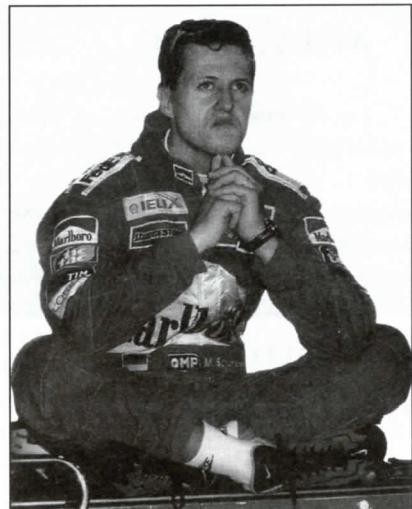
Vyzerá na to, akoby Michaelovu, tak veľmi úspešnú kariéru riadila akási neviditeľná ruka. Začína v rodnom mestečku Kerpen (v ktorom má už ulicu pomenovanú podľa svojho mena) štartom na motokáračach. Potom bola formula 3 a preteky športových vozidiel. Bol neobvykle nadaný, a tak nie div, že vyhral spravidla polovicu pretekov. Jeho postup do formuly 1 bol teda len otázkou času. Stalo sa tak v roku 1991, kedy sa ocitol za volantom Jordana Forda. O rok neskôr však presedlal na Benettona a vyhral svoje prvé preteky vo formule 1. Z roka na rok sa však zlepšoval, jazdil čoraz účinnejšie a už v r. 1994 sa ako dvadsaťpäťročný jazdec stal po prvý raz majstrom sveta. O rok neskôr vybojoval majstrovský titul po druhý raz. Preto nikoho neprekva-puje, že po takýchto úspechoch mu firma Ferrari dala nádherný návrh - prestúpiť k nej za 24 miliónov dolárov (počiatočne). Neskôr sa táto suma, o čom sme už hovorili

na začiatku, značne zvýšila. Samozrejme, Michael nemohol neprijať tento návrh, aj keď vedel, že presadne na slabší automobil, ktorý mu nezarúčí víťazstvo.

Skutočne, nezarúčoval, ale aj napriek tomu v roku 1996 zavŕšil cyklus pretekov o majstrovstvo sveta na treťom mieste, čím ešte raz potvrdil, že o úspechoch v motoristických športoch nerozhoduje len dobrý automobil, ale aj kvality jazdcu. V dvoch nasledujúcich rokoch bol dokonca vicemajstrom sveta. V roku 1999 mal smolu, lebo si zlomil nohu a štartoval len na niekoľkých pretekoch. Zato vlane už bol opäť v znamenitej forme a po tretí raz vybojoval majstrovský titul, na ktorý firma Ferrari čakala až 21 rokov. Aj tento rok začal veľmi úspešne, keď z piatich pretekov (do polovice mája) vyhral tri a presvedčivo viedie v súťaži.

Niekto znalcí veci ho volajú „kráľom dažda“. Totiž keď počas pretekov prší, možno takmer so stopercentnou istotou povedať, že vyhrá Schumacher. Práve v takýchto ľažkých podmienkach sa najlepšie prejavuje jeho vodičské umenie. Keď iní spomaľujú, on zrýchluje. Volajú ho tiež „Senna číslo 2“, keďže Michael často podotýka, že jeho vzorom bol Ayrton Senna, trojnásobný majster sveta z Brazílie, ktorý pred pár rokmi tragicky zahynul. Podobne ako Senna neznáša porážky. Kedysi hovorieval, že druhé miesto je vlastne prehrou. Dnes už tak sice nehovorí, ale si to iste myslí, čo sa neraz zračí na jeho tvári, keď stojí na pódiu o stupienok nižšie ako víťaz.

Schumacher je tvrdý jazdec, niekedy až pritvrdý, ktorý svojou nebezpečnou ri-

skantnou jazdou často ohrozenie iných. Tak sa stalo napr. v r. 1997, keď na posledných pretekoch nebezpečne ohrozil budúceho majstra Villeneuvea, za čo ho dokonca Medzinárodná automobilová federácia potrestala odňatím titulu vicemajstra sveta. Podobných prípadov bolo viac. Z tohto dôvodu ho väčšina jazdcov formuly 1 nemá rada. Hovoria, že je grobian, surovec a nafúkanec, ktorý myslí len na seba. Všetci sa však zhodujú v tom, že po tragickej smrti A. Sennu je práve on najlepším jazdcom formuly 1 na svete. Ostatne, má dnes aj najlepšie auto, ale keď Ferrari ešte nebolo také rýchle ako dnes, Schumacher tiež bojoval o majstrovský titul. Dnes je na vrchole slávy. Nedávno v rozhovore s novinármi prezradil, že hodlá pretekať ešte 3 - 4 sezóny. Tí však, čo ho dobre poznajú a vedia, aký je ctižiadostivý, tvrdia, že keď dovtýd ne-prekoná všetky rekordy formuly 1, určite predĺži svoju kariéru. Nuž čože, uvidíme. jš

Hviezdy svetovej estrády

ROXETTE

Je to znamenitá švédska hudobná skupina, v súčasnosti jedna z najpopulárnejších na svete. Založili ju speváčka Marie Fredrikssonová a skladateľ i gitarista Per Gessle. Obaja sa na hudobnej scéne objavili už v polovici sedemdesiatych rokov. Per vtedy hral v známej švédskej skupine Gyllene Tider, kym Marie začínala sólistickú kariéru. Stretli sa až v roku 1985 a rozhodli sa spojiť svoje sily na hudobnej scéne. Per vnesol do novej formácie najmä veľký skladateľský talent a Marie pekný, charakteristický hlas. Výsledok tohto spojenia bol obdivuhodný, skupina od začiatku vzbudila veľký záujem a získavala čoraz väčšiu popularitu.

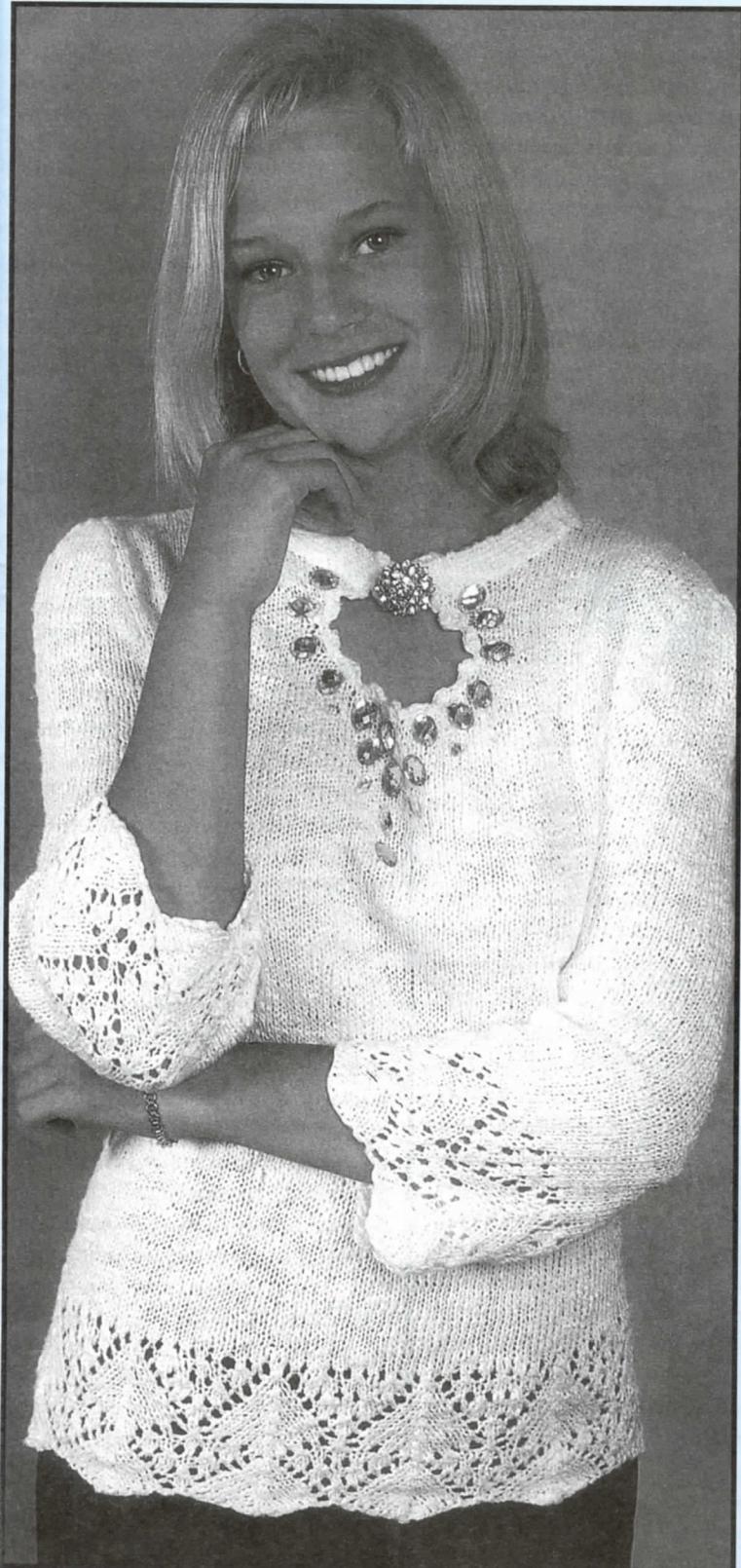
Už rok po svojom vzniku nahrala prvý album *Pearls Of Passion*, ktorý sa napriek dosť vysokému nákladu rýchlo rozpredal a

otvoril im cestu do kariéry. Táto cesta sa veľmi zrýchliala najmä po uvedení veľkého hitu *The Look* v roku 1989. Potom nasledovali ďalšie nahrávky - singlov i albumov, ktoré si získali veľkú obľubu. Tak napr. album *Joyride* získal zároveň titul Platinovej platne a ďalšie albumy *Look Sharp!*, *Tourism*, ako aj *Crash! Boom! Bang!* významne upevnil ich miesto medzi najlepšimi skupinami vo Švédsku a neskôr i v zahraničí. Do dnešného dňa skupina Roxette predala svoje platne v úctyhodnom náklade vyše 40 miliónov výliskov. K tomu treba pripočítať ešte asi 15 miliónov singlov, čo je jednoznačným svedectvom ich veľkej popularity. Poznamenajme ešte, že skupina takmer každý rok uviedla na hudobnú scénu niekoľko hitov. K najznámejším patria: *Never Ending Love*, *Goodbye To You* a *Soul Deep*. Najnovší album Roxette, ktorý vyšiel na začiatku apríla t.r., sa volá *Room Service*. Ako sa nedávno

Per a Marie vyslovili, inšpiruje ich švédska ľudová hudba, ktorá je veľmi melodická, a azda v nej treba hľadať aj korene ich úspechu. (jš)

NA SVIATOČNÉ DNI

Biela farba je symbolom čistoty a elegancie a hodí sa, ako žiadna iná, na sviatočné dni. Dnes sme preto vybrali model bieleho elegantného pulóvrika zdobeného perličkami.

Velkosť: č. 38.

Materiál: 430 g bielej pletacej priadze, 22 ozdobných sklenených korálikov, menšia brošňa s uzáverom, ihlice č. 4,5.

Vzory: I. džerzejový: líce hladko, rub obrátene; II. vypletaný: podľa nákresu.

Pracovný postup: Zadný diel začíname na 98 očiek, upletieme vzor II., kde prvé a posledné očko pletieme vždy ako kraiové, a pokračujeme vzorom I. do celkovej výšky 36 cm. Odtiaľto začneme tvarovať prieramky, zadný výstrih a plecia.

Predný diel začíname na 98 očiek, upletieme vzor II., kde prvé a posledné očko pletieme vždy ako kraiové, a pokračujeme do celkovej výšky 36 cm. Odtiaľto začneme tvarovať prieramky, predný výstrih so slzičkou a plecia.

Rukáv začíname na 64 očiek, pletieme vzor II. a pokračujeme vzorom I. do celkovej výšky 28 cm. Na rozšírenie rukávu pridávame v každom 3. riadku na oboch okrajoch po 1 očku. Potom vytvarujeme hlavicu rukáva.

Dokončenie: Zošijeme diely pulôvra. Na ihlice naberieme 14 očiek a upletieme do výšky 50 cm pásik na predný výstrih vzorom I. Pásik preložíme napoly a s ponechaním 2 cm na jednom jeho konci ho prišijeme k výstrihu pulôvra. Na predný diel našijeme ozdobné koráliky a brošničku.

(Text, foto a kresba: Dorka č. 5/97)

Vysvetlivky značiek:

- hladko;
- obrátene;
- nahodiť;
- 2 očká spliesť hladko;
- 1 oč. sňať hladko, ďalšie dve oč. spliesť hladko, sňaté očko pretiahnuť cez spletené očká;
- ↑↑ - opakovanie vzoru.

**OBED ZO ZAHRANIČNEJ
KUCHYNE**

ZEMIAKY PO MILÁNSKY (Talianosko). 600 g zemiakov, 200 g mäkkéj salámy, 100 g tvrdého syra (napr. eidský), 2 lyžice kečupu alebo rajčiakového pretlaku, 1 cibuľa, 1 lyžica oleja, 20 g rastlinného tuku, pažítka alebo petržlenová vňať, soľ.

Zemiaky uvaríme v šupke a po vychladnutí ošúpeme a pokrájame na kolieska. Do pekáča vymasteného olejom naukladáme polovicu zemiakov, obložíme salámovou pokrájanou na kocôčky, krúžkami cibule, posekanou pažítkou bud petržlenovou vňaťou, posolíme a polejeme kečupom alebo pretlakom. Toto zakryjeme zvyšnými kolieskami zemiakov, posypeme strúhaným syrom, pokvapkáme rastlinným tukom a v rúre zapekáme, až povrch zružovie.

JEREVANSKÝ BOZBAŠ (Arménsko). 1 kg baraniny, 120 g hrášku, zemiaky, 100 g cibule, 20 g kečupu alebo rajčiakového pretlaku, 120 g jablíc, 160 g sušených sliviek, soľ, mleté čierne korenie, zelená petržlenová vňať.

Mäso odplaníme, umyjeme, pokrájame na kocky a uvaríme silný vývar, ktorý precedíme, pridáme hrášok, niekoľko ošúpaných zemiakov pokrájaných na kocky, opráženú cibuľu posekanú nadrobno, kečup alebo pretlak, jablká zbavené jadrovníka, vykôstkovane sliavky, ochutíme soľou a mletým čiernym korením. Varíme ešte 10-15 minút. Podávame posypané posekanou zelenou petržlenovou vňaťou.

GULÁŠOVÁ POLIEVKA (Maďarsko). 1 lyžica masti, 200 g cibule, 500 g hovädzieho pliecka, soľ, 7 g mletej sladkej papriky, 350 g zemiakov, 200 g hrubej múky, 1 vajce, 1 rajčiak, soľ.

Cibuľu posekáme najemno a oprážime na masti do žlta. Mäso pokrájame na kocky, vložíme na cibuľu, posolíme, popaprikujeme a dusíme. Asi po 15 minútach zalejeme vodou, až pokiaľ siaha mäso a varíme, kým mäso nezmäckne. Potom pridáme ošúpané zemiaky pokrájané na kocky a toľko teplej vody

(asi 1/2 litra), aby polievka nebola hustá. Zemiaky uvaríme a pridáme rajčiak pokrájaný na kolieska. Pred podávaním dáme do polievky cestovinové fliačky, ktoré urobíme z hrubej múky, vajca a štipky soli.

ŠALÁTY

ZO ZELENÝCH RAJČIAKOV. 1 kg zelených rajčiakov, 500 g cibule, soľ, voda, ocot, cukor, kúsok ďumbiera (zázvoru), bobkový list, čierne korenie, nové korenie, klinčeky.

Umyté rajčiaky nakrájame na plátky, osolíme (na 1 kg rajčiakov 30 g soli) a dáme do kameninovej alebo porcelánovej misy odpočinúť. Cibuľu nakrájame, osolíme a necháme stáť. Na druhý deň rajčiaky a cibuľu slabo vymiagame a odvážime. Na 1 kg zmesi dáme varí 1 liter vody, 1/4 l octu, 80 g cukru, koreniny; do tohto roztoku vhodíme rajčiaky s cibuľou a uvaríme vodu do sklovita. Horúce plníme do pohárov, zvyšnú tekutinu chvíľu varíme a potom nalejeme na rajčiaky. Po vychladnutí zatvoríme. Podávame ako prílohu k mäsu alebo do niektorých šalátov.

MÚČNIKY

REBARBOROVÝ KOLÁČ. 250 g hladkej múky, 170 g masla alebo Ramy, 50 g práškového cukru, vanilka, 1 vajce, 10 g masla, 30 g strúhank, 500 g rebarbory, 50 g práškového cukru, škorica, 30 g orechov, 30 g hroziensk, 20 g vanilínového cukru na posypanie.

Na dosku dáme hladkú múku, do nej rozsekáme maslo alebo Ramu, pridáme cukor, kúsok roztlcenej vanilky a s vajcom vymiesime cesto, ktoré rozdelíme na polovicu. Rebarboru umyjeme, ošúpeme, v mise zalejeme vriacou vodou a pod pokrývkou necháme asi 3 minuty. Potom vodu zlejeme a rebarboru pokrájame na tenké kolieska. Strúhanku upräžíme na masle do ružova. Orechy posekáme. Jeden diel cesta rozvalkáme na obdĺžnik hrubý asi 1/2 cm, preložíme na plech, posypeme strúhankou, na ňu rozložíme rebarboru, orechy, cukor zmiešaný so škoricou a umyté prebraté hroziensk. Druhou polovicou rozvalkaného cesta koláč prikryjeme, popicháme vidličkou a pomaly pečieme. Horúci koláč posypeme vanilínovým cukrom. Krájame ešte teplý. (jš)

**CZERWONA BIEGUNKA
DROBIU**

Choroba ta występuje w okresie letnim najczęściej u młodych kur. Jej przyczyną jest maleńki pasożyty. Zarażenie następuje poprzez paszę, wodę lub grzedy zanieczyszczone kałem sztuk chorych lub tych, które wyzdrowiały, ale mają jeszcze w swoim organizmie pasozyty. Pasozyty wywołujące czerwoną biegunkę mogą być przenoszone poprzez myszy, szczury, dzikie ptaki oraz przez ludzi. Zarażeniu sprzyja złe żywienie oraz niehygieniczne pomieszczanie dla drobiu. U kurcząt choroba objawia się brakiem apetytu, pragnieniem, posmutnieniem i biegunką. Odchody są początkowo żółtawe a po pewnym czasie czerwone lub brunatne. Chorze ptaki siedzą z opuszczonymi skrzydłami i z nastawionymi piórami. U paratygodniowych kurcząt po 2-5 dniach następuje śmierć poprzedzona drgawkami. Giną przeważnie wszystkie chore sztuki. U kurcząt starszych, dwumiesięcznych, objawy są te same, lecz choroba trwa dłużej, 2-3 tygodnie. Odchody ich są przeważnie barwy żółtej. Może występować paraliż nóg. Ginię około 1/3 chorych kurcząt. Sztuki dorosłe także mogą chorować, a w czasie choroby następuje silne wychudzenie.

Po zauważeniu pierwszych objawów choroby należy zaraz oddzielić sztuki jeszcze zdrowe. Równocześnie z leczeniem według wskazówek lekarza, należy usuwać z pomieszczenia kał, a podłogi i grzedy oblewać gorącą wodą w celu zniszczenia zarazków. Aby zapobiegać, trzeba osobno trzymać młody drób oraz otrzymywać w czystości pomieszczenia dla drobiu.

OSPA OWIEC

Jest to chotoba bardzo zaraźliwa, na którą choruje także bydło, konie i świnie. U owiec ospa zaczyna się wysoką temperaturą do 42 stopni. Chorze zwierzęta nie mają apetytu, są smutne i pokładają się. Oddech staje się przyśpieszony, powieki opuchnięte a z oczu i nosa wydala się wyciek. Z początku wyciek ten jest przezroczysty i śluzowy, potem ropny. Po 1-2

dniach na nieowlösionych częściach skóry - w okolicy oczu, nosa, warg, oraz na wymieniu, sromie, dalszej powierzchni ogona i po wewnętrznej stronie ud - występują czerwone plamki, które przekształcają się w pęcherzyki. Pęcherzyki te po pewnym czasie ropią, potem usychają tworząc strupy. Po odpadnięciu strupów zostają blizny. Jeżeli podczas choroby nie ma powikłań, to po 2-3 tygodniach następuje wyzdrowienie zwierzęcia.

Ospa u owiec może mieć także inne objawy. Pojedyńcze pęcherze mogą się zlewać i tworzyć rozległe owozodzenia. Skóra jest wtedy obrzęknięta i obumiera. Taka postać ospy jest bardzo ciężka i powoduje padanie dużej ilości owiec. Niektóre pęcherzyki nie są wypełnione jasnym płynem, lecz krwią. Jest to tak zwana czarna ospa, która przeważnie kończy się śmiercią zwierzęcia. Często zwierzę chore na ospę zapada jednocześnie na zapalenie płuc, oczu, zanokcicę lub inne choroby. Ospa jest bardzo niebezpieczna dla ciężarnych owiec i dla jagniąt. Ciężarne owce ronią a jagnięta przeważnie padają. Każde podejrzenie o ospę należy w ciągu 24 godzin zgłosić do lecznicy. Zwierzęta zdrowe oddziela się od chorych i ścisłe przestrzega się zarządzeń wydanych przez lekarza. Wypędzanie i wywożenie chorych zwierząt poza gospodarstwo jest zabronione. Z takiego gospodarstwa nie wolno również wywozić paszy, słomy ani nawozu. Mleko od chorych owiec należy przed spożyciem przegotować, aby zapobiec zachorowaniu ludzi.

ZAKAŻENIE PĘPOWINY U JAGNIĄT

Choroba ta jest dość często spotykana. Występuje w gospodarstwach, w których brak dobrej opieki, prawidłowego żywienia i czystości pomieszczeń. Choroba objawia się utworzeniem ropnia w pępek na skutek zakażenia, dalej występuje zwolnienie, podwyższenie temperatury ciała, niejednokrotnie zwierzę nagle pada. W innych przypadkach przy zakażeniu pępka w ósmym dniu zaczynają następować komplikacje ze strony stawów, które puchną unieruchamiając jagnię, lub ze strony płuc - wówczas występuje suchy kaszel, wychudzenie i niejednokrotnie zwierzę pada. Leczenie ropnia polega przede wszystkim na zabiegu chirurgicznym, którego winien dokonać lekarz. (js)

PRAWNIK

POMOC PO ROZWODZIE

Prawo czasem spotyka się z sytuacją, że małżonkowie po wieloletnim pożyciu, mając już dzieci dorosłe, rozwodzą się. Zatem w przypadku, gdy była żona po orzecznym już rozwodzie lub unieważnieniu małżeństwa albo orzeczeniu separacji popadła w ubóstwo, to ma ona prawo wystąpić z tzw. powództwem alimentacyjnym przeciwko bylému małżonkowi. Jest on bowiem prawnie zobowiązany do otoczenia jej opieką lub przynajmniej finansowego wsparcia. Nie są zatem prawdziwe sugestie, że nie ciążą na nim obowiązki, bo nie jest już mężem. Co więcej, obowiązek alimentacyjny eksmałżonka wyprzedza obowiązek krewnych osoby uprawnionej. Gdyby jednak okazało się, że był małżonek nie jest w stanie wypełnić swych obowiązków, np. z powodu równie trudnej sytuacji materialnej, lub też uzyskanie od niego na czas potrzebnych środków jest niemożliwe czy nadmiernie utrudnione, wtedy osobami zobowiązymi mogą stać się w pierwszej kolejności dzieci, a dopiero potem rodzice.

ZMIANA TESTAMENTU

Jest to dosyć często występująca w naszym życiu okoliczność, z którą nie wszyscy umieją sobie poradzić. Przede wszystkim należy stwierdzić, że jeżeli zaistniały ku temu powody, testament możemy zmienić kiedykolwiek. W takim wypadku należy napisać nowy testament i na wstępie stwierdzić, że tym samym unieważniamy stary z dnia... (w tym miejscu podajemy datę sporządzenia poprzedniego testamentu). Następnie piszemy, w jaki sposób decydujemy się obecnie rozporządzić naszym majątkiem.

Nowy testament nie musi być spisywany u notariusza. Możemy go też sporządzić sami, pisząc go własnoręcznie. Po napisaniu opatrujemy go datą i własnoręcznym podpisem. Taki testament, sporządzony bez pomocy notariusza, jest również ważny.

Dodajmy jeszcze, że w nowym testamencie nie musimy uzasadniać, dlaczego zmienili osobę (lub osoby), która będzie po nas dziedziczyć. Nie musimy go też sporządzać przy świadkach, zatem ich podpisy nie są konieczne. Przy okazji wyjaśniamy, że testament można

zmieniać tyle razy, ile uznamy za stosowne. Wystarczy unieważnić stary i napisać nowy. Zawsze najważniejszy będzie ten, który został napisany najpóźniej, czyli ostatni. Dlatego tak ważne jest opatrzenie testamentu datą.

GDY DZIECI BOLĄ ZĘBY

Zakres usług stomatologicznych świadczonych za darmo dzieciom i młodzieży jest bardzo szeroki. Oznacza to, że bez względu na to, czy rodzice mają pieniądze, czy nie, ich dzieci mogą leczyć zęby. Co więcej, nawet jeśli nie skarżą się one na ból zębów, mogą korzystać z tzw. usług profilaktycznych, czyli takich, które pomogą w przyszłości zapobiec kłopotom z zębami i ich ewentualnej utracie. Jeśli więc nasze dziecko nie ukończyło jeszcze 18 lat, ma prawo do bezpłatnego lakowania zębów i leczenia kanałowego. Natomiast dziecko, które nie ukończyło jeszcze 8 lat, ma prawo do bezpłatnego zabezpieczenia lakiem szczelinowym bruzd wszystkich zębów. Raz w roku możemy zaprowadzić dzieci do dentysty, aby skorzystały z bezpłatnego badania stomatologicznego. Dwa razy w roku przysługują im badania kontrolne, również bezpłatne. Ponadto raz w roku dentysta powinien zbadać żywotność zębów, usunąć kamień nazębny i przeprowadzić zabiegi parodontologiczne. Za te usługi też nie płacimy.

Jeżeli nasze dzieci mają kłopoty z zębami, to dwukrotnie w roku mogą je za darmo prześwietlić, jednakże ta usługa powinna być połączona z innymi świadczonymi. Bezpłatnie mogą też leczyć zmiany na błonie śluzowej jamy ustnej a także otrzymać znieczulenie. (Rozp. Ministra Zdrowia z 11.08.2000 r. w spr. świadczeń stomatologicznych. Dz. U. nr. 72, poz. 851)

WARTO WIEDZIEĆ

- W ciągu 3 miesięcy od uprawomocnienia się wyroku rozwodowego można wrócić do swojego poprzedniego nazwiska sprzed ślubu. W tym celu należy złożyć stosowne oświadczenie przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego.

- Dziecko aż do uzyskania pełnoletniości pozostaje pod władzą rodziców. Jeżeli otrzymało ono spadek, np. dom po babci, rodzice mają prawo nim zarządzać. Dochód z tego majątku dziecka rodzice powinni przeznaczyć na utrzymanie i wychowanie dziecka i jego rodzeństwa.

HVIEZDY O NÁS

RAK (22.6.-22.7.)

Po niekoľkých búrkach príde konečne chvíľka pokoja. Budeš môcť pouvažovať nielen o svojej aktuálnej situácii, ale aj o vyhliadkach do budúcnosti. Nespoliehaj sa však len na rozum, ale poslúchni občas aj hlas srdca, určite ti to nevyjde na škodu.

LEV (23.7.-23.8.)

Predovšetkým potrebujes si pokojne oddýchnuť, čo ti pomôže spamätať sa po rodinných sporoch a hádkach a zároveň dovolí premyslieť si istý naliehavý problém, ktorý ti už dlhší čas nedáva pokoj. Musíš ho nutne vyriešiť.

PEPPA (24.8.-23.9.)

Pre prílišný zhon sa ti nahradí veľa práce a nových úloh, čo na tvojom pracovisku môže vyvolať zmôtok a nejasnú situáciu. Pamätaj, že všetko má svoj čas - aj sejba, aj žatva. Tak je aj medzi ľuďmi, totiž každý problém musí dozrieť.

VÁHY (24.9.-23.10.)

Ked' všetko prebieha normálne a bez prekážok, začínaš sa nudit a sám hľadáš problémy. Teraz si však daj pozor, lebo by si mohol veľa stratíť. Nájdi si radšej dobrých spojenkov skôr, kym sa pustíš do nových úloh.

ŠKORPIÓN (24.10.-22.11.)

Čaká ťa cesta, ktorú si neplánoval a teraz sa ti ani nebude hodit. Ukáže sa však, že zmení tvoj postoj k niektorým otázkam a prinúti ťa k iniciatíve, ku ktorej by si sa inak neodhodlal. Náladu ti môže pokaziť strata predmetu, na ktorom ti veľmi záleží.

STRELEČ (23.11.-21.12.)

V práci sa chystajú viaceré zmeny, ale tvoje postavenie to neohrozí vďaka tvojim odborným znalostiam a skúsenostiam. V osobnom živote ťa čakajú menšie ťažkosti. S malými problémami si ľahko poradíš, ale väčšie môžu prerášť tvoje sily a možnosti.

KOZOROŽEC (22.12.-20.1.)

Čakajú ťa väčšie, neplánované výdavky. Preto si najprv rozmysli, čo môže trochu počkať, aby si neostal s prázdnym vreckom. Nemusíš mať všetko naraz, doma musí byť predsa nejaká finančná rezerva. Možnože v nasledujúcich mesiacoch budeš mať väčšie príjmy.

VODNÁR (21.1.-18.2.)

Bude to dosť nepokojné obdobie, stále nové plány a zámery, čo môže vyvolať napätie a zbytočné konflikty v rodine. Drž nervy na uzde a všetko sa samo uspokojí. Koncom mesiaca dostaneš nejaké neočakávané peniaze, ktoré ti pomôžu vyriešiť terajšiu nepriaznivú situáciu.

RUBY (19.2.-20.3.)

Budeš pracovať ako spomalený film, roztržite a bez koncentrácie. Všetko preto, že si dosť zaneprázdnenej osobnými problémami. Musíš sa rýchlo spamätať a čo najskôr sa pustiť do práce. Pravda je, žiaľ, taká, že láska prejde, ale problémy ti zostanú.

BERAN (21.3.-20.4.)

Čaká ťa celkom príjemný mesiac. V práci sa dočkáš zadosťučinenia, uznania, a nie je vylúčené, že aj finančnej odmeny za iniciatívu a dodatočnú prácu. V rodinnom živote bude taktiež všetko v poriadku, navyše neočakávaná návšteva ti prinesie veľkú radosť.

BÝK (21.4.-20.5.)

Mesiac bude prebiehať v znamení rodinného života. Nahromadilo sa trochu problémov a konfliktov, ktoré budeš musieť vyriešiť a zmierniť napätie. Nebude to ľahké, ale tvoja autorita v rodine je ešte stále veľká. Ak pôjdeš na to diplomaticky, všetko sa podarí.

BRÍŽENCI (21.5.-21.6.)

Situácia v práci sa začne komplikovať a jej riešenie zveria tebe. Niektorí tvoji spolupracovníci ti poskytnú veľkú pomoc a dobrú radu. Never tým, ktorí sa ti líškajú. Opravdivá kritika môže byť oveľa užitočnejšia, ako sladké slovíčka. (jš)

NÁŠ TEST

Ste spoloahlivo diskrétny?

1. Zazlievate niekomu túžbu po súkromí?

- a/ Nemalo by byť nedotknuteľné - 5;
- b/ Občas ma láka súkromie iných - 7;
- c/ Súkromie je posvätné - 1; d/ Snažím sa nemiešať do súkromia iných - 3.

2. Usilujete sa za každú cenu o dobré medzifudské vzťahy?

- a/ Dobré vzťahy si spravidla vážim - 2;
- b/ Dokážem všetky vzťahy narušiť - 8; c/ O dobré vzťahy sa trvale snažím - 1; d/ Na vzťahoch si nikdy nezakladám - 6.

3. Informujete svoje okolie o tom, čo ste kde počuli?

- a/ Zaznamenávam, ale nezverejňujem - 3;
- b/ Som preč neúnavný spravodajca - 8; c/ Len ak sú to zaujímavé správy - 6; d/ Informácie si nechávam pre seba - 1.

4. Nech sa deje čokoľvek, túžite byť vždy pri tom?

- a/ Zaujímajú ma len vlastné problémy - 1;
- b/ Vynútím si, aby sa niečo diaľo - 8; c/ Vtedy, ak môžem pomôcť - 3; d/ Som rád, ak sa niečo deje a som pri tom - 5.

5. Obdivujete viac skromnosť alebo výstrednosť?

- a/ Obdivujem a vážim si skromnosť - 1;
- b/ Výstrednosť - 8; c/ Uprednostňujem skromnosť - 3; d/ Vítam každý rozruch - 7.

6. Hovoríte často o svojich zážitkoch?

- a/ Aj vtedy, ak to iných nezaujíma - 8;
- b/ Len dôverne - 2; c/ Občas sa dokážem aj vnucovať - 7; d/ Moje zážitky patria len mne - 1.

7. Dokážete sa vziať do situácie iných?

- a/ Dokážem s inými spolučíť - 3;
- b/ Skôr z nej dokážem fažiť - 7;
- c/ Dokážem aj diskrétnie pomôcť - 1;
- d/ Každá mi môže byť ukradnutá - 8.

8. Považujete zvedavosť za pozitívnu vlastnosť?

- a/ Je to prejav ženskosti - 8; b/ Môže byť aj túžbou po poznaní - 1; c/ Dostávam sa čo do popredia - 6; d/ Aj ona má priateľnú miere - 3.

HODNOTENIE

8-18 bodov: Vaša diskrétnosť je všeobecne známa a uznávaná. Ak budete pri tom živší a taktne vtipnejší, budete ešte obľúbenejší.

19-30 bodov: Dokážete byť primerane diskrétny. Nepatríte medzi narušovateľov medzifudských vzťahov.

31-48 bodov: Občasná snaha správať sa diskrétnie vám nechýba, ale je to neraz len snaha zakrývať nediskrétnosť. Snažte sa hlbšie pochopiť city iných.

49-64 bodov: Čím ste bližšie k hodnote 64 bodov, tým sú prejavy vašej nediskrétnosti zjavnejšie. Snažte sa o úprimnejšie vzťahy. (jš)

MENO VEŠTÍ

MAREK - populárne, svetlé, belasé a dobré meno.

Marek pochádza najčastejšie z mnohodetnej rodiny a len zriedkakedy býva jedináčik. Je priemerne vysoký, ba dokonca veľmi vysoký, má modré oči, pekné svetlé vlasy, niekedy prirodzene zvlnené. Obyčajne je štíhly, driečny, pohyblivý, má množstvo najrozličnejších nápadov, zaujímavých a praktických, a to aj napriek jeho bujnej predstavivosti. Má dobré povahové črty, je skrátka dobrý, ochotný a obetavý. Rodičia, ale aj známi, kolegyne a priatelia ho majú veľmi radi nielen za jeho poctivosť, ochotu a úprimnosť, ale aj za zmysel pre humor, úsmev a priateľský vzťah k celému svetu.

Má nadanie pre humanistické vedy, ale niekedy aj pre prírodné vedy. Niektoré osoby s týmto menom už od najmladších rokov prejavujú veľký a trvalý záujem o mechaniku a rôzne ručné práce, ako napr. zámočníctvo, stolárstvo, elek-

trikárstvo, motorizmus a pod. Po rokoch je často majstrom v týchto prácach a k tomuto majstrovstvu dospevia ako samouk a nie systematickým učením v nejakej odbornej škole. Hoci uznáva vedu, nemá príliš veľké vedecké ambície. Veľmi rýchlo sa z neho stáva človek, o ktorom sa všeobecne hovorí, že má „zlaté ruky.“ Navyše všetko, čo robí, má v prvom rade športový a nie komerčný charakter. Nie je absolútne materialista. Často býva z neho znamenitý vodič, mechanik, inštalatér, vie opraviť rádioprijímač, televízor, ale aj nábytok, vymaľovať byt, vymeniť kohútik vodovodu a pod. Je rovnako schopný ako robotník, remeselník, ale aj učiteľ a vedec. V práci si ho cenia a primerane odmeňujú.

Marek sa obyčajne žení s neveľmi peknou ženou, ktorá je oň veľmi žiarlivá, ale ináč je dobrá a pracovitá. On je starostlivý a verný manžel. Majú spravidla dve deti, syna a dcéru. Syn je schopný, dcéra menej, preto sa niekedy cíti menej cenná. (jš)

Lekár, nespokojný s malým honorárom, ktorý mu dal pacient, utrúsil:

- A to dávate mne alebo môjmu služovi?
- Obidvom, - odvetil pacient.

* * *

Dvaja Škóti sa stavili, ktorý z nich dá na tácku v kostole menší milodar. Keď prechádzal akolo nich kostolník, jeden rýchlo vhodil na tácku stotinku a víťazoslávne sa pozrel na druhého.

- To bolo za nás obidvoch, - povedal druhý pokorne a nábožne sa prežehnal.

* * *

- Žena, aká je teplota v izbe?
- Pätnásť stupňov.
- A vonku?
- Dvadsať.
- Otvor teda okno, nech sem vlezie aj tých päť.

* * *

Dedko šiel s párom koní do mesta. Kobyla bola už stará a nevládala ľahko. Dedko sa nahneval, kobylu vypriahol a priviazal k vozru zozadu:

- Hlupaňa, - šomral si popod fúzy, - nechcela si ľahko, teraz pojdeš pešo.

* * *

Po dvoch týždňoch šťastného manželstva vyčítala Jano Mare:

- Nemohla by si uvariť konečne niečo iné ako gulás?
- Ale Janíčko, ved sa o to denne pokúšam, ale vždy mi vyjde to isté.

* * *

Dvaja Škóti cestovali treťou triedou do Ameriky. Keď už loď pristávala, videli v prístave vynárať sa potápača:

- Škoda, že nám nik nepovedal, že sa sem dá dôjsť aj pešo, - povzdychli si obaja.

* * *

- Pán doktor, trháte zuby bez bolesti?

- Nie vždy, občas ma niekto pohryzie.

* * *

Na ulici chlapci mlátia kamaráta. Ide okolo pani a hnevá sa:

- Chlapci, prečo ho bijete?

- Napísal zle domácu úlohu.

- Ale to jeho vec!

- Myslíte? My sme ju od neho odpísali.

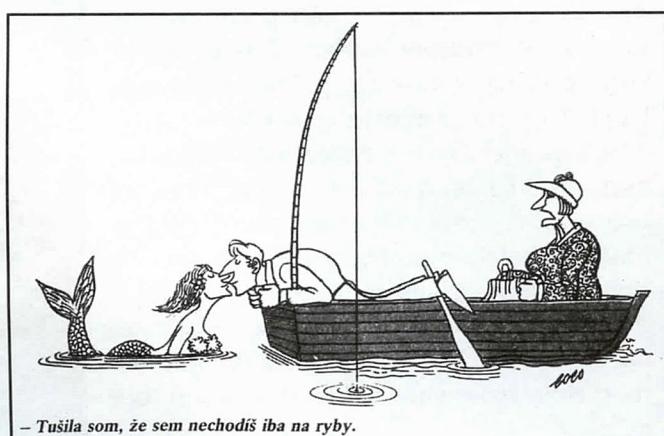
* * *

Pacigovci obedovali v reštaurácii. Ked' otec zaplatil, povedal:

- Môžeme ísi!

Dcérka sa s prekvapením spýtala:

- Mamička, ocko dnes nemusí umývať riad? (jš)

SNÁR

Veríte snom? Nie? Ani my neveríme, ale predsa každý z nás sa niekedy pozrie do snára, aj keď to pokladá za predstavu našich babičiek. Je to predsa zábava. A čo, keď sa vám dobrý sen splní? Tak teda, keď sa vám snívalo:

Šafrán, korenie - pýcha, nadutost; rastlina - daj si pozor na zdravie.

Saty červené - budeš hrdý, namyslený; vidieť zhorieť - čaká ňa ohozávanie, urážka; krátke - malé príjmy, malá radosť.

Šibenica - mäš neúprimných priateľov; vidieť sa na nej - tvoje sny sa splnia; višieť na nej - veľká strata a škoda.

Šimpanz - onedlho sa stretneš s nenávisťou a závisťou.

Šíp, vidieť ho - čakajú ňa nepríjemnosti; byť ním zasiahanutý - fažké sklamanie; hodieť ho alebo vystrelieť - odvážnym počinom dosiahneš úspech.

Šít - blahobyt v domácnosti; pichnúť sa pri šítí - nevesta príde do tvojho domu; nemôcť dokončiť - nový milenec, pre ženatých hádku;

Školské deti - pred tebou život plný práce.

Škoricu jesť - získaš dobrého priateľa.

Šlabikár - dosiahneš vysokú poctu.

Šnúra - tvoje postavenie sa zlepší; zlatá alebo strieborná - získaš si veľké uznanie.

Špenát jesť - zdravie a sila.

Šperky mať - čoskoro dostaneš dobrú prácu.

Šplhať sa na strom - tvoje postavenie sa zlepší.

Štava, lisovat ju - tvoje predsavzatie sa splní; sladkú pit - požitok, radosť, úžitok. (jš)

KRÁLOVNÁ A MYŠI. V londýnskom paláci Buckingham, ktorý je sídlom anglickej kráľovnej Alžbety II., vypukla prednedávnom nezvyklá panika. Vyvolali ju členovia sanitárnej komisie, ktorí počas pravidelnej kontroly dospeli k záveru, že v paláci môže one-dlho vypuknúť epidémia. V kráľovskom paláci sa totiž v poslednom období neuveriteľne rozmnožili myši, čo zrejme spôsobili kuchári nesprávne uskladňujúci potraviny, ako aj služobníctvo zodpovedné za vynášanie odpadkov. Predtým, ako zdesená kráľovná Alžbeta II. (na snímke) opustila svoje sídlo, dala deratizačným službám týždeň na očistenie paláca od myšacej pliagy.

ZATIENILA DEMI. Svetovú popularitu a slávu zabezpečili americkej herečke Sigourney Weaverovej (na snímke) štyri filmové diely Votrelca a piaty diel, ktorý sa práve nakrúca, jej iste zabezpečí bohatstvo. Sigourney so šekom na 20 miliónov dolárov, ktorý dostala za interpretáciu titulnej roly vo filme Votrelec-Odhalenie, zatienila dokonca najlepšie platenú herečku na svete Demi Mooreovú, držiteľku doterajšieho rekordu vo výške honoráru na hollywoodskej dámskej scéne za titulnú úlohu vo filme Shriek.

MARILYN NA PREDAJ. Hoci od smrti americkej herečky Marilyn Monroeovej (na snímke) onedlho uplynne už 40 rokov (1. júna 1926 - 5. augusta 1962), táto plavovlánska má stále svoju cenu. V súčasnosti sú obzvlášť cenene najmä fotografie, na ktorých možno hviezdu obdivovať v celej jej kráse. Majiteľom práv na tieto fotografie je istý James Kelly, syn fotografa, ktorý fotografoval herečku v roku 1949 na objednávku časopisu Playboy, teda ešte predtým, kým sa stala slávna. Fotografie Marilyn sú vystavené na predaj prostredníctvom Internetovej aukcie E-bay, a predpokladá sa, že niektoré dosiahnu cenu viac ako milión dolárov.

PRVÉ TLAČENÉ HISTORICKÉ DIELO. *Chronica Hungarorum* (na snímke) - najväčšia i najvýznamnejšia z prvých tlačených kroník Uhorska - je dielom Jána z Turca (Johannes de Thurocz, nar. okolo 1435, zomrel 1488-1489). Tento štátny úradník vstúpil do dejín ako prvý uhorský kronikár, ktorý neboli kňazom alebo mníchom. Je zrejme prvým slovenským historikom, ktorého dielo vyšlo tlačou. Kronika vyšla r. 1488 v Brne a Augsburgu. Je prvou tlačou, v ktorej sa objavil výraz Slovák (Zlowachko).

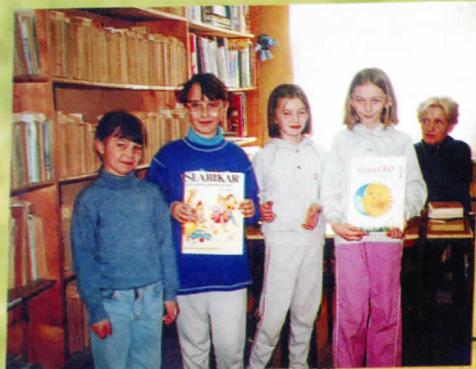

KONKURENCIA ADRIANY. Novou „majiteľkou“ najdlhších nôh na svete (127 cm) je 19-ročná anglická modelka Lisa Hallová (na snímke) z mesta Heybridge. Predchádzajúci rekord v dĺžke nôh patril známej slovenskej modelke Adriane Sklenárikovej, ktorá prehrala s Lisou o jeden centimeter. Hoci Angličanka nie je typickou kráškou, dlhé nohy jej zrejme zabezpečia veľkú karieru, vedľ už teraz sa o ňu začali zaujímať takí svetoví módní návrhári, ako napr. Donatella Versaceová. Modelka sice dostala ponuky dobre platenej práce na najbližších desať rokov, ako však sama povedala, teraz sa v prvom rade zameriava na štúdium medicíny, ktoré chce začať už na jeseň tohto roku.

Mladým Kacvínčankám to v kroji sluší

Nedecké žiačky
s učebnicami
slovenčiny
v školskej knižnici

Na ceste zo školy (za horami) v Oravke

Jarné hry
kyčorských
detí

Podvŕšianske deti
na prehliadke
krajanských
dychoviek

Súrodenci
Petrášekovci
z Krempáč
pri ochutnávke
jogurtu

Na lavičke
v Dolnej Zubriči

Čo zase
vymysleli
bratia
Šoltýsovci
z Lapšanky?

NAŠA MLAĎ NA SPIŠI A ORAVE

Foto: P. Kollárik a J. Bryja

Ježiš na kríži - Božia muka v malebnom okolí Novej Belej. Foto: J. Bryja

DRUKARNIA
TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE

*Zrealizujemy
Twoje
Pomysły i ...
nie zapłacisz wiele.*

31-150 Kraków, ul. św. Filipa 7
tel./fax (012) 634 11 27, 632 66 04

Oferujemy: jedno- i wielobarwne druki
wysokiej jakości do formatu A2, skład
komputerowy, kompleksowe opracowanie prac,
prace introligatorskie, wydawnictwa i inne

WYDAWNICTWO TOWARZYSTWA SŁOWAKÓW W POLSCE poleca do nabycia następujące publikacje:

Almanach, <i>Slowacy w Polsce cz.I</i> , (rocznik), Kraków 1993	9,00 zł
Almanach, <i>Slowacy w Polsce cz.III</i> , (rocznik), Kraków 1995	10,00 zł
J. Ciągwa, J. Szpernoga, <i>Slowacy w Powstaniu Warszawskim</i> , Kraków 1994	8,00 zł
Zbigniew Toboński, <i>Czesi w Polsce</i> , Kraków 1994	10,00 zł
J. Ciągwa, <i>Dzieje i współczesność Jurgowa</i> , Kraków 1996	10,00 zł
H. Homza, St. A. Sroka, <i>Štúdie z dejín stredovekého Spiša</i> , Kraków 1998	11,00 zł
<i>Miejsce w zdarzeniu – antologia współczesnych opowiadań słowackich</i> , Kraków 1998	12,00 zł
Vlastimil Kovalčík, <i>Klucz Świata – wybór poezji</i> , Kraków 1998	13,00 zł
Pavol Országh Hviezdoslav, <i>Deti Prometeusa</i> , Kraków 1999	20,00 zł
<i>Slovakistika v Polsku – Zborník materiálov z I. slovakistickej konferencie</i> , Warszawa–Kraków 1999	10,00 zł

Biuro Zarządu Głównego TSP, ul. św. Filipa 7, 31-150 Kraków

tel.: 632-66-04 tel./fax: 634-11-27

NIP: 676-01-12-788

nr konta: Bank PKO S.A. Grupa Pekao S.A.
III/O Kraków 10701193 -2017-2221-0100